

TWAR

Feci, quod potui, faciant meliora potentes.
autor neznámý

20
1998

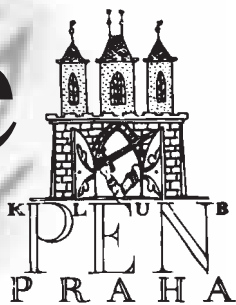
LITERÁRNÍ OBČTÝDENÍK

26. listopadu

14 Kč

Jiří Stránský

Turbulence

Nerad užívám cizí slova, ale toto se mi v posledních týdnech už tolikrát samo vnutilo a mimoto je tak zvukomalebné a svým významem tak mnohoobsažné, že se mu vlastně nedalo odolat. Pokusím se nebyť příliš publicisticky zasažený (to si však asi dost fandím) a vynasnažím se nevsímat si těch turbulencí, které vznikly z přetlaku a podtlaku jen a jen politických, zvlášť těch, které se odehrávají na našem politickém nebi v posledních měsících. I tak se různé politické vánky, větry či vichřice na turbulencích, které já mám na mysli, podléhají ažaž. A zůstanu-li věren té symbolice, jejich nedílnou součástí je i dusné bezvětrí - signál, který znaly desítky generací sedláků a věděly, jak se zachovat. Tahle historická zkušenost a moudrost jako by nám najednou chyběla. Nechci se rozepisovat o současném syndromu ztráty paměti - o jeho důvodech a potřebách jsem se napsal a nařečnil už dost - mě se teď pořád víc dotýká právě ona absence jakési kolektivní zkušenosti, ona kolektivní neznalost nejen dějin jako souhrnu alespoň klíčových událostí, kterými lidstvo prošlo, ale i neznalost dějin lidské duše. Jako spisovatel bych si teď mohl ohrát svoji polívčičku a dodat, že je to proto, že lidé pořád mň čtou, ono to ale bohužel tak jednoduché není.

Před několika týdny jsem zastupoval Český PEN klub na Světovém kongresu Mezinárodního PEN klubu v Helsinkách. A musím se přiznat, že chvílemi byl můj životní optimismus v životním ohrožení: i taková organizace s tak jasnou díkci své Charty a průzračně srozumitelnými horizonty svého usilování najednou jako by zapoměla nejen na důvody svého vzniku, ale i na všechno, co má za sebou, a chvílemi se změnila v klubko dětí hašteřících se o svá místa na pískovišti. Turbulence jak z čítanky. Bylo to cítit už na předchozích kongresech a důvod té změny započal tím, že PEN klub stále víc představují reprezentanti spisovatelů než spisovatelé sami. Známe to například z našeho parlamentu, jehož poslanci pořád víc zapominají, koho zastupují. Před rokem jsem se na tomto místě svěřoval s obavami, co PEN klub v Helsinkách čeká. Taky

jsem se kochal nadějí, že ohlašované změny v regulích PEN klubu se nejspíš neuskuteční. Takže se uskutečnily. I navzdory tomu, že jsme se o to hádali jak na perském trhu. A tak bude na příštím Světovém kongresu ve Varšavě fádne zvolen výkonný výbor, který nevím, co bude dělat, když jeho přípravný výbor (jenž zatím tuto funkci vykonává) bude s největší pravděpodobností mít stejné složení, a tohle složení si v Helsinkách před zraky a slechy nás všech hezky vypralo své špinavé prádlo. A proč přiznávám cosi, co by se spíš mělo tutlat? Inu proto, že onen syndrom obviňování jednoho druhým a všech všemi nezachvacuje jen politiky a diplomaty, ale i intelektuály. Samozřejmě že je za tím vždycky cítit touha po moci, ať už jakékoliv, ale řekněte: proč by měl člen PEN klubu toužit po jiné moci než té, již by přinutil nakladatele, aby vydal jeho knížku? Ledaže jakýmsi tajemným zásahem ten který člen PEN klubu přestal být člověkem literatury, či lépe písemnictví, a stal se člověkem politickým.

Taky jsem se už podruhé zúčastnil Fora 2000. Hned na jeho začátku promluvil Henry Kissinger. Když jsem poslouchal, jak s nadhledem člověka, jenž už je osvobozen od spolurozhodování o osudu světa, říkal, že velcí státníci musí mít morální přesvědčení a hledat svou sílu uskutečnit své cíle v zásobě morálních aspektů, zároveň jsem viděl, jak se všude kolem naslouchající tváře alespoň usmívají. Většina si myslela *Tomu se to mluví, když už v tom nelítá*, zároveň se však skláněli před onou obrovskou zkušeností, již měl tenhle nositel Nobelovky, ať už se mu líbilo, či ne. Média však citovala z jeho projevu nejvíc to, co řekl o Kosovu. Avšak ani jednou jsem nečetl, co řekl o svém synovci, jehož vzhled (podle sebe vtipně) přirovnal k Napoleonovi Třetímu. Jenže synovec netušil, kdo byl nejen Napoleon III., ale ani žádné jiné jméno z devatenáctého století. Namítnete, že u nás v Evropě je to přece jen lepší a je to asi i pravda, zkuste se však zeptat na pár klíčových událos-

ti z dějin Evropy ne v hospodě, ale dejme tomu v parlamentě - nedopadnete o mnoho líp než pan Kissinger se svým synovcem. V novinách jsem si pak přečetl, že Forum 2000 - například - slevilo ze své úrovně, neboť vloni se ho účastnilo šest laureátů Nobelovy ceny, a letos jen jeden. Že řečníci použili ke svým vystoupením citace ze svých dřívějších projevů či článků, že to bylo moc obecné (neboť základní téma - globalizace - je už samo o sobě tak globální, že jeho šíře je prakticky neuchopitelná), že řeči o morálce a lidských právech jsou vlastně už omléte (u nás se o tom přesvědčujeme na každém kroku), že by celé akci slušelo více skromnosti a méně velkých slov, která se sice mnohdy až slavnostně akceptují, ale málokdy provádějí v praxi (musíme se mít rádi, nesmíme na sebe útočit). A tak dále. Přestože se ve srovnání s předchozím rokem objevilo rozmluv či citací z Fora mnohokrát víc, pořád však bylo z referátů o Foru cítit, že i letos se Forum s gusem novinářů poněkud minulo. Dokonce jsem si přečetl, že Praha by neměla takové shromáždění hostit, neboť toho není hodna: už ze své středobodové slávy ztratila všechno podstatné. Znělo to přesně podle známé formule, že cokoliv pochvátit je projevem slabošství. Musím se přiznat, že mě to dodatečně naštvalo. Hovořil jsem na Foru s několika cizími novináři: ti byli u vytržení nad jmény aktérů Fora, neboť ta jména pro ně znamenala, že se něčemu přiučí. Když ničemu jinému, tak umění přesně formulovat. S mnohým, co tam bylo řečeno, jsem nesohlasil třeba jen proto, že to bylo tak obecné, tak *globální*, že neuchopitelné, na druhé straně byla radost poslouchat jak Sergeje Kovaljova či Adama Michnika, tak paní Suchockou či na úplném konci profesora Musila. A s úctou se skláním před zařatostí našeho prezidenta, který se - zaplat Pánbůh a jak taky jinak - nedal odradit a nenechal znechutit.

Neodpustím si jednu ze svých kriminálních reminiscencí: kdykoliv se za časů uranových lágrů na některé cimře sešlo několik vědění pomazaných hlav u čaje na chvilku povídání, dělávali jsme si, my hloupější, z nich s láskou legraci, že zase už vymýšlejí vzorec na záchranu lidstva.

Vzpomněl jsem si na to při Foru: v čase, kdy jedni dělají co mohou, aby se ztratilo co nejvíc paměti, kdy druzí se vyvražďují, tady se sešly *hlavy-bedny* (tak jsme jim po muklovsku říkali) z celého světa, aby v té neutuchající snaze a touze moudrých pokračovaly. Bez ohledu na všechny možné odlišnosti.

Takže můj nastydlý optimismus se opět vzbudil a dokonce došel k názoru, ne-li přesvědčení, že i ten Mezinárodní PEN klub se ze svých potíží vydrápe. Neboť s jednotlivými národními centry PEN klubu to je mnohem lepší než tam nahoře. Tam jsou pořád ještě členy lidé od pera. Například u nás. Nebo snad ne?

OBSAH:

Ota Ulč

Instruktáž

Robert Creeley

Historie Floridy

Leonid Andrejev

Deník 1914-1919

Jiřina Hauková

nové básně

Marina Cvetajevová

Umění

ve světle svědomí

Zdeněk Rotrekl

úryvek z románu

Miroslav Holub

The Fully

Exposed Poet?

Miroslav
Hule

Balada rybářská

(složená z názvů rybníků Třeboňska)

Svět Krásné pole
Červenka Dorotka Slaviček
Naděje Láska

U Bečků
Jalovcový káro
Ženich Činál malý
Vdovec Bendík velký
Mařka Lída Zdeňka
Smíchov Výskok

Svobodný Svatojánský měsíc
Divný velký Nebáznivý Ruda
(Stejný Sedmilhář Vydymač)

Čekal u Zvíkova
Dorotka Dobrá vůle
V křoví Panenský dolní Hrádeček
Punčoška Černá malá Zahradka
Nohavice Holý velký
Semenáč přední Bolovatý
Sádka škaředá

Spálený starý Zlato
Báninný Čáp velký
Rodil dolní
Peřinka Nalezený Cvrček
Kučeráček Křtěný Obecníček

Ťulpa Starý Cikán Votušil
Dorotka U kostelíčka
Podřezaná

Toto číslo TVARu...

Už třetí rok vychází jedno podzimní číslo TVARu pod hlavičkou PEN klubu, připravené z příspěvků jeho členů. Je snad tedy možno říci, že se zde zakládá jakási tradice, i když zase příliš optimisticky se tvářit nemůžeme. Důvody jsou pouze a jediné finanční: budoucnost PENu i TVARu je sama o sobě nejistá, a i kdyby ten i onen trval i napřesrok (v což doufáme), nemůžeme se navěky spoléhat na neochvějnou ochotu příspěvatelů podílet se na obsahu čísla. Každopádně děkujeme všem autorům, kteří se přičinili, aby TVAR 20/1998 mohl vyjít (někteří dokonce přinesli své články na disketách), a omlouváme se těm, na něž se nedostalo. Jejich příspěvky jsme předaly redakci, aby mohly vyjít v nejbližší době.

Těšíme se, že se přes všechny překážky napřesrok u podzimního TVARu zase shledáme.

LIBUŠE LUDVÍKOVÁ
a DANA MOJŽÍŠOVÁ
(autorka většiny fotografií)

kresba Adolf Born

VI. Mikulášský LITERÁRNÍ FESTIVAL

30. 11. - 10. 12. 1998

Tentokrát na téma Světoběžníci. Pořádá Společnost přátel PEN klubu a Památník národního písemnictví s podporou Ministerstva kultury ČR v PEN klubu v podkrovní Valdštejnské jízdárny nebo v Síní Boženy Němcové v PNP na Štrahově.

Program:

• **Pondělí 30. 11. 10.00 PNP** Iva Pekářková: **Yellow Cab NY** - povídání se spisovatelkou a taxikářkou aneb měření vzdálenosti mezi New Yorkem a Prahou; uvádí Renata Bulvová (pro středoškolačky) • **17.00 PEN Wlastenecké zpěvy**; o svých toulkách světem a Svobodnou Evropou vyprávějí Jarka a Ivan Binarovi, doprovodí pěvecký sbor PEN klubu Wlastenci

• **Úterý 1. 12. 17.00 PEN Vídeňské valčíky** - výprava do literárních kavárén staré i nové Vídně; Eugen Brikkus a hosté. Valčíky hraje Jiří Svěrák, tančit mohou všichni

• **Středa 2. 12. 10.00 PNP** Iva Procházková: **Pět minut po zvonění**; uvádí Markéta Šimková (pro 4. - 6. třídu) • **10.00 PEN Mezi Prahou a Paříží**; povídání s Pavlem Tigridem, jak provázet inteligentní ženy (i muže) po jejich osudech. Ptají se Libuše Ludvíková a Eva Branišová (pro středoškolačky) • **17.00 PEN Světoběžník bez cestovního pasu**; Ludvík Vaculík zavzpomíná na pěšiny a stezky svého života za rušivé pomoci Madly Vaculíkové

• **Čtvrtek 3. 12. 10.30 PEN Cestování po svých (a za své?)** - o svých poutích světem vyprávějí žitní poutník Jaroslav Vejvoda, studující cestovatel Filip Zíka s kytarou a hosté: povídání s písničkami (pro studenty) • **17.00 PEN Moje knížka o Krakonošovi** - křest knihy povídek Otfrieda Preusslera, který se tak symbolicky vrací do rodného kraje. Vydalo a spolupřevádá nakladatelství Vyšehrad, učinkují L. J. Beran (překladatel) a Radovan Lukavský; Adolf Born - výstava ilustrací

• **Pátek 4. 12. 10.00 PEN Pohádky o vodě** aneb voda je největší cestovatelka. Premiéru knížky pohádek z celého světa uvádějí Markéta Drijverová a Zdena Hadrboľcová. Ve spolupráci s nakladatelstvím BRIO (pro 2. - 4. třídu). Hudební doprovod Jaroslav Pelikán a Jaroslav Novák

• **Čtvrtek 10. 12. 17.05 PEN Adventní PENovávání: Z Kamy na konec světa** - Jindřiška Smetanová, Sylva Daničková a Přemysl Rut • Stanislav Tůma: Malá Strana - vernisáž výstavy fotografií
Srdečně zveme!

II

13. 11. uspořádal Český PEN klub demonstraci, na níž ke **Dni vězňů spisovatelů** upozornil na vzrůstající počet kolegů pronásledovaných ve světě v souvislosti se svobodou slova. Vztléto 250 balónků jako symbol snahy o propuštění dvou set padesáti momentálně vězňů. Sponzorem akce byl RESPEKT.

Řekli o TVARu

Divoká kachna na víně

Kachnu protkne proužky slaniny, osmaháme kořenovou zeleninu a cibuli, přidáme divoké koření a plátky citronu. Pečeme a často poléváme vypečenou šťávou. Přilijeme víno, necháme přejít TVARem a omáčku přecedíme.

Juliana A. Fialová: Česká kuchařka

Básnický Brzeg

Čeští básníci mají svůj **Bítov** - skoro už tradiční záříjová (letos třetí) setkání v rytířských komnatách starého romantického hradu. Polští básníci mají svůj říjnový **Brzeg**. Je to starobylé město na Odře, ležící mezi Opolí a Wroclavi. Letošnímu IX. Mezinárodnímu „nájazdu poetow“ vtiskovalo zvláštní prívit nejen podzimní, ještě hřejivé slunce, ale i odlesk oslav 750. výročí založení tohoto piastovského města. A starý piastovský zámek se také stal centrem řady setkání a zvláštních pořadů připravených pro hosty, mezi nimi zejména upoutal poeticko-dramatický „malý muzikál s duchy pana Adama“ (rozuměj Mickiewitze) s vynikajícími herci Wojciechem Siemionem a Małgorzetou Dudovou.

Přes padesát básníků se sjelo do Brzegu nejen z polských měst, ale i ze zahraničí - z Německa, Rakouska, Švýcarska, Litvy a z dalších. Z Iráku pochází básník *Hatif Janabi*, který uprchl před husejnovským režimem a azyl našel ve Varšavě, ze Ženevy přijel jiný básník arabských temně dunivých veršů *Shaker Laibi*. Zastoupení měla i poezie slovenská - pozvání byli dva mladí básníci *Marian Hatala* a *Miroslav Brueck*, a od nás spolu se mnou mladý polonista *Libor Martinek*, který české verše četl polsky v překladu Wilhelma Przewczka. Básníci tu spolu sice nevedli žádnou učenou diskuzi o poezii, o jejím zániku či smyslu, ale zato využili mnoha možností pohovořit si navzájem, seznámit se s tvorbou druhých, přiblížit poezii čtenářům, kteří měli opravdový zájem, a studentům na besedách v místním lyceu a ve školách. A nejmladší adepti polské poezie se tu zase představili svým hostům vlastní tvorbou.

Vážím si Brzegu, protože otevřel prostor pro vzájemná poznání, pro nová přátelství přes hranice s poezií bez hranic, s přísliby dalších setkání a přátelství. V tom duchu také vyzněl závěrečný „básnický maraton“ veršů všech zúčastněných, který se konal v neobvyklém prostředí luxusního retušovského restaurantu při svících a při brzeském pivu.

V poslední den, kdy už tradičně básníci různých kultur a vyznání svou poezii se spojil v jeden chór na ekumenickém setkání v gogolinském kostele Nejsvětějšího Srdce, a kdy zároveň pak na lambinowickém hřbitově tisíců chlapců zavražděných za varšavského povstání se konává zádušní básnická mše, toho dne se zvedla nad opolským vojvodstvím divoká větrná smršť kácějící stromy a strhávající střechy - jako varovná hrozba všemožných zel, proti kterým je poezie tichounce bezmocná, ale vůči nimž může pomoci stavět hráze poselstvím lidské solidaritě a sbratření, vyznáním hluboké lidskosti, probouzením pocitu člověčenství.

MILOŠ VACÍK

Tak už zase? Milé víno?

Letos již po osmé se v pátek 9. října do Uherského Hradiště sjeli domácí i zahraniční hudci na dvoudenní „Festival hudebních nástrojů lidových muzik“. Rok co rok se v Hradišti scházejí muzikanti a přináší vědomí o tom, jak se dá příjemně a esteticky trávit volný čas. Ať přijíždějí z Jihlavy, Bojkovic, Hutiska, Podpolání či až ze Salgótarján, ať jsou - a to ve velké

míře - místní, všichni jedno jsou: poslové dobrých zpráv.

Festival, jak název napovídá, se zaměřuje na zajímavé a neobvyklé nástrojové složení. Tím se výrazně liší od dalších dvaceti folklorních slavností pořádaných každoročně v českých zemích. Že se festival dobře obejde i bez divácky vděčných lidových tanců, má důvod nejen v muzikantském mistrovství účinkujících. Od roku 1994 totiž festivalový program obohacují autorská čtení spisovatelů - členů Českého PEN klubu. Překvapivě souznějí spojení krásného slova a lidové muziky bylo součástí besed u cimbálu pořádaných v buchlovickém zámku i letos. Se svými příspěvky se vystřídali Alexandra Berková, Jiří Stránský, Miloš Vacík, Pavel Verner, Jaroslav Vejvoda, Václav Daněk, Miroslav Hule a Antonín Měšťan. Povznesenou náladu literárních příspěvků, které byly vesměs na téma víno, láska a hudba dotvářela cimbálová muzika Jaroslava Čecha s primášem Janem Maděřičem a zpěváky Vladkou Mikuláštkovou a Karlem Maděřičem.

Sobotní gala koncert v Klubu kultury, na kterém účinkovali „hosté hudci“ - rodinné muziky z Čech, Moravy, Slezska a Maďarska - připravili Jaromír Nečas, Jan Měděřič a Jan Rokyta. Letošní ročník měl jednu zvláštnost: byl doprovázen výstavou fotografií Dany Mojžišové ve foyeru klubu. Nesla název „Mezi přáteli“ a dokumentovala každoroční návštěvy PEN klubu v Uherském Hradišti, vztahy a spolupráci spisovatelů s pořadateli jednoho festivalu a mnoha lidmi ze Slovácka.

Festivalem - včetně spisovatelské návštěvy s autogramiádou v knihkupectví Portál na náměstí - žilo celé podzimní Uherské Hradiště. Co na tom, že velké sdělovací prostředky opět projevily naprostý nezáměr: vždý v Hradišti netekla krev, jenom burčák. Touha zůstala a splnění ji hledalo, jak by napsal František Halas.

JAROSLAV ZAPLETAL
(ředitel Klubu kultury v Uherském Hradišti)

Valná hromada členů PEN klubu

Datum výroční valné hromady bylo stanovené na úterý 23. března 1999 od 16.00 hodin. Bude se konat v podkrovní Valdštejnské jízdárny. Malá účast členů v předchozích letech nás předsvěděla, že i tentokrát se všichni vejdem. - Znovu upozorňujeme, že půjde o schůzi **volební!** Výbor PEN klubu je v téměř nezměněné podobě ve funkci už po dvě volební období, někteří jeho členové ještě déle. Znovu prosíme, jako už v letním bulletinu, přinášejte a pošlete do PENu své návrhy na kandidáty, abychom mohli včas sestavit kandidátku. - Současné složení výboru: Jiří Stránský (předseda), Ivan Klíma (místopředseda), Hana Zantovská (místopředsedkyně), Miloš Vacík (členská komise), Jana Červenková (věznění spisovatelé), Daniela Fischerová, Pavel Verner, Josef Hrubý, Antonín Bajaja, Miroslav Hule, Václav Daněk, Jana Štroblová. **JS**

Společnost přátel PEN klubu oznamuje

„Sudé čtvrtky“ a další literární aktivity Společnosti trvají a nabývají na popularitě. Jejich dramaturgii má na starosti Libuše Ludvíková, organizačně je spolu s ní zajišťuje a fotodokumentaci pořizuje (jako konečně při všech činnostech PEN klubu a Společnosti jeho přátel) Dana Mojžišová. Ani nemůžeme dost poděkovat dalším pomocníkům, jako je paní Komrsková a Hoduláková a dalším, které tu nejmenujeme. Je snad jasné, že je to pomoc dobrovolná a nehonoraná. - Často se do „sudých čtvrtků“ ani nevejdem a musíme se nastavit „lichými“. Nenechte se tedy mást jejich předběžným plánem a sledujte pilně

kulturní servis **Lidových novin** (v části „klubová scéna“), který bude naše pořady pravidelně uveřejňovat. Také **Metro** a nový pražský deník **Kudykam** (který budete od ledna nacházet ve schránkách) nám slíbily spolupráci.

Dnes, 26. listopadu, je v podkrovní Valdštejnské jízdárny pořad **Ilij Hurníka Skládání a psaní**, spolupůčníkují Jiří Červinka a Otokar Brousek.

17. prosince pokřtí český překlad své publikace **Sex kontra kultura** člen slovenského PEN klubu **Gustav Murín** za asistence Pavla Verne-
ra. Koná se ve spolupráci s nakladatelstvím HYNĚK. **LL**

Pozvánka

na autorská čtení a výstavy v podkrovní Valdštejnské jízdárny; začátek vždy v 17.05 hod., není-li uvedeno jinak. Co chystá Společnost přátel PEN klubu v prvním půlroce 1999?

Předběžný program:

• 14. ledna - křest knih **Jindry Tiché** Sameťový rozvod a Jak krmit bohy; čte autorka a Zdena Hadrboľcová • Vernisáž: **Miroslav Láb** a jeho „naivní“ obrázky; úvod Naďa Komendová

• 28. ledna - **Ivan Slavík**: Rekapitulace. Ohlédnutí autora za životním dílem; hudební doprovod Miloš Vacík a členové Slunečního orchestru

• 18. února - **Marcella Marboe**: Povídky. Čtou Jana Hlaváčová a Luděk Munzar. Úvodní slovo Antonín Bajaja • Vernisáž: **Vladimír Renčín** - Kresby

• 4. března - **Recká noc** (poezie Spirose Vergose v překladech Alexandry Büchler) - nakladatelství Vlasty Brtníkové

• 18. března - **Alena Wagnerová** - Milena Jesenská v dopisech Willimu Schlammovi; úvodní slovo Hana Žantovská

• 29. března - 1. dubna - **Velikonoční literární festival** (pro děti, mládež i dospělé)

• 1. dubna - závěrečný večer Velikonočního literárního festivalu: **Velké aprílové penování**

• 15. dubna - **Miloslav Uličný** - překlady španělské renesanční poezie - ve spolupráci s velvyslanectvím Španělska

• 29. dubna - **Ludvík Kundera**: Vzpomínky na města, kde jsem nikdy nebyl; ze své poezie čte autor

• 11. května - (výjimečně úterý) - **Alexandra Berková** - O lásce; čte autorka, na klavír hraje Jiří Svěrák

• 27. května - **Lenka Procházková** - Tentokrát aktuálně (výběr z nových fejetonů)

• 10. června - **Jaroslav Vejvoda** - Ještě mi to stojí za to (psát) - z nové tvorby čte autor

• 24. června - **Konečná zastávka** - **prosíme, vystupte!** - pro všechny, kdo přijdou

Dny pootevřených dveří pro členy a přátele PEN klubu a pro jejich přátele se nadále konají každé první úterý v měsíci: **5. ledna, 2. února, 2. března, 6. dubna, 4. května, 1. června od 16.00 hodin!** **dm**

Adresa PEN klubu

Czech Centre of International P.E.N.

P.O.B. 23, 118 00 Praha 1 - Malá Strana,
tel.: + 420 2 / 57 07 27 83, + 420 2 / 57 32 04 31
(též hlasová schránka), fax: + 420 2 / 57 07 25 09,
e-mail: centrum@pen.cz

K Světu Rodokapsu

V příloze tohoto čísla Tvaru vychází druhá část publikace (s. 5-12, 21-28, 37-44, 53-60, místo titulního listu je zde užitá obálka románu Pro žezlo aztéckého krále). **Před složením je třeba vsunout je do první poloviny** z Tvaru č. 19 (s. 1-4, 13-20, 29-36, 45-52, 61-64). Poté se celý dvojsvazek edice Tvaru 19-20 složí snadno běžným postupem. **red**

Starostovic Mařenka

„Je vám snad, slečno, prsten poněkud veliký?“ **Fekl Celestin, ale jenom, aby se mohl dotknout ruky dívčiny. Zita se ulekla. „Bylo by možné?“ řekla ustrašeně. Zuvřív pohled mu byl významnou odpovědí. Novotný přímo čel tyto myšlenky na čele adjunktově, proto ho poškádlil. Zrzavý píše tímto rázným vystoupením zkroutil. „Brr,“ zatřásl se čeledín, „kdyby byla kapka kozího mléka v krajáči kravského, poznám to a už je po chuti.“ Kočí se jenom usmíval. Utajiti se to nesmělo.**

(Jak historie dopadla, dovědí se návštěvníci stejnojmenného kusu, jež sehraje Divadelní Studio Čisté Radosti v Klubu Mlejn ve Stodůlkách 30. 11. a 1. 12., vždy od 20.00.)

Romové na Vltavě

Od pátku 20. 11. do pondělka 1. 12. běží na stanici Vltava Týden romské kultury, vysílaný v rámci dvouletého projektu Uprostřed pevniny, v němž je mapována tisíciletá kultura naší země. Na té se dodnes podílejí i Romové, a to nejen

svoji muzikou či pohádkami. Zmíněný týden v režii Jos. Melče věnuje Vltava i romské literatuře, která je pro mnohého překvapivým zážitkem. Přípravy se aktivně zúčastnila doc. Dr. Milena Hübschmannová, známá překladatelka, sběratelka romského folkloru, vedoucí studia romistiky na filozofické fakultě.

Vedle vždy vítané pravé romské muziky a rozhlasových debat byla už představena knižky Eleny Lackové Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou, povídka Ilony Ferkové Zemřela, protože chtěla žít po romsky a Válek na nudle, Františka Demetera Sátek na kříži, verše Tery Fabiánové Kdo jsme, příběh Andreje Gini Škypár. Co na nich v první řadě zaujme, je ono bezprostřední vyvěráání ze života, naprostá absence grafománie či inspirace módními směry.

Čekají nás ještě verše Margity Reiznerové a úvaha o tradičních romských hodnotách (čt. 11.00), verše Vlado Oláha (pá. 1.00), Věra Bílá a Kale (9.30), povídky Heleny Červeňákové Odezvy svedomia, úvaha Daniela Bartoloméje z Muzea romské kultury, proč Romové zapomínají svou řeč (11.00). Verše Ladislava Hlaváče (so. 1.00), hudba Sylvie Bodorové Gila Rome! (16.20). Poezie balkánských Romů v překladu Ivana Wernische (ne. 10.00) a v pořadu Schůzky s literaturou literárně hudební pásmo Vl. Oláha, A. Gini a A. Žigové (21.00)

Redakce slíbuj, že nezůstane při pouhém týdnu. Zájemci o knižky romských autorů (tištěné dvojjazyčně) se mohou obrátit na Křesťanské knihkupectví v Soukenické ulici v Praze.

Oznámili TVARu

- **ČT a Svaz neslyšících** připomínají, že zakoupením vstupenky na film *Minulost* pomůžeme vybudování komunikační sítě pro neslyšící. - **Maďarské kulturní středisko, Židovské muzeum a nakladatelství Hynek** prezentovaly knižku *Imre Kertésze Kaddiš za nenarozené dítě*. - Obnovený **Klub přátel poezie** pořádal autorské čtení z připravované knihy *Karla Šiktance Šarlat a Petra Borkovce Polní práce*.

- **Společnost F. X. Šaldy** zahajuje sérii diskusních večerů o literárních časopisech: 1. 12. *Literární noviny* (Petra Kolínská, Michael Špirit), 15. 12. *Kritický sborník* (Petr A. Bílek). Vždy v 18.30 na FFUK, n. Jana Palacha, místnost 200

- **České centrum Paříž** pořádá 2. a 3. 12. kolokvium o Josefu Váchalovi spojené s výstavou.

- Ve dnech 27. 11. - 3. 12. zve **UNI Jazz** na *Festival Alternativa '98 Praha* V klubu Delta, divadle Archa, Jazz Clubu Železná, Cabaret. Tel.: 26 00 12.

- Do 14. 12. trvá v **Galerii U prstenu** (Jilská 14, Praha 1) výstava grafiky *Ladislava Čepeláka*.

Napříště v TVARu

- Rozhovor s Evou Kantůrkovou o nové knižní politice české vlády.

Pět a půl odpovědi --- Bohumila Fišera

Rozhovor v horečkách

Bohumil Fišer (nar. 1941) je knihkupcem tělem i duší a do roztrhání těla. To, že se specializuje na české autory, že nenechává (on ani jeho kolegové) odcházet zákazníkovi neuspokojené, je známo nejen po celé Praze, ale v českých i jiných zemích. Prodává knihy v Kaprovce od 28. října 1963! Neuvěřitelných 35 let na jednom místě, a tedy malé jubileum to bylo, co nás vedlo k tomu, abychom ho oslovili a zeptali se ho na pár věcí, ačkoli nedávno se v TVARu (12/98) zpodobal paní Správcové. A taky proto jsme s ním chtěli mluvit, že je už léta členem Českého PEN klubu, což ani příliš nezděravuje, možná trochu ke škodě věci.

1. Jak jste se stal členem PEN klubu, usiloval jste o to?

Ne, prosím vás, na tohle se rozhodně neptejte mě, za to může Ivan Klíma. Navrhl mě před pěti lety, aniž by se mě zeptal - ale příznivám se, že jsem byl dost rád - a jsem poťad.

2. Jak se člověk v patnácti letech, kdy se rozhoduje, co bude dělat, doví, že knihy jsou jeho osud? Nebo jste to věděl odjakživa?

Kdepak, nevěděl. V patnácti za mě rozhodovali jiní - já se totiž v té době nechal zblbnout propagandou a šel se učit na horníka. Brzy jsem zjistil, že to pro mě opravdu není, odešel jsem takzvaně ze zdravotních důvodů, a tak jsem se dostal k prodávání knih. Setkal jsem se tam například s Vratou Ebrem a Janou Tučkovou - ta u mne mimochodem prodává dodnes. - Totiž, prodávání knih! Nebylo to v roce 1956 tak jednoduché. Přišli jsme v první den učení do Věžešské ulice - tam byl Knižní velkoobchod a také učňovské středisko -, zavedli nás do takové ohromné haly a v té byly hory knih. Třeba ELK a jiné knižnice. A my museli ty knihy jednu po druhé brát, každé utrhnout hřbet a roztrhnout ji vejpůl, aby, až přijde do sběru, ji nemohl nikdo vzít a číst. Hlídali nás při tom esenbáci, abychom si něco neodnesli domů. To bylo velmi povzbuzující! Samozřejmě že jsem přes to knihy odnášel. Dodnes je mám v knihovně a vždycky si na to vzpomenu.

Moje první štae byla Slovenská kniha na Václavském náměstí. Tam byl vedoucím pan Šmíd. On byl původně disponentem u Mazače a oba títo pánové přivedli kdysi, v třicátých letech, českou knihu na Slovensko a slovenskou k nám. - Pan Šmíd byl

velká osobnost. Já tehda vůbec neuměl slovensky, slova jako „vrecko“ nebo „smäd“ mi neříkala vůbec nic, a tak mě pan Šmíd poslal na Slovensko, do Bratislavy, s ubytováním v hotelu Carlton (hned vedle bylo knihkupectví, kam jsem denně chodil), abych si na slovenštinu přivykl. Na útraty Slovenské knihy, ačkoli to byl „národní podnik“, ne páně Šmídův. Snad to bylo trochu prospěšné, i když: celou dobu jsem jedl guláš, protože to bylo jediné slovo na jídelním lístku, kterému jsem rozuměl, a styděl jsem se zeptat. - V Slovenské knize jsem se setkal se spoustou spisovatelů a dalších umělců. Třeba se Zuzkou Zguriškovou a jejím manželem, překladatelem panem Dvořákem. Celých pět let mě provázel (a deptal) Peter Karvaš, byla tam Hela Volanská, přišel Laco Novomeský, když ho pustili z kriminálu. Sprátil jsem se s malířem Martinem Benkou. - Nejkrásnější vzpomínky mám na Laco Grosmana, s tím jsem dělal poslední tři roky a byl to můj učitel i přítel. Chtěl, abych nechal prodávání a dělal s ním nakladatelskou činnost, ale k tomu už nedošlo. V roce 1961 jsem šel na vojnu, a když jsem se v roce 1963 vrátil, Laco byl pryč. Už jsem ho nikdy neviděl.

A pak jste přišel do Kaprovky a jste tam dodnes.

Ano, takhle jednoduché to bylo, i když... Třeba když mě chtěli v devětašedesátém vyhodit, protože jsem dal do výlohy Čapkovy *Hovory s TGM*. To přišel jeden „pán“, - jmenoal se Chvalovský, pracoval na magistrátě, a ten se přičinil o odstranění nejednoho knihkupce. U mne se to tenkrát obešlo jen stržením premii a pokoutou...

3. Když byste měl srovnat prodávání knih tenkrát a teď, jak byste to vyjádřil?

To se snad ani srovnávat nedá. Dnes jsem svůj pán. Objednávám a prodávám knihy, které chci. Když mi titul dojde, prostě si ho přiojedná. Tehdy jsme povinně museli brát knihy, o kterých jsme předem věděli, že se neprodají. A na druhé straně - ty fronty na knižky! Nejen na detektivky a americkou „tvrdou školu“, ale také na Joyceova Odysea. - Ačkoliv - ono to bylo krásné, ty fronty. - Já jsem si vlastně i tenkrát dělal, co jsem chtěl. Když přišel nějaký „trhák“, přidávali jsme k němu jeden ležák. Tvrdili jsme, že i toho druhého titulu je omezený počet a že se smí prodávat jen po jednom kuse. A vyprodal jsem sklad. Dneska už to můžu říct: na frontách jsem až ne-

Bohumil Fišer

křesťanský vydělavatel. Na ředitelství se nemohli vynadivit, když jsem ty ležáky ještě doobjednával.

4. Nestane se vám někdy, že po tolika letech začnete třeba knihy nenávidět, když jich máte pořád tolik kolem sebe?

Nikdy. Je to jako droga. Vzít knižku do ruky, pohládit, přičichnout, jak voní... Právda, nemůžu je teď číst, nedokážu delší dobu vnímat psaný text - to jsem už říkal v předchozím rozhovoru. Je to asi případ pro psychiatra, ale ještě jsem se k němu nedostal.

5. Blížíme se konci tisíciletí, kdeko se toho hrozí nebo má alespoň za povinnost se o tom závažném momentu zmínit. Co vy, nebojíte se ho? Třeba ve spojitosti s novými způsoby komunikace, „informační dálnicí“? Budou lidé číst knihy? - Až budete slavít čtyřicet let v knihkupectví FIŠER, to znamená za pět let, budete prodávat tištěné a vázané knihy nebo něco jiného?

Za pět let - kdoví, co bude. Já ale nic jiného než knihy prodávat nebudu. A myslím, že se najde ještě dost staromilců dokonce i mezi mladými, kteří pocítí při otvírání knihy za nic nevydělaný pohled na obrazovku nebo za CD ROM. Já se nové technice úplně nevyhýbám, ač jí nerozumím, třeba slovníky - sám jsem prodával Ottův slovník naučný na cédéčku. Jsem však knihkupec a budu prodávat knihy. A když by to nešlo v Kaprovce, stoupnu si třeba k stánku někde ve stanici metra Můstek, i když k tomu snad nedojde. A neskloznu k harlequinům a podobným. Budou to kvalitní knihy.

Ptala se

LIBUŠE LUDVÍKOVÁ

Vladimír Křivánek

Vladimír Křivánek

V poslední své sbírce bilancující na prahu smrti životní úděl jednoho českého básníka si jako titul vypůjčil Jaroslav Seifert citát z textu nešťastného bohéma družiny májové, soboteckého rodáka Václava Šolce: *Býti básníkem*. Přes všechny smutné a tragické životní momenty vyjadřuje Seifert přesvědčení, že býti básníkem v Čechách a hledat nehmotná slovíčka do sugestivní stavby básně je osud při všem smutku existenciální tíhy krásný a povznášející. Dnes ke konci století, které lidstvo obdařilo dvěma katastrofickými světovými válkami, rozpínavostí a bezohledností totalitních režimů, hromadným vyvražďováním lidí odlišného národa, jiné rasy či jiného politického přesvědčení, oblundnými manipulacemi veřejným míněním, jež cíleně ohluhovaly jednotlivce i masy, se otázka po smyslu hledání krásných slov ve chvílích, kdy snad i Bůh musel umlknout před krutostí světa, zdá být jakousi idylickou iluzí.

Dekadentní literát Arnošt Procházka zhruba před sto lety při hodnocení situace tehdejší české poezie v Almanachu secese napsal: „Konce století jsou si rovny; jsou vždy kalny a kolísavý.“ /.../ „Ukládáme staré názory světové do hrobu, rozmožujeme jimi muzea a sbírky antikvit, přestupujeme v novou etapu vývoje, v říši nových hodnot

a stavů. Dozrálé padá juž se stromu, aniž nově a budoucí ještě nabylo určité a jisté formy. Odtud pochodí kolísání, nejistota, tápání. Velké stěhování duchů ve uskutečňuje.“ I my dnes stojíme v situaci konce století, dokonce v závěru celého jednoho tisíciletí, a v chaotické době tohoto přechodu nikoliv pouze pomyslného, kalendářem značeného, jsme odložili mnohé ideje, představy a iluze jako nepotřebné či dokonce nebezpečné relikty minulosti do musejních sbírek a lapidárií ducha. I my v dnešní neklidné době s nadějí vyhlížíme v tušeném prostoru nového století a tisíciletí nějaké vysněné světlo, které by nás naplnilo nadějí a vytrhlo definitivně z deziluzivního objetí postupně odcházejícího století. I my poicujeme přechodnou dobu, rozkolísání hodnot, charakterů, nejistotu sociální, morální i náboženskou, krizi svědomí i vědomí, jsme svědky různých podob selhání idejí, teoremat, politických koncepcí i konkrétních jednotlivců, svědky rozpadu starého času, přitom však celou bytostí toužíme být svědky i podílníky nových, vnitřně čistých idejí, nové podoby lidství. Obdobně jako před sto lety s sebou fin de siècle přináší otřes víry v přežilé racionalistické konstrukty vědecké a sociální, relativismus hodnot, zesílení iracionality dříve, než byly zcela vyčerpány všechny možné cesty lidské racionality, skepsi, deziluzi a individualismus.

Jaké je to tedy býti básníkem v takovéto přechodné a rozkolísané době přelomu

Býti básníkem na konci milénia

století a milénia? Česká společnost devatenáctého století si nesla vysokou představu o společenské roli básníka jako mluvčího národního kolektiva, proslulost Hálkova, Vrchlického či Čechova je toho dokladem. Tato posvátná role národního pěvce však většinou nebyla podpořena odpovídajícím hmotným či finančním zajištěním jejich profesionální básnické tvorby - většina básníků se tak výhodně neoženila jako Hálek a museli si na živobytí vydělavat jako novináři, redaktoři, překladatelé, nakladatelé, ale i jako učedníci, učitelé či pracovali v jiných profesích více či méně vzdálených od jejich básnického poslání. Dějiny české literatury obsahují množství dokladů o tom, že proklamovaná vysoká společenská role básníka se dostávala pravidelně do rozporu s existenční situací proslulých autorů - známé dokumenty o značné bídě a velkých existenčních starostech takových básníků, jako byli například Antonín Sova, Vladimír Holan, František Halas, Jan Skácel či Oldřich Mikulášek. Nebyla to však jen politická situace, co tyto básníky uzavíralo do klauzury nedostatku, byli to i ziskuchtiví nakladatelé, mizerné honoráře, nedostatek velkorysých a kultivovaných mecenášů, nízkost, neprozíravost, primitivnost a přizemnost české society. Teprve po smrti básníka se začala plně vyjevovat jeho skutečná hodnota a skončilo to pomníky, pamětními deskami, deklamovánkami, sebranými spisy a zbožšťujícím kultem. Mnohdy však z nesmrtelného díla básnického, jehož ukázky

čtou školou povinná dítká v čítankách, žije tu jedna básnička či několik veršů, tu jedno stylizační gesto, někdy pouze okrajová humorná událost životopisná, ony jen naše velmi iluzivní představa, která nemá s dílem mrtvého básníka mnoho společného.

Nikdo ani dnes nezaručí básníkovi slávu a peníze, je to profese velmi riskantní, navíc vykonávaná v riskantní době, poezii svým pragmatismem nenakloněné. Skončila definitivně doba básníků - tribunů národní vůle, skončila doba básníků - svědomí národa, definitivně snad skončila i doba, kdy z básníka se stal státní zaměstnanec, jenž se svými verši podílel snaživě na ideologických bojích doby. Dnes se role básníka znovu privatizovala a mnoho básníků se s touto situací obtížně vyrovnává, pokoušejí se, vedeni snad jistým resentimentem, hrát znovu onu výsadní společenskou roli básníka. Ale podmínky pro tuto hru již dávno skončily - básník by měl znovu postavit sám sebe do středu své poezie, ne jako výraz svého narcisismu, ne jako cestu grafomanského opojení, ale jako jediné pravdivé a upřímné východisko skutečné poezie. Měla by však skončit i představa, že psát poezii a být čas od času, ve chvílích prchavých a nevyočitatelných, skutečným básníkem, je vůbec profese se svými společenskými atributy. Býti básníkem je pro některé z nás nezbytnost, v jistém smyslu i společenský handicap a prokletí, ale především privatissimo neopakovatelného existenciálního dramatu.

Václav Daněk

Václav Daněk

červený sonet

copak je to za hřích
svatý vavřínečku
za tvou prázdnou bečku
že mám víno v tvářích

jazykem a rtoma
na půpekli si ho
chutnám ty má tího
zemská karkulko má

o život se vsadím
s múzou podnapilou
že budeš mou milou
potkávankou s mládím

a jestli tě zradím
bodni puť mi žilou

žlutý sonet

housátka
slunce
i kanárek mao
medopampeliška

i zmrtyvýchvalá
v českých lesích
revoluční
liška

ta ve lví
barvě
houbá hub

jez si mě
už mě
nezahub

růžový sonet

do obřího sudu v březnu zasadím šípkový keř
aby v červnu celý balkon rozkvetl nám

v očích
koncem září budem sklízet pytle plodů
do čaje
prodáme je za veliký peníz kapitánovi
japonské lodi

do roka tě svezu v excelentní hondě na riviéru
budeš nosit zlatou brož a náhrdelník
z prvotřídních perel
a z francouzských lourd ti přivezu
zázračnou novou páteř
vyměnit ji za tvou bolavou pileť
z of all roses primář ros

v pensylvánském sanatoriu pakliže
naplníme další pytle
plastikové z tebe udělají půvabnou panenku
twiggy

a po dalších našich pytlech budeš
první hvězdou hollywoodu

štedrý balíček ti k úspěšnému velkofilmu
pošle santaklaus

a pak přijde ježíšek
a nadělí ti oříšek

černý sonet

k západu se v protivětru přichyľuje vlajka
podobá se spodním tónům utlumených varhan
a ten v jejich preludiu vykoupáný havran
na svá křídla do vysoka už nás nepřiláká

oči
už se tence neusměje jak to dělával
v koutcích úst než chirurg život zatlačil mu
z vědouceho přinejlepším zbude nehynoucí
i když dobře vyhloubenou štolu potká zával

tak mu slunce bez matky a otce odmalička
zatmívali snůškou sazí pokrývali víčka
hákoví i šesticipí funebráci

omračován umlčován zpíval neutišen
modleme se aby měla jeho černá píseň
nesmrtelnou šanci

Miroslav Hule

Povídka Jaksi navíc

Moje děti pořád žadoní: „Tatínku, vyprávěj něco o dědečkovi. Povídku, povídku prosím,“ má navrch Míra.

Asi vím, co tím myslí. „Něco“ má být především to, co jeho praotce nejlépe charakterizuje. Takže co?

Pytlácká povaha úředníka, co nemá skrupule? Touha po dobrodružství, kde nesmí nic překážet? Ani morálka? Morálka - ta byla v otcově interpretaci vskutku velmi relativní.

„Tak si jdu, mámo, srovnat prsty,“ říkával na odchodu do hospody. Znamenalo to, že jde na mariáš, cvíka nebo bulku - zkrátka rovnat karty do vějíře, olizovat pravý ukazováček a dávat „fleký, re, tuty a navrch“ anebo „dodám, jsem pro, jdu forhont, pas,“ mluvil tou krásnou, úspornou řečí karbaníků. Vystupoval jako machr. Moc teda nevyhrával, ale pro mě byl vždy jistým vítězem.

Hrával také s baštyřem Kropáčkem. Řekl bych, že to byl jeho velký kamarád ještě z klukovských let. Co na tom, že táta patřil do družiny „čapíků“, s nimiž baštyř z Králičího vršku bojoval, zejména na podzim kolem lovení?

Tatik hrál s rybářem karty a jakoby mezi řečí z něj tahal rozumu: „Jak vám to roste? Co pruby? Ještě krmíte? Kdy budeš pouštět Hornej? Je tam na baště ještě Maruš...?“ Mezitím si srovnali prsty a karty. Tatík navíc v hlavě rovnal plány, určoval vskrytu duše čas a místo, kde je třeba zalovit, jít na ryby.

Pro Kropáčka, kdyby měl filipa, by bylo snadné nastrožit léčku a poslat ho rovnou před četníky s pytlkem ryb a cajkem. Jenže filipa neměl, nebo nechtěl mít.

Otec zpověď a její pytlácké důsledky považoval za součást celé akce. O charakteru nebylo nutno uvažovat: cíl posvěcuje prostředky. Byl nepoučitelný, protože na rybách nepolapitelný. Jen jednou jedinkrát...

V neděli navečer chodil tatínek s Jarčou (což je moje maminka Anna, ale on jí rozpustile říkával „Jarčo“) na procházku - nejvíce na hráz Hornýho. Odtud měl nejlepší přehled. Kolem se stékaly všechny vody ze Zbudovských blat, bylo zde mnoho výpustí, přelivů, stok, kanálů, brlení - zkrátka pohyb vody a tedy i ryb.

V tento sváteční podvečer zahlédl, jak se na Splávku do Bezdreva kluci „mazlí“

Dvě otázky místo úvodu

Počátkem října ti byla udělena jedna z hlavních tvůrčích odměn ceny Josefa Jungmanna za překlad výboru z poezie Josefa Brodského: Konec krásné epochy. Knihu vydalo nakladatelství Mladá fronta na sklonku roku 1997. Ale v témž roce ti vyšly překladové knihy poezie Daniila Charmse (Volvox Globator) a Alexandra Vveděnského (Brody), které byly oběma nakladatelstvími rovněž přihlášeny k posouzení porotě. Pro kterého básníka z těch tří bys hlasoval ty?

Všichni tři jsou z Petrohradu, z kolébky ruské moderní poezie. Všichni tři též v různých místech byli vězněni sovětskou mocí. Brodskij ty dva předchůdce znal a uctíval jen ze samizdatových prepisů. Jakkoli mně je nejbližší intelektuální klaun Charms, Brodskij tvrdí, že Vveděnskij je největší z ruských básníků, a svým způsobem na něj i navazuje.

U poroty zvítězil laureát Nobelovy ceny. Já bych se asi rozhodl pro Charmse. Ale pozitivní na tom všem je skutečnost, že ruská literatura, ta velká, protože z nehlubší bídy světa vzniklá, už je u nás opět po zásluze oceňována.

Ale ty si od ní patrně chceš odpočinout, když ses po letech vrátil k svým sonetům? Proč je zase píšeš?

Sonety jsem nikdy psát nepřestal. Jen jsem tyhlety z devadesátých let dosud knižně nevydal. I cyklus těch barevných, který jsem právě dokončil, je součástí připravované knihy *Druhý dům sonetů*. A proč je píšu? Přídomek formalisty jsem si vysloužil i svými překlady. Nejbližší jsou mi formy malé a z nich právě ten čtrnáctiřádkový sonet. Ostatně i v společenském životě mám rád úsporná sdělení; jak se někdo začne rozkecávat, odcházím nebo vypínám obrazovku. A doufám, že nejsem sám. To se ví, že chci, aby mě četli, aby současná poezie měla svého stálého čtenáře. Jsem přesvědčen, že ono zeštíhlení fanoušků básnického slova má kromě mediálních krysařů a dalších objektivních příčin na svědomí i dlouholetá sebevražedná prozaizace a vymítání zdravé pocitovosti bakteriemi supercivilizace z lidského vnitřku.

Ptala se L. L.

bílý sonet

v neděli ji prorentgenovali na homolce
v podezřele vybilém nemocničním klišé
a já bílá stěna po tom všem jsem tiše
zasakroval milované holce

milosti má štědrosti a něho
kdo tvou páteř v životě tak rovnou
pochroumal a pozakřivil tomu *sloní hovno*
mor na něho

nevěděl jsem že jsme při ozvěně
že můj hlas se odrazil a ztich
že z něj na plánič

odrazem se k uším snese předojemně
já budu tvá země
buď můj snůh

Pavel Verner

dvakrát gastroonomicky

Gourmeti na penzi

Pan Skřivánek býval po ránu hbitý jako pstruh, ale tentokrát na doktora nestačil a ten byl u talířku s nedojedenou uzenkou dřív.

„Z uzenin dýše moderní duch,“ řekl PhDr. Cumpfe a namočil pahýl vuřtíku do hořčice. „Průměrný občan žvýká párek a spojuje ho s představou průmyslové revoluce v Evropě. Není divu, pane Skřiváнку, uvažte jen tu složitou výrobní technologii. Maso vepřové se do titěrna rozeeme, promíchá se vzácnými kořenými ingredience-mi...“

„A taky s moukou,“ řekl pan Skřivánek závistivě.

„Mluvme akademicky, pane, a oceňme ten skvělý nápad vtěsnat vonící hmotu do tenkých střívek a konzervovat vlahým dýmem. Hodí se vám k takové představě temný středověk, gotické šilenství velebných katedrál a mrzačení zajatců? Kdepak, párek zdá se být produktem novověku. Párkem se sytí osvícený buržoa, zatímco heretik na útěku drtí mezi zuby zaschlou varmuži.“

V dopoledním lomozu přeplněného pražského automatu Koruna na Václavském náměstí se mísily vůně, a pan Skřivánek se přikradl jako stopař k vedlejším

pultu, kde slečna s námahou polkla lžiči čočkové polévky, zlostně do ní hodila půlku rohlíku a s kabelou přes rameno odešla. Pan Skřivánek se s tím talířem vrátil k profesorovi, jenž mezitím ukořistil další zbytek uzenny s celým rohlíkem.

„Je to ovšem mystifikace z nevědomosti, pane Skřiváнку, neboť již staří Římané sluli zručností v uzenařském řemesle. Zdalipak víte, že z těl ukřižovaných Spartakových soudruhů bylo naděláno uzenek, na nichž si nevědomí patricijové pochutnávali?“

„Přesolili to. U polívek je určitě Kohoutová, ta vždycky přesolí,“ řekl pan Skřivánek a vytřel talíř zbytkem rohlíku. „Dneska ale buřty nejsou co bejvávaly, vždyť to musíte pamatovat. Buřt byl štavnatej a masovej, a šlupka nezůstávala v krku. Ona totiž chlastá, ta Kohoutová, měsíc kvůli tomu umejvala černý nádobí. Dřív dělala salátku, ale jak povídám, to pítí. A párky dneska taky nemají žádnou vůni.“

„Ó to máte pravdu. Budete ten chlebiček? Budete, jak je líbo, já na majonézu netrpím. Však také staří Římané majonézu neznali a to měli k dispozici jemný datlový olej a žlutky ze slučích vajec. Uzenáři ovšem byli výteční. Uzeninami totiž začínala každá hostina. To se, pane Skřiváнку, po-

Miroslav Hule

s kapry. Tahali (podsekávali) je z vody na udici, do saků, do čeřínek z drátěného pleťtva. Kapři se nahrnuli k hrázce, kde vířila čerstvá voda, a chtěli přes ni vzhůru na Blata. „Ryby by se tam daly nabírat vidlema,“ usoudil nahlas otec.

Daly, jenže Splávek hlídali rybáři v čele s Kropáčkem. Jenom si na chvíli odskočili na pivo a kluci toho využili. Teď však plavali ve vodě, kam je s gumem rybáři naházeli, jakmile se vrátili.

Kdepak - tohle táta nemohl nechat jen tak. Ale protože v neděli na noc nemohl sehnat žádného partáka, vyrazil sám. Vydal se na lup hodně pozdě, kdy už celá ves i ajzboňáci na hradle spí. Natož rybáři, o nichž si každý myslel, že urputně hlídají ty spousty namačkaných kaprů.

Riziko nebylo velké, stačilo jednou dvakrát namočit a vytáhnout huder (čeřen), vysypat do pytle a bylo naloveno. Takhle uvažoval i otec, když povídal na rozloučenu: „Za chvíli jsem zpátky, mámo.“

Jenže ta chvílka trvala celou noc...

Tatík opravdu „padl do ryby“. Přispěchal z křovin od Šejmu (z druhé strany, než je železnice a ves) se sestaveným čeřenem.

Spěšně, už v první volné vodě zalovil. Nic. Musel dál, blíže ke Splávku, tam se to vařílo. Kapři lezli jeden přes druhého, že nešlo mezi ně ani čeřen ponořit. Tak je vlastně přihnoval k sobě „po šmiku“ a vyhazoval na tvrdo, na kameny. »Bože můj, takovejch kapříků, žlutejch, břichatejch,« hřál se dovnitř při těch slovech.

„Stůj!“ zahřmělo za lávkou. Kropáček. »Do prdele, kde se tu vzal? Přece se od něj...«

Ne, nemohl se právě od něj nechat chytit. »To se radši utopím.« A opravdu všechno nechal, jak bylo, a vrhnul se do vody.

„Stůj, nebo střílej!“ znělo za ním z hrádky.

Pak zazněly výstřely. Jenže kulky nesvištěly. Ani nemohly svištět. To táta dobře věděl. Věděl, že Karel má u sebe jenom poplašňák (poplašnou pistolí - šlágrr těch dob). Doplavil, dokuckal a doklopýtal za stoku, na druhou stranu, a utíkal na Pejmise, k Pištinu.

Jenže tentokrát to bylo vážné. Moc vážné. Baštyř nelenil, skočil na malou motorku (pionýr), dal echo četníkům, aby vzali psa a jeli ke stoku, kam pytlák zřejmě mířil.

Uvažoval naprosto správně. Do stohu slámy totiž pytláci schovávali náradí, kola i motocykly. Zde měli „útočnou i ústupovou základnu“.

Tentokrát ji otec nepotřeboval. Díval se od bezdrevské hrádky ke vsi, co se bude dít. A dělo. Už jeli. S volhou. Musel zpátky. Musel zatraceně rychle zpátky, protože se po bouchnutí dveří zastaveného auta rozštěkal pes.

»Pes! Ne - hned dva! Půjdu na stopu, na mě! To je konec! Ještě se do mě dají!«

Hrůza hnala otce zpátky na vodu. Nehleděl na nic. Na bahno a tůně pod sebou, na štekot za zády, na křik četníků... Pádil zpátky na stoku „U Slavičků“ a ponořil se do spásné vody, plaval. Tam už za ním nešli. Ani psi.

Začal boj o čas na přibližně stejné trati. Oni museli zpátky k autu, rychle nasednout a nadjet mu. On se mohl zachránit jedině doma. Tam za ním nemohou, i kdyby je tam stopa přivedla. Stopa? Co stopa - tu přece

ve vsi plné jiných pachů nemohou psi dohledovat.

Vyběhl nejkratším směrem přes park u kostela, přes Rafandu a už házel kamínky na okno ložnice.

„Jarko!“

„Co se děje? No ty vypadáš!“

„Dělej, jdou po mně! Honem, pomoz mi do okna!“

Lezl po soklíku, vyhoupl se nahoru a zmizel v okně.

Začal druhý boj s časem. Otec se přepočítal, baštyř ho musel poznat, protože se nevraceli se psy „na stopu“ ke Slavičkům, ale jeli najisto - rovnou k nám.

Volha vyjela do kopce. Zvonek.

Matka si dala na čas.

„Kdo je?“ Vyhledla z okna.

„Bezpečnost. Kde máte muže?!“

„Doma je, kde by byl? Spí. Vlastně teď už nespí.“

„Tak bysme ho rádi viděli!“

Matka se v dlouhé flanelové noční košili šourala k vratům a odemkla.

„Co se děje? Nenecháte slušný spát!“

Táta už stál za ní v pyžamu a měl na hlavě bratrovu sítku na vlasy. Četníci zkoprněli.

„Kde jsi byl? Neříkej, žeš byl doma! Byl jsi na rybách! Nehraj si s námi!“

Vrhli se do prádelny, jestli tam nenaždou nějakou stopu: ryby, šaty, boty, cajk či co. Našli jenom v neckách kupu namočeného špinavého prádla, zasypaného mýdlovými vločkami.

„No co je. Zítra je pondělí. Vždycky peru.“

Matka byla geniální. Rychlá a inteligentní a také herečka. (To měla po své matce ze Slovenska.) Četníci odešli s nepořízenou.

Hádám, že se tatínek, ač neznaoboh, modlil v ložnici až do rána pod obrázkem Krista na hoře Olivetské a děkoval mu za záchranu. Možná se modlil k mamině, protože se celý druhý den smála. Byla podivně šťastná a to v pondělí nebyla nikdy. Nikdy - protože mívávala velké prádlo.

(Z knihy *Pytlácké a lovecké příběhy*)

Soft TVAR (45)

Asi by se neslušelo a nepatřilo psát v „penovském“ čísle Tvaru o listopadové řádné valné hromadě Obce spisovatelů, kdyby si PEN a Obec navzájem konkurovaly. Leč nic podobného našťastí nepřipadá v úvahu, zvláště když mnozí slovesní tvůrči přirozeně figurují v obou členstvech. Koneckonců i na zmíněném setkání nechyběl ani předseda českého ústředí PEN klubu Jiří Stránský a jeho vystoupení náleželo k těm nejzávažnějším a nejnaléhavějším.

Valná řádná hromada Obce spisovatelů byla již desátá, která se konala od založení Obce v prosinci 1989, tehdy ještě v prostorách bývalého Realistického divadla Zdeňka Nejedlého: kdeže ony časy jsou! Proběhla za hojně či velice obstojné účasti literátů hned o první listopadové sobotě v zasedací síni pražského magistrátu na Mariánském náměstí a byla pečlivě připravena. Mluvílo se na ní k věci, nestavěly se žádné potěmekinské vesnice a nezamlouvaly se problémy. Hovořilo se bez servitků o tom, co Obec trápí, s čím se potýká, kde je její místo v nynějším kulturním kontextu, co je a co může být v jejích silách, ale i o tom, co jí polistopadové soudičky vsuktu nedaly do vínku: totiž být něčím jiným než syndikátovou, nikoli mocenskou organizací českých spisovatelů.

Skutečně ani Obec spisovatelů, ale ani náš PEN klub nemohou jako instituce odpovídat na otázky padající ze zahraničí, kam že se pryč vytratila nesmírná politická síla českých intelektuálů ze šedesátých let a z prostředí disentu, jak o tom na valné hromadě hovořil předseda Rady Obce, literární kritik Antonín Jelínek. Přitom je odpověď nasnadě: víme přece o sebezahleděných účetních a všehoschopných korupčích, pro něž byl pojem intelektuál vyjádřením toho nejhoršího, kam až může člověk klesnout. V této situaci musí i taková organizace jako Obec spisovatelů důstojně plnit roli volajícího na poušti: nyní již nikoli za střetů kultury a moci, nýbrž za pidičlovíčkovského kultu nekulturnosti. Stačí vzhlednout a shledat, jaká ignorantia přímo čiší z mnoha médií, abychom pochopili, jak velký význam má sama existence Obce spisovatelů, zvláště když v jejím čele stojí charismatická osobnost Antonína Jelínka. Ani on nemůže dělat zázraky, nezamezí tomu, aby si draví televizní tlučubové pleťli Hrabala s Párelem, ale může trvat na tom, aby Obec i nadále vydávala Dokořán, užitečný bulletin pro své členy, aby iniciovala rozmanité regionální aktivity, aby přispěla svou vahou kupříkladu k tomu, že ministerstvo kultury konečně začalo podporovat vydávání české literatury v zahraničí, či aby se i svou vlastní kultivovaností podílela na regeneraci kultury jednaní - něčeho, co celé garnitury nynějších politiků, parvenuů a publicistů zavrhl jako staromódní přežitek či jako strašidlo noblesy.

Bohužel je těž pravdou, že Obec spisovatelů stárne, že mladých autorů je v ní poskrovnu a že v ní jsou málo agilní významné literární osobnosti. To je chronická nemoc mnoha dnešních kulturních společností a podobnou zkušenost má asi i náš český PEN klub. Skutečně záleží především na čechovovských malých krůčcích: čas veličkášských gest a dutě dunicích slov již odezněl.

VLADIMÍR NOVOTNÝ

Vladimír Novotný

Oba penzisté se otočili a jakoby nic zamířili k východu. Dnes ovšem paní Zacpalová zvítězila na body.

(Úryvek z romaneta *Deset dní, které neotřásl Prahou. Příští rok vyjde v nakladatelství Hynek nová autorova kniha *Novopražská romaneta**)

Švédská cmunda (Středa dvacátá osmá)

Kopenec si četl v knize o cizokrajných kuchyních a tu povídá: „Chtěl bych mít v Praze restauraci, kde by se podávalo jen jedno jídlo.“

„Brzy bys zkrachoval,“ pravila Brychtová.

„Nevěř tomu a nech si to vysvětlit. Každý den by se pekl bramborák, či lépe cmunda. Ale každý den jinak, rozumíš? Cmunda na padesát způsobů. Pokaždé bych ji ozvláštnil gastronomickými zvyklostmi jiné země.“

„Vyzkouším si tě, pane kuchaři. Jak bys upekl cmundu pro Maďara?“

„Místo majoránky dám červenou papriku.“

„Výborně. A pro Němce?“

„Vmíchám do těsta nakládané zelí,“ triumfoval Kopenec.

„S francouzskou cmundou by ovšem byla potíž.“

„Proč? Naplnil bych ji rokfórem.“

Teď už to pro Brychtovou bylo otázkou cti Kopenec nacytat, ale ten se nedal. Do polské cmundy by přidal salátovou okurku, do italské olivy, pro Angličana by v ní nesměly chybět ovesné vločky a Švýcar by s povděkem přijal cmundu politou kirschem.

„Americkou cmundu určitě nevymyslíš!“

„Polil bych ji jablečným protlakem,“ řekl Kopenec a dál odrážel dotěrné otázky.

Indickou cmundu by potřel omáčkou čatní, do čínské by přidal sójové boby, ruskou by polil smetanou a do slovenské by zabalil brynzou.

„A co kdyby ti do restaurace přišel Švéd?“

„Maličkost, to by v cmundě nesměla chybět uzená ryba, to je jednou jistá věc,“ řekl Kopenec a Brychtová to vzdala.

Taky si ale trochu oddychla. Koupila dnes k večeri uzenou makrelu, kterou milovala, ale bez které, jak dobře věděla, se Kopenec docela dobře obešel. Jenže on ji ještě nejedl ve švédské cmundě!

Dali se do práce. Brychtová loupala brambory a Kopenec je na jemno strouhal. Vymáčkali z nich vodu a Brychtová je osolila, přidala majoránku a utřený česnek, čtyři lžíce hladké mouky a umíchala těsto. Kopenec zatím vykostil rybu a maso nasekal na drobné kousky. Vmíchali ho do těsta. Na pánvi se hřál tuk.

Brychtová opékala kolečka cmundy z obou stran a Kopenec jí je bral ještě horké. „Švédové jsou fakt inteligentní národ. Koho by to napadlo dát do cmundy uzenou rybu?“ huhlal spokojeně plnými ústy.

Když večeri spláchl červeným vínem, vzpomněl si Kopenec: „Co vůbec dělají dva mladí Švédové, když se najedí švédské cmundy?“

„Myslíš...“

„Myslím!“

„Jídlo se má aspoň půlhodinku v klidu trávit,“ namítla Brychtová nejistě.

Jenže Kopenec ji v rozporu se zásadami správné výživy odnesl na gauč. Čekali jste snad od něho něco jiného?

(Kapitola z milostně-kulinářské knihy *Chutná nám to každou středu, která vyjde letos před Vánocemi v plzeňském nakladatelství Grafia*)

Pavel Verner

ložilo devět patricií na lehátka, levicí se opřeli o polštáře, a když otrok trikliniarcha vydal povel, přinesen byl osel z korintského kovu, přes jehož hřbet visely dva košíky černých a bílých oliv. Dále se zjevily dvě mísy s plži, pečenými v medu a pepři. Pod oslem připevněn byl rošť a na tom roštu skvěly se jatemičky a vuřtíčky z lukanského vepřového dobytka. To víte, staří Římané.“

O pult se otřela drobná figura paní Zacpalové. Nerudně panu Skřivánkovi vyškubla talíř od chlebičku a plácla hadrem o desku. „Je tu málo místa, hodně somráků, a platicí zákazníci se tu pak musejí mačkat,“ řekla významně.

A najednou všichni tři vyrazili, vyběhli jako lovečtí psi, ale paní Zacpalová byla tentokrát u talíře první. Leželo tam zpolo neohryzané kuřecí křídélko s půlkou okurky, vypečené do červená, do křupava, jen mít tu trpělivost se jím obírat, a tu trpělivost kdosi neměl, a paní Zacpalová zkrivila rty, loupala očima a vyklopila křídélko do odpadků.

Ota Ulč

V Jižním Pacifiku, na půl cesty mezi Tahiti a Fidži, narazíte na Cook Islands, 15 ostrůvků roztroušených na ploše velikosti USA. Největší z nich se jmenuje Rarotonga, adresa deseti tisíc Polynésanů. Vláda tam sídlí ve vesnici Avarua, ministerský předseda úřaduje v prvním poschodí, zatímco v přízemí funguje pošta. V době vládnutí Siry Alberta R. Henryho, tatíčka zakladatele státu, jsem tam několikrát pobýval v roli jeho poradce, jakéhosi kokosového Rasputina. Moc zdárně jsem mu zřejmě neradil, neboť po mém odjezdu (v červnu 1978) byl svržen a já se tam stal *persona non grata*. Než ale k tomu došlo, Papa Premiér mi na rozloučenou dal za zásluhy medaile a docela vážně nabídl do držby opuštěný atol jménem Suwarrov. Opuštěný proto, že jeho jediný obyvatel Tom Neal, novozélandský poustevník, z něj odjel za léčením, které nepřezil. Atol s asi tak 15 kilometrů širokou lagunou tvoří úzkou nudli ve tvaru kolečka. Všeho všude tisíc akrů půdy, na ní se prohánějí Nealem opuštěné kozy a slepice. V laguně pak habaděj ryb. Atol by se slušelo přejmenovat na něco méně rusky znějícího. V té době Rusové pokračovali se svou internacionální pomocí a přítomností v české kotlině. Takže bych mohl založit NEW CZECHOSLOVAKIA, nikterak vnitrozemský, suchozemský útvar, kolem by burácel oceán, nad hlavou ševelily kokosové palmy. Slib tehdejšího vládcy byl vysloven vážně, nikoliv v silvestrovském podroušení.

Lze ostrovy dostávat, nabývat? Samozřejmě. Dají se získat i v dražbě. Obyvatelé přelidněného Vaitupu (součást někdejšího souostroví, britské državy Ellice Islands, nynějšího nezávislého království Tuvalu, rozloha 26 čtverečních kilometrů) si takto koupili ostrov Kioa. Lid zvaný Banobans, původně na Ocean Island, si takto opatřil nový domov jménem Rabi.

Ostrovy lze i kupovat. Například v *Pacific Islands Monthly* čtu inzerát - nabídku prodeje tropického ráje v papuánském moři, kontaktujte P.O.Box 7, Kincumber, N.S.W. 2251, Austrálie. Americký herec Raymond Burr (představitel legendárního advokáta Perry Masona) se stal domácím pánem ostrůvku Naitauba na Fidži. Americký tiskový mogul Malcolm S. Forbes si v tomtéž sousedství koupil ostrůvek Laucala, výměra tři akry, tedy jen něco málo přes jeden hektar. (Stálo ho to milion dolarů. V Mikronésii, v souostroví Carolin, v roce 1972 mi tam nabízeli ostrůvek Pissivi za směšný pakatel 4000 dolarů - palmy, písek, krásná pláž, ale co s tím, když tak z ruky?) Když se ve francouzské Polynésii filmovala další verze Vzpoury na Bounty, vzbouřenec Marlon Brando si tam koupil korálový atol Tetiaroa, po němž se prochází nahatý a plaší jak ptactvo, tak pár svých služebnic. Brando na tomto svém majetku nabídl politický azyl americkému indiánovi, obviněnému z vraždy a přechájecímu před policií.

Tento případ jsem užil při zkoušce studentů v kurzu mezinárodního práva. Brando, herec sice vynikající, ale o juridických ošidnostech zřejmě neměl ponětí. Nerozlišoval princip suverenity a vlastnictví. Koupil-li ostrov v souostroví Samoa, můj ma-

jetek zůstane součástí tamějšího státu, budou tam platit samojské či samoánské zákony a já budu muset platit tamější daně. Kdybych se ale vyňal ze státoprávního područí a udělal si svůj extra vlastní stát, nebude už Samoa, ale budu Samo. Poslouchat budu jen své zákony, které si vymyslím, od berní se osvobodím a cizí ideologie zavrhnou. Někdy z takových iniciativ vznikly boje a války za nezávislost (například USA) nebo závislosti bez boje (například nedávná česká historie).

Někdy vznikla podivnost, v níž nebylo snadné se vyznat. Na západ od Austrálie v Indickém oceánu lze najít Cocos Islands, korálový archipelag. V roce 1827 se na těchto kokosových ostrovech usadil skotský kapitán John Clunies-Ross, navozil tam malajské dělníky z Jávy a pustil se do pěstování kopry na export. V roce 1886 dostal jeho vnuk od britské královny Viktorie tyto majetky do trvalé držby (*grant in perpetuity*). V roce 1955 Velká Británie, prožívající likvidaci koloniálního impéria, předala Australii suverenitu nad ostrovy. Ta nadělení vzala na vědomí a někam založila. Archipelagu už tehdy vládl John Clunies-Ross V., plešatící muž středního věku, vzhledem spíš bankovní úředník na menším středoevropském městě. S dýkou za pasem pokračoval ve stopadesátileté tradici rodinného samodržaví nad několika stovkami domorodců. Aby se mu příliš nerozmnožili, Tuan Besar čili Velký Vládce jim zadarmo přiděloval pilulky proti početí a žádná rodina nesměla mít víc než dvě děti. Odchod do penze v šedesáti; bydlení, zdravotnictví a školství zadarmo. Každé sobotní dopoledne vládcy vykonával moc soudní a obvyklým trestem byla práce bez odměny na jeho majetcích. Výjezdní doložky z ostrovů zásadně nevydával.

Podařilo se ale propašovat dopisy australským úřadům. Ty se převělice divily a poslaly úředníky na inspekci. Absolutní vladař s dýkou se s nimi vůbec nebavil a odehnal je od břehů. Posléze přece jen došlo k mírumilovnému vyřešení. Pod patronátem OSN se uspořádal plebiscit, domorodci hlasovali pro jakési přifaření k Australii a vyakčněný vládcy dostal cenu útechy v podobě několika milionů dolarů.

Jiná varianta o vybudování podivného státu se odehrála v Jižním Pacifiku na korálovém útesu Minerva Reef, 250 mil jihozápadně od Nuku'alofy, hlavní vesnice nejmenšího království Tonga s největším, mnohametrákovým králem jménem Tautafa'ahaou Toupou IV. Neobjektivně mu fandím, poněvadž je to jediný monarcha, který se kdy obtěžoval mě pozvat na hostinu.

O tamější končiny totiž projevil zájem syndikát Ocean Life Research Foundation s adresou v Londýně a New Yorku. Tato údajná nadace, prý soustředěná na mořský výzkum, ale též s gangsterskými konexemi, se totiž rozhodla vybudovat na částečně ponořených útesech republiku Minerva, svobodnou společnost bez daní; stala by se daňovým rájem (*tax haven*) pro kapitalistické společnosti. Ty by se tam právně inkorporovaly, aniž by nějak vůbec fungovaly, což z hlediska anglosaského práva je naprosto legální trik. Legalizované daňové úniky by mohly jít do mnoha milionů dolarů. Jako

Otec Vlasti se u toho podepsal jistý Morris C. Davis, adresou v Kalifornii. Republika Minerva už vydala své známky a dokonce i vytlačila nikterak ledajaké mince - z jedné strany stříbrné, z druhé zlaté, čtyřadvacetikarátové. Na zlaté je bohyně Minerva, na stříbrné planoucí pochodě. Prezident Davis koupil novozélandskou loď Ranginui a vybavil ji přistávacím prostorem pro helikoptéry. Patrně si mohl opatřit i značně moderní zbraně. Než se totiž stal Minervanem, tak pracoval jako inženýr u firmy North American Rockwell na výrobě mezikontinentálních rachejtli typu ICBM Minuteman.

Další dramatický vývin radikálně zkrátím: Můj oblíbený král Toupou IV. vyjádřil značnou nelibost, mluvil o neokolonialistické agresi a málem vyhlásil mobilizaci svých několika neozbrojených domorodců. Předmětná krize se rovněž dostala na pře-

ly na naši hlavní vesnici Avaruu asi jako já kdysi na mrakodrapy Manhattanu. Když jsem poprvé přistál na Rarotonge, vystupující pasažéry vítal veliký dav domorodců. Kladli nám kolem krku krásné věnce z voňavých kvítků. Byli jsme oceňovaným zjevením, asi jako když přijel cirkus do hodně zapadlé vesnice. Dojemné, ale přece jenom trochu směšné - tak jsem v duchu zareagoval.

Jenže za pár týdnů a pak měsíců jsem rovněž dvakrát v týdnu spěchal směrem k letišti a očima k obloze pátral, až se z mraků vynoří posel ze světa, ono jediné viditelné, hmatatelné spojení se světem. K dispozici jsem tam měl jedny několikastránkové cyklostylované noviny, *Cook Islands News*, z nichž jsem se dozvěděl, že ministr financí se v baru fackoval s ministrem vnitra, ale o zámoří tam někde hodně daleko nebylo nic, neboť nebyl zájem. Vznikal pak oprávněný pocit, že život je jinde, že svět je jinde. O něm jsem se dozvídal jen z krátkovlnného rádia, dokonce se mi podařilo slyšet české lahodné sdělování Pavla Pecháčka z Hlasu Ameriky.

Když jsem kdysi přemířoval do Ameriky, poprvé - leč nikoliv naposled - jsem se důkladně alkoholem ovlivnil ve společnosti Egona Hostovského, s nímž jsem se v New Yorku dost pravidelně vídal. Melancholický běžec Egon jednou citoval tato slova Hugo Haase: „Nerad chodím do lesa, poněvadž mě tam nikdo nezná.“

Slova si zaslouží pořádné produmání právě v kontextu pobytu v údajném ráji. Zájemcům o zakládání nových Československ, objevitelům pacifických Řípů, bych chtěl klást na srdce: až budete klást základní kámen národu a vlasti, pomněte největšího nepřítele, a tím je NUDA. Opojení pláží, kokosovníky, vlnkami, úchvatnou scénérií vyubílabá tempem šampaňského. Hradčanská euforie se promění v kormutlivost Daliborky. Velesnadno pochopíte Napoleona na Heleně. Jedinec vysazený z člo-

Ota Ulč, foto Libuše Ludvíkové

těs u OSN, ale než mohlo dojít k vyslání mezinárodní flotily k zajištění světového míru, prezident Davis byl svržen v palácové revoluci s obviněním z diktátorských sklonů a prosazování kultu osobnosti.

Nedávná nedělní příloha *New York Times* (9. srpna 1998) charakterizovala tuto epizodu s Minervou jako „ušlechtilé“ (*noble*) fiasko, které však neodrazuje případné následovatele. Významně se tak mní prosadit jistý Lazarus Long, původním jménem Howard Turney, bohatý penzista z Oklahomy. Inspirován románem autorky Ann Randové, v Karibském moři zakoupil ostrůveček Misteriosa Bank, 120 mil od ostrovů Cayman, a mání vybudovat Principality of New Utopia.

Vraťme se na naši Rarotongu, kde jsem měl k dispozici onen dosud stále rusky pojmenovaný atol Suwarrov. Co bychom si tam jako budovatelé nového státu, tak daleko od našeho bájeného Řípu, počali? Chodil jsem k molu, když ze vzdálených atolů Rakahanga či Manihiki dorazil občasný, ale ne příliš častý škuner. Nanyňky vyjevené civě-

vějšího mraveniště někam na atol, kde je všemi směry panoramatické NIC, si nejspíš začne zoufat, jako si zoufali za druhé světové války američtí spojari u velice odloučených jednotek, dožadující se přesunu k masakrům někam na Guadalcanal. Pentagonští psychologové dali dohromady statistiky, potvrzující, že fronta ublíží nervové soustavě míň než nudný ráj.

Jenže kdo ví. Mohl bych už teď mít na atolu k dispozici kompjutr, internetem spojení kamkoliv do světa. I k politickým hádanicím v tuze vzdáleném středoevropském rodišti. Záleželo by na kvalitě přivezených kádrů. Mít tam třeba partu mých známých z pražského divadla Ypsilonka a pár dalších přátel k tomu, třeba by se z toho vyklubala docela lahodná, srandovní zkušenost.

Leč zanechme surrealistického blábolu. České politické vývinu, jakkoliv komplikované a občas nervům ubližující, už snad nejsou a nebudou důvodem ještě někdy se jít pachtit do exotických dálav a zakládat nové republiky. Ta původní, předky zanechaná, přece postačí. Bude muset stačit.

Jindřich Pokorný

Jindřich Pokorný, foto Libuše Ludvíkové

Vzděláním i volbou germanista a romanista, se soustředil (kromě několika letmých návštěv antiky nebo poezie maďarské) především na dvě jazykové oblasti, které rozhodujícím způsobem utvářely dějiny evropské poezie - na oblast německou a francouzskou. V obou mají jeho překlady význam zakladatelský jednak tím, že Pokorný zpřístupňuje českému čtenáři hodnoty nadčasové, k nimž se každá generace musí znovu vracet, jakými jsou zajisté Goethův Faust nebo poezie Victora Huga, jednak tím, že pomáhá objevovat nebo znovuobjevovat hodnoty dosud nepoznané či zapomenuté, jako například ve výboru *Videňské lidové divadlo* nebo *Básníci pařížské bohémy*. A vždy tak činí svou osobitou metodou, která nechce cizím autorům vnucovat vlastní vizi verše a skutečnosti (třebaže je interpretuje vždy po svém) a která je založena na poctivé snaze postihnout zvláštnosti tlumočených textů s přesností filologické akribie. V jednom směru si Jindřich Pokorný zaslouží obzvláštní zmínky: je jedním z mála našich překladatelů, jimž překladatelská kompetence, ale i filologická erudice dovolila pustit se do realizace tak nesnadných projektů, jako je převod staroněmeckých textů *Pisně o Nibelunzích* nebo *Parzivala* Wolframa von Eschenbach. Příznačným a poutavým rysem jeho překladů je neobyčejná rozmanitost tematická i tvarová a jazyková bohatost překládaných textů. Na jedné straně překládal poezii vysoce intelektuální, formálně vytříbenou a značně myšlenkové hloubky, jako je tomu u Raciny *Bereniky*, lyriky Rainera Marii Rilka nebo Pierra Emmanuela, ale také poezii výrazově patetickou a rétorickou jako u některých básníků z knihy *Neznámý Parnas*, nebo poezii krystalově čistou a klasicky ukázněnou z výboru *Milostný deník* od André Chéniera. Zdá se však, a množství překladů dramatických tuto okolnost snad potvrzuje, že jednou z jeho nejvlastnějších překlada-telských poloh jsou převody textů, které nabírají z nevyčerpatelného zřídla a nedostižné obrazné a expresivní síly jazyka mluveného, lidového či předměstského. Zdá se, že právě v nich mohl uplatnit nejen svou jazykovou erudici, ale i vlastní básnický talent a neobyčejnou jazykovou představivost a tvořivost. Nechtě ten, kdo se chce o tom přesvědčit, si znovu projde jeho překlad básnických textů Nestroyových nebo třeba veršů Jehana Rictuse z výboru *Knihy o kabaretu*.

Portrét Jindřicha Pokorného by nebyl úplný bez stručné zmínky o jeho zasvěcené činnosti editorské a komentátorské a o nezdo-lné energii a oddanosti, s jakou pomáhal v dobách nedávno minulých organizovat život nezávislé „druhé kultury“.

Udělení státní ceny za překlad pro rok 1998 Jindřichu Pokornému je oceněním jeho neobyčejně záslužného, tematicky i esteticky objeveného díla, které podstatným způsobem spoluvytvářelo a spoluvytváří moderní českou překlada-telskou tradici.

JAROSLAV FRYČER

Laudatio u příležitosti udělení státních cen za literaturu a překlad 1998

Ulrich von Etzenbach, dvorní básník Přemysla Otakara II. a Václava II.:

Moravo, Čechy, radujte se!

(z veršovaného románu *Wilhelm von Wenden*)

Spravedlnost a pokoru užívala co oporu kněžna vždy s vybranými mravy k potřebám země, její správy i k prospěšnému závěru; dbala svých vlídných záměrů tak skutky, vezdy přiměřené, konala milá paní Bene, ta ovčíčka, tvor beze zloby, vzor bytostí, jež svou pni zdobí důstojnost, pravá čistota a dokonalá dobrota... Teď slyš, jak bylo její jméno, to jméno Bene, utvořeno: Jak? Vzniklo z latinského »milý«, ten, jež si všichni oblíbili. Dej ony pojmy dohromady, a budeš si spíš vědět rady: paní tak vlídná, nedotknutá zlem, čili Dobra nebo Guta, i u nás totéž jméno nese! Moravo, Čechy, radujte se, ta, kterou veršem opěvám, ta dobrá duše patří vám, pro svoje vzácné chování byla vám dána za paní a její vlídnost neustále oblažuje i pana krále. Pravý a láskyplný cit dokázal oba sjednotit, třebaže tvoří jinak pár: dvě srdce jeden smělý žár spojuje pravou věrností. Král Václav zdědil vzácnosti nejvyšší z Čech, kde na trůnu Otakar nosil korunu co nejlepší člen obce Boží, otcovu slávu nedoloží nic líp než synův lesk a vláda v zemi, jež svoje jméno skládá, jak moudří učí s velkou péčí, z latinské, tak i z naší řeči: dle nich teď slovo Běheim zkus dělit: bē- značí bēatus, -heim domus nebo mansio, německy vyjadřují ho dva pojmy: »vlastní dům« a »hrad«, tak tě chci v srdci uchovat, Václave, sladký vladaři, tys mladý král, jenž nemaří čas v blahé zemi, v blahém domě! Tvá vážnost je mi, pravím skromně, všim, a to přeji také vám, nejlepším z vladařů, jež znám!

Překlad JINDŘICH POKORNÝ

Verše Ulricha von Etzenbach vydává v těchto dnech v rámci připravované knihy MORAVO, ČECHY, RADUJTE SE! (Němečtí a rakouští básníci v českých zemích za posledních Přemyslovců) pražské nakladatelství AULA. Ukázku přednesla Hana Kofránková 22. října při příležitosti udělení Státní ceny za literaturu '98.

Snaha vnášet do středověkého prostředí pozdější nacionalistická hlediska neslouží dobré věci

S Jindřichem Pokorným o německých a rakouských básnících u nás za posledních Přemyslovců a o našich dnešních literárně-historických, překladatelských a edičních dluzích hovořil Otakar Mališ. (Text původně publikovaný 10. dubna 1996 v Českém týdeníku přehledl, upravil a doplnil v listopadu 1998 J. P.)

V naší zemi existuje řada zasutých nesporných hodnot, o kterých vědí jenom někteří zasvěcení. Mám například na mysli okruh německých básníků na dvoře posledních Přemyslovců.

Během 13. století jsme si osvojili dvorskou kulturu a ideály rytířství. Obojí jsme ze západní a zčásti i střední Evropy přijímali prostřednictvím našich sousedů, jak o tom svědčí nejen takové reálie jako názvy

Vyhlašování Státní ceny za literaturu '98. Zleva: Jiří Stránský, Vladimír Macura, Naděžda Macurová, Jindřich Pokorný

tehdejších šlechtických hradů i rodová jména: Šternberk, Valdštejn a jiné, ale přítomnost německých lyriků a epiků na našem území; z nich bych rád připomněl alespoň Ulricha z Etzenbachu s jeho *Alexandreidou* a zejména *Vilémem z Wenden*. Oba rozsáhlé veršované romány vznikly totiž k oslavě českých vladařů Přemysla Otakara II. a Václava II. a měly i svůj velký význam politický. Přispívaly k jejich věhlasu, dokládaly jejich vřelý vztah k umění a staly se dokonce i oporou jejich politických nároků. To všechno patřilo v tehdejší Evropě k příznakům zralosti, slavné dvorské romány o Artušovi a rytířích Kulatého stolu vznikaly například k oslavě královského rodu Anjou, a mezi námi, doklady o tom najdeme nejen u epiků francouzských, ale i u Němce Wolframa z Eschenbachu. Takže snaha vnášet do středověkého prostředí pozdější nacionalistická hlediska neslouží dobré vě-

ci. Držme se tu spíše svého - doufejme, že upřímně míněného - evropanství. Ostatně tvorba německých a rakouských básníků na českých dvorech, v čele s pražským přemyslovským, se stala jedním z podnětů k rozvoji literatury v našem jazyce: na přelomu 13. a 14. století vznikala už díla, psaná v české řeči, jedno za druhým.

Od roku 1995 vedete na Centru komparatistiky Filozofické fakulty UK výběrový seminář (konal se do června 1998 - J. P.) pro zájemce o tzv. germanobohemistiku, tedy o obor zaměřený na studium česko-rakousko-německých kulturních vztahů od samého prvopočátku. Zvláštní zřetel věnujete dílům vzniklým v německé řeči na našem území, zejména básnickým, včetně jejich překladů. Zároveň toto vaše semináře znamenají, že jste se mohl, bohužel až v pozdním věku, vrátit tam, kde podle mého názoru jste měl působit mnohem dříve, ve vysokoškolské pedagogice. Jaké jsou vaše zkušenosti z práce v semináři?

J. P.: Ten návrat bych spíše označil za odskok z nezbytí. O překladatele německé poezie, hlavně středověké, je velká nouze. Naši vysokoškolské učitelé, například medi-evalisté, si za desítky let svého působení nedokázali vychovat kvalifikované nástupce. Nářek, spojený s kritikou tohoto stavu, se ozývá ze všech stran, a tak jsem se rozhodl neproklínat už déle temnotu, ale v rámci svých možností zažehnout alespoň tři svíce: chybějící-li překladatelé a badatelé, musíme je hledat a vychovávat. Zatím v našem semináři se po prvním semestru objevily tři mladé talenty, nezbehnou-li od praporu, myslím, že za rok za dva jim budeme moci svěřit větší úkoly. Ovšem abychom mohli přeložené texty pak vydávat, museli jsme založit příslušnou edici a shánět na ni peníze, to znamená přesvědčovat sponzory o její potřebnosti. Má-li však naše činnost vypadat k světu, potřebuje patřičné zázemí i po stránce odborné, a tím se stala třetí zapálená svíce, periodikum, pra-

videlný sborník *Ianua*, tedy brána ke studiu česko-německo-rakouských kulturních styků.

Jinak bych rád všechny tři záskoky co nejdříve ukončil a předal vše vhodným nástupcům, třebaže se hledají těžko. Moje práce překladatelská a literárněhistorická se totiž neomezovala jen na středohornoněmeckou epiku. Věnoval jsem se mimo jiné i faustovské látce a francouzskému romantismu, kde máme rovněž obrovské dluhy. K nim patří i nervalovský výbor připravovaný už r. 1967, který dosud nemohl spatřit světlo světa, nejprve z důvodů politických, nyní z důvodů ekonomických. A nadto mám doma desítky krabic s dalšími výpisky, hlavně s rodinnou dokumentací o druhém a třetím odboji a jejich představitelích, skutečných obhájcích svobody a demokracie, o nichž se nesmělo za bolševiků ani špitnout.

Robert Creeley

Historie Floridy

„Robert Creeley nás fascinuje svou schopností zachytit proud myšlení a proces zkušenosti v ironických melancholických rozporech,“ napsala o poezii tohoto básníka známá americká autorka Joyce Carol Oatesová. - Creeley, který náleží nesporně k nejuznávanějším současným americkým básníkům, si přitom dovedl až do stáří uhájit pozici nezávislosti, neoficiálnosti, tiché revolty, s kterou vstoupil do obecnějšího povědomí v letech šedesátých jako příslušník skupiny *Black Mountain*, jež souběžně s generací beatu významně ovlivnila moderní americkou poezii. Creeley se nikdy nepachtil za úspěchem a již řadu let s mírnou sebeironií pozoruje, jak úspěch přichází sám od sebe. Jeho verše jsou přeloženy do mnoha jazyků a česky vyšly v r. 1979 v odeonské edici Plamen pod názvem Variace. Výbor z jeho posledních sbírek vyjde s přispěním Amerického informačního střediska příští rok v nakladatelství Mladá fronta. (HŽ)

Staré osoby pohupují hranatými kovovými detektory,
pláž - na obou stranách doztracena
- se zvedá k betonovým blokům.

Občas přejedou vozy po určené cestě,
holé pásy dun navršených buldozery,
v pozadí několik zaparkovaných aut.
Lidé přecházejí nebo leží na lehátkách,
převrací se v horkém slunci.

Linka příboje dost vzdálená, krátká,
bílá pěna vln, v hloučku surfeři,
v dálce na východním obzoru mocný bok nákladní lodi,
na severu za malou zátokou věž majáku.

Směrem dozadu od toho všeho
město zužitkovává své první turisty,
obchody se plní solidními spotřebiteli,
staří se scházejí na jakousi
tradiční slavnost.

Je známo, že někde v okolních vodách jednoho jara
Ponce de Leon vklopýtal na břeh, aby žil věčně.
Ale otráven hrotem místního šípku
a podveden legendou o věčném mládí,
zavedl všechny své lidi do krvavé pasti
a sám skončil předhozen aligátorům -
slupli ho s kostmi i kůží, že nezbylo nic.

Možná proto teď tolik pátráme,
kde přistál první z oněch dávných lidí,
kde spatřil odraz vlastní tváře
v pokojném potoku,
slyšel vzdálený hukot příboje,
cítil, jak jeho tělo ve tmě budí se,
teplo vzduchu, vůni květin,
věčnou pannu tiše čekající
ve své besídce.

Soustředěné čtení
odvádí pozornost myslí
od jiných věcí, plní
otvor v symbolické punčoše

teď, když se Vánoce blíží -
známý povoz v příslovečné noci,
zde slyším jen bučení a hukot ticha.

Tady a sám.
Ubohý Robine!

Neklidný plamínek v malém okně,
vzábílá hlava, srdce na dlani -

napadá mě William Bartram
zde na Floridě v 18. století,
v noci ne nepodobné té dnešní,
poté, co vytáhl na břeh svou plachetnici,

ulehl k spánku, jak píše,
když náhlý hluk,

dupot a bušení, třískot,
to vše zřejmě docela nablízku

ho probudilo a s tím vědomím,
že možná zemře.
Přesto šel
neohroženě
se přesvědčit

a našel aligátora,
který vylezl na břeh a
přes hrazení lodi,
aby se zmocnil ryb, které tam Bartram nechal -
tak tedy všechno dopadlo dobře.

Kreslil skvělé podoby „domorodců“,
kteří se u něho podobali bizarním
Angličanům z 18. století
v různých roztomilých stupních
svlečenosti.

To statečné srdce mu závidím.
Mám vůz zaparkovaný ve vjezdu,
dveře na zámek. Ven by mě
nikdo nedostal ani za nic.

Čemu se tedy bránit?
Jak vůbec k něčemu dojít?
Není balíček těla
zřejmým omezením

mohu létat
mohu se usadit
mohu snad být
sám sebou

a za jakým účelem?
Přihlížím jak umírá člověk
na televizi v Holandsku,
žena u toho sedí.

Řekla: „Odchází
sám
po prvé
co jsme spolu.“

Řekl jí, že jde
„ke hvězdám,
k Mléčné dráze,“
uvolnil se a nebyl -

Čím je mi Florida
nebo já Floridě
vyjma
takto ohraničený?

Spoustu jsi toho vynechal
Kde jsi váhal
tam jsi
vynechával.

Svou matku
tetu Bernice
v Nokomisu
na západ odtud

i na jih
v parkovišti trajlerů,
teď už léta mrtvou
jak se říká.

Vynechal jsi je,
Davida
svého syna,

svého přítele
Johna.
Tys je
vynechal.

Myslel jsi
že píšeš
o tom
co cítíš.

Vynechal jsi to,
svou lásku
svůj život
svůj domov

svou ženu.
Tu jsi
taky
vynechal.

Nikdo není jen jeden,
nikdo není sám,
žádný svět není tak malý,
žádný život.

A tys to vynechal.

...

Vzpomínám na německého umělce
(určitě byl „konceptuální“
nebo „happeningový“)
pojídál sám sebe
odkrajoval kousky svého těla
na jevišti, obecenstvo přihlíželo,
chvilí šlo všechno dobře. Ale
potom se nějak spletl
a vykrvácel.
Zvládnout umění trvá dlouho,
život krátce.

...

Vstup do vzduchu a shlédni dolů
ať ji tam spatříš ve tvaru přívěsku
vybíhat do oceánu,

zakončení vzorce náhle prodlouženého
k samému ústí zálivu hned za ním.
Její křehký povrch nasáklý vodou,
bažiny na jihu

a na severu, kde se obyvatelstvo
hromadí v plochých městech,
písečné pouště, duby, palmety,
břečtan, borovice, v mých očích
nepojmenovatelná směs
víc viděná a citěná než poznána.

Snad je celé to místo jen
jedno obrovské molo
vedoucí do ztracena či někam kde všechno je jiné.
Míle a míle prostoru v nečekaných směrech,

nebe omývané mraky, měňavým světlem, dlouhými
odchody slunce
zacházejícího za vodou a zemí,
přítulný svěží vzduch.

Nekonečné rostoucí věci, všechny
horizontální, dlouhý břit okrajů,
výčnalky jen nepatrně

nad hladinou moře či jezera,
rybníků, řek,
všechno obnažené, všecno zranitelné,
žádná hloubka, nic zakořeněného

vyjma současné spleti kořenů,
té spleti všeho co přežilo.

...

Postavil jsem džbán v Tennessee,
na Floridě postavil džbán,
v Tennessee na vršíčku stál
a obtácel ho větru van.

Vysoký hrdý si tam stál
mně ale chyběl známý práh,
všeho se zmocnil, královal,
domov byl v dálce, měl jsem strach.

Šedivý holý to byl džbán,
na Floridě, jak jinak nic,
jak nic jiného v Tennessee.
Na Floridě. Jak jinak nic.

(Podtržené verše jsou citace z básně Wallace Stevens)

Robert Creeley, foto archiv PEN klubu

Hana Žantovská

Jiří Dědeček

Jiří Dědeček

Můj vůz

Zasklená hovada
Ve tvářích s mukou
Noci mne míjejí
Srdce jim tlukou
Hodinky odbíjejí
V rukou
*
*

Můj motor v chodu
Noci kraluje
Hřeje si vodu
Benzin spaluje

A život můj
Nezpomaluje
*
*

Povrch se páře
Po bílé čáře
Svépomocí
Zchudlí

Táhnem se noci
Na vařené nudli
*
*

Cesta se leskne v dešti
Ještě ji kola leští
Za volantem se rmoutím
Tupě tupě jím kroutím
*
*

Taková noc
A jedu tak rychle

Kdybych teď promluvil
Už hmotu věty
Z kokpitu nedostanu
*
*

Můj vůz jde ztuha
Neví
Kdy se mu duha
Zjeví
Noc propátrává
Bodci

A zleva zprava
Chodci
Křik Vade retro
Do tmy
Div srdce nepro-
bod mi
*
*

Zas můj vůz někam jede
Jsme sami

Valí před sebou nebe
s hvězdami
*
*

Měsíc mi ztlumil
Hvězdička bliká
Přede mnou za mnou
noc převeliká
*
*

Troubím
Světlo tmu snoubím
Vzdech a vzdech
Pílím
Úsvitem bílým
Eh
Já Koženka a Plech
*
*

Sešlápnu spojku
Zařadím dvojkou
Svírám pěst
Sešlápnu spojku
Otročím strojku
Ostošest
*
*

Jedu stovkou
Noci inkoustovou
Vpravo Kolín
Vlevo Kaňk
Řítím se jak taňk
Nepovolím
*
*

Bolí mě oči světly
Bolí mě oči tmami
Dva jsme se střetli
Sami
*
*

Zas můj vůz hlasitě
nozdrami požívá mlhu
Hltaje vlhko z luk
Jedu
*
*

Dokud mi kontrolky svítí
auto se kupředu řítí
Až mi ty kontrolky zhasnou
Už tady nebudu být
*
*

V motoru klepe
Podobno kopytu
Nikdo tu není
To jenom samota
Myšlenky v kokpitu
Mění

Ve velkolepé
*
*

Výpary lahodí
sliznici čidel
Včera jsem ještě tu
silnici viděl
Dneska už řítím se
prašnými poli
Povrch si ohmatám
strašnými koly
*
*

Už přes týden jsou dusna
Mám okna zavřená
A krajina je hnusná
Vařená

Už přes týden jsou parna
A možná ještě dýl
A cesta má je marná
Marný cíl
*
*

Kam se město valí
Já už to nestih
Navenek
Zcestovalý

Jenom na scestích
Myšlenek
Mám předstih
*
*

Zastavím Chčiji
Tak tedy žiji
Nasednu Jedu
Víc nedovedu
*
*

V zavazadlovém prostoru
Zavazadlový čas
Ubíhá taškám
Stejně

Beznadějně
Zaškám
Ve vzdoru
*
*

Co se mi hlavou honí
Jak vážný je můj stav

Kolik má motor koní
Kolik má motor krav

V uších mi tiše zvoní
Jinak jsem celkem zdráv
Kolik má motor koní
Tolik má doktor práv
*
*

Nade mnou nebe
Pode mnou země
Ručičky přístroje
spínají ke mně
Čísla plují
Kontrolky kontrolují
Němě
*
*

Tlumiče tlumí
Jak jen to umí
Hodné
Stejně však bodne
Když oko do dne
Čumí
*
*

Oko mé hledí do dále
A ruka mačká páčky
A noha stírá pedály
Tak jedu do zatáčky

A kolem jenom fekály
A sračky
*
*

Na cestách mezi
Prahami a Brny
Gumami sáknou
Olejové skvrny
Nedokonaly
Pohled se kalí
Pod okny drncají
Drny
*
*

Nazpět
A zapomenout na svět
Než zapomene na mě
O den
Sunu se zpětným chodem
K jámě
*
*

Jedu dál ale slepou
Chodci si na čelo klepou
Jedu blíž
Chodci si dělají kříž
*
*

Moji milí
Řídil jsem podnapilý
Ale plynně
Čili

Bylo to jako v kině
A v tuto chvíli
Jedu v kocovině
z Kdyně
*
*

Mazlím se s řadicí pákou
V noci mě přepadá chtíč
Aspoň s náskou
K ránu je pryč
*
*

Skleněná drť
Červená rez
Studená smrt
Nahoře bez
*
*

Duše splaskla
asi praskla
A těch děr v ní
Kriste Pane
Co se stane
Vyměním ji
za rezervní
*
*

Zaměstnanci Shellu
Dupou po podbělu
Jaro dělá divy
Děvče černobrvé
Načepuj mi krve
Kena Saro-Wiwy

Co to tady melu
*
*

Ve stínu lípy
Stojí tři džípy
Skvělé
Smějí se majitelé
Češi
To je těší
Na to jsou hrdi
Zmrdí
*
*

Přejel jsem řeku
No to je k vzteku
Krucifix
Ještě se skrotí
V pobřežním proutí
Styx
*
*

K půlnoci v hučení kol
Divný mne přepadl bol
Kam si to seru
V jediném směru
A kdo mě zkrátí
Dám-li se proti
Kluci v bílém
*
*

Prší a vítr cestu suší
Suší ji dosucha
Pro kola bezduchá
Předtucha
Kruší
*
*

Turecký kamion řízený Turky
Plachtu má vázanou na čtyři
šňůrky

Krvavý zřetel
Koncových světel
Fragmenty ze Sněhurky
*
*

Plech rachotí
A sklo se drolí
Mráz ovšem nepovolí
Teprve brusličky
Po rudé kaluži
Bolí
*
*

Nedbají čáry
Serouce na vše
Mění se v páry
Havarovavše

Svodidel máry
ke mně otočí
Z mlhy dva páry
červených očí
*
*

Za jízdy v letu
Vykřiknout větu

Jediným cuknutím
Těsně před usnutím
Všecko to smetu
*
*

Jedu
A zle je
Vzadu i vpředu
To zeje

Z myslí mi nemizí
Čas příštích kolizí
Ano i místo děje
*
*

S myšlenkou na smrt
Pojezu věčně
Velikým okruhem
K tečně
*
*

Jen tak beze svědků
Volant v břiše
Na hrob espězetku
Klišé
*
*

Živ už jen zpola
Poslouchám kola
Opuštěn Nejvyšším
Shůry nic neslyším

Jedině zdola
*
*

K duši ateisty
Promlouvá Pán skrze píсты
A jak vyplývá z hovoru
Sám sídlí v hloubi motoru
V karburátoru
*
*

A proč Tamten
Neumírá
Za volantem
Všehomíra

Řeže
Zatáčku
Vleže
Na mráčku
S vírou knipl svírá
*
*

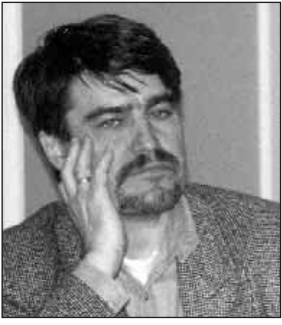
Ty řídíš Bytí
Copak Ty
Máš všude svoje fyzly
Ty se svou kraknou
A dýzly
Andělé žasnou
*
*

Můj čtyřtáct jako Betlém
Zažehnut Věčným Světlem
Pomazán vonnou masťou
Mne veze napříč vlastní

Zetlelé na odkvetlém
Chrastí
*
*

Nohu na plynu
Oknem vám kynu
Jak Svatý Otec
Svatému Synu
*
*

(Úryvky ze sbírky připravované
nakladatelstvím Maťa k vydání
koncem roku 1998)

Jan Lukáš

Historie má cosi společného s hrou

Z knižního rozhovoru Jana Lukeše se spisovatelem Karlem Peckou

V pražském nakladatelství Paseka vychází v těchto dnech obsáhlý rozhovor literárního a filmového kritika a historika JANA LUKEŠE (1950) s loni nenadále zemřelým prozaikem a scenáristou - a mimo jiné také členem PEN klubu - KARLEM PECKOU (1928 - 1997). Z knihy nazvané HRY DOOPRAVDY a panoramující na pozadí jednoho individuálního osudu i život české společnosti od třicátých do devadesátých let vybíráme úryvek, který zachycuje motivaci vzniku netypické Peckovy prózy: historického románu Štěpení, první knihy domácího autora vydané za normalizace v exilu.

Srpnovou okupací se ocitáme u tématu vašeho dalšího románu, Štěpení, který v roce 1974 vyšel v nakladatelství Zdeny Salivarové a Josefa Škvoreckého Sixty-Eight Publishers v Torontu.

Jeho počátek byl také spojen s filmem. Ještě před srpnem 1968 jsem se prostřednictvím paní Věry Kalábové seznámil se Zdenkem Sirovým, který chtěl původně rovněž točit Horečku, jenže tu už měl zadanou Helge a já jsem se domníval, že právě on ji svou vahou spíše prosadí. Sirový měl za sebou zase ocenění z Cannes a Benátek za středometrážní film Chlapec a srna (1962) a barrandovská skupina Šebor - Bor měla zájem, aby po celovečerních filmech Handlří (1963) a Finský nůž (1965) natočil další. On sám myslel na Dykova Krysaře, s tím jsem neměl nic společného, ale účastnil jsem se jednání, která o projektu probíhala. Výrobní náklady byly odhadnuty na šest milionů, což se tenkrát zdálo strašně mnoho - filmy nové vlny stály tak jeden a půl milionu - takže nápad neuspěl. Měli jsme pak, už po srpnu, ještě jiné projekty, třeba zmíněný Obraz sv. Xaveria, kombinující všelijaké motivy Arbesových romanet, jedna z možností byl i Pitaval, všechno ale nakonec padlo. Nicméně jak jsme tak ve skupině diskutovali, přišli jsme na další téma, a to byl Valdštejn. Sešlo z něho ze stejných důvodů jako z Krysaře, Zdeněk Sirový odešel navíc do Zlína a naše spolupráce tím skončila, mně ale Valdštejn utkvěl v mysli jako jedna z klíčových postav naší historie a začal jsem ji studovat. Nejdřív jsem přečetl Dějiny valdštejnského spiknutí (1934) od Josefa Pekaře a byl jsem jimi oslněn natolik, že jsem se látku rozhodl zpracovat. Pojilo se to ovšem s mnoha potížemi, protože v oboru historie jsem naprostý laik. To znamenalo nastudovat nejzákladnější fakta: v jakém oblečení se tehdy chodilo, co se jedlo, čím se střílelo. Všechny tyto reálie jsou nesmírně důležité, a jakmile v nich autor někde ujede, je celá práce zbytečná, protože i malou chybou se celek zesměšní. Přečetl jsem o Valdštejnově údobí stohy knížek, myslím, že všechny hlavní historiky, chodil jsem je tehdy studovat do Univerzity knihovny. Jenže samotná Valdštejnova linie by vedla jen ke klasickému historickému románu, a to se mi nejevilo dostatečné. Jak se mi rozkrývaly otázky doby, konečný myšlenkový tvar se ukázal jednak v problému emigrace, jednak v pohledu na historii jakožto hru. Ve Valdštejnově životě se ode-

hrávaly neuvěřitelné zvraty: v určité chvíli mu stačilo jen sáhnout po české koruně, dobyt absolutního vítězství a změnit tvář Evropy. Peripetie jeho příběhu, které neměly logiku a nejsou z racionálního hlediska vysvětlitelné, mi vnučily přesvědčení, že historie má cosi společného s hrou, protože je stejně iracionální a nelze ji stejně jako hru předvídat a činit závěry. Teprve když se odehraje, je historie definitivní. Přitom pro druhou linii románu, která by rezonovala s touto historickou, se nabízel současnost: po srpnové okupaci vznikla nová vlna emigrace a vlastně každý stál před otázkou, co dál, zda odejít, nebo tady zůstat.

Konzultoval jste historickou linii Štěpení s některým z vašich přátel historiků, nebo jste vycházel výhradně ze studia odborné literatury?

Když byl román v první verzi hotový, dal jsem ho přečíst dnes už zemřelému historikovi Robertu Kalivodovi s prosbou, aby zvláštní pozornost věnoval dobovým reáliím. Například v konstrukci zbraní došlo tehdy k převratnému vynálezu křesadla: zmáčkl se kohoutek a ve většině případů zbraň vystřelila, nekřesalo se už očítkou. Naštěstí nenašel nic, v čem bych se dopustil omylu. I hlavní postava valdštejnské linie, Jaroslav Sezima Rašín z Rýznburka, je historicky doložená. Na základě Rašínova svědectví bylo vypracováno ospravedlnění Valdštejnovy vraždy, jež vzbudila nelibost celé Evropy. Třeba Ottavio Piccolomini, který v Čechách také válčil, podává o něm zevrubnou zprávu, ale historie zaznamenaná Pekařem a vůbec historiky má jednu typickou vlastnost: že se totiž její autoři jako exaktní vědci musí držet faktů. Existují autentické zápisy z různých jednání, kdy se průběh zaznamenával na tabulky, takže každá replika je přesná, pak se text jednání opisoval do úředních listin. Vědci mají tedy pevné datum, o němž vědí, že toho a toho dne se sešli ti a ti chlapi tam a tam a dojednali to a to - jenže pak je skok za měsíc se stalo něco úplně jiného a tu dobu mezi, změnu v názorech a její důvody, už znát nemohou. A právě tam vzniká prostor pro fantazii. Jako v Krkonoších, když je mlha a jdete podle tyčí: historie jsou také takové tyče v mlze a mezi nimi je prázdnost. A já - stejně jako pohádkář - jsem si na rozdíl od vědců mohl dovolit kombinaci a domýšlením to prázdnost zaplnit. Historik tak postupovat nemůže, i když třeba logicky úloha té které postavy ze známých faktů vyplývá. Ani proti úsekům románu, v nichž jsem po svém krácel od jedné tyče ke druhé, nenařadil Kalivoda nic.

V současné linii Štěpení zastihují události srpna 1968 její hlavní postavu, redaktora Mikuláše Sovu, v zahraničí. Nepřenesl jste do této situace svůj vlastní zážitek?

Trávil jsem s básníkem Karlem Šiktancem a jeho manželkou dovolenou ve spisovatelském domě v Belém Kříži ve Slovinsku. Redaktoři Mladé fronty se tehdy účastnili akce Follow Me, při níž se bratřila mlá-

Karel Pecka, foto Libuše Ludvíková

dež celé Evropy, znáte to, redakční akce, kdy se vymyslí ohromný plán... Koupili rotele a z Francie s ním jeli přes celou Evropu, vycházely o tom velké články v novinách, propaganda, končili na Balkáně, a já jsem se k nim přidal v Budapešti. Dojeli jsme do Černé Hory, oni pak se vraceli zpět, zrovna předtím bylo zemětřesení ve Skopji, tak o něm psali, a mě pak cestou vysadili. V Belém Kříži jsme si užívali v domnění, že je všechno vyřízené, hotové a že kráčíme cestou svobody, a najednou pink, jednoho jitra rozhlas hlásí, že Rusové zasáhli. To měnilo situaci: přijela televize, přišli novináři, bylo nás tam tehdy víc spisovatelů pohromadě, a protože se k nám chovali opravdu velkoryse, pokud se týkalo finanční podpory, vyšli jsme jim svými články a úvahami vstříc v tom, co chtěli vědět. Já s Karlem Šiktancem jsme například sepsali text o současném stavu české kultury, zejména filmu, prózy a poezie. Teprve pak jsem se Šiktancovými jel do Vídně, kde jsem měl s nakladatelem Moldenem smlouvu na německé vydání Horečky, a sháněli jsme konečně, vyměňovali si názory. Jejich spektrum bylo značně roztržité, někdo se nevracel, někdo se vracel. Já jsem se rozhodl, že se vrátím, a z Vídně jsem jel domů. Nezdálo se mi, že bych byl nejžhavějším kandidátem na exil. Možná jsem tehdejší dilema chápal jinak: byl jsem začínající autor, a když pomínu, že jsem tu měl rodiče a sestru, nechť se mi utíkat také proto, že jsem psal v jistém duchu a nezdálo se mi náležitě, abych s tím teď praštil a šel pryč. Protože jsem měl jiný osud než moji kolegové, nepřipadalo mi, že když se nějak zhorší poměry, že bych měl utéci. A za útěk jsem odchod považoval.

V roce 1968 vám bylo čtyřicet let, byl jste jako Mikuláš Sova v plné síle a přitom už dostatečně zralý, abyste mohl konečně naplno zúročit své zkušenosti lidské i umělecké.

Drželo mě například připravené filmování Horečky: nic nenasvědčovalo tomu, že by se film podle ní neměl točit, bez ohledu na oddálení prvního natáčecího dne. Měl jsem svá témata a věřil jsem, že ať přijde cokoliv, dokážu je realizovat. A pokud se týká míry teroru, který přicházel, nepočítal jsem s opakováním minulosti. Prostě jsem se rozhodl takhle. S tímto závěrem je vedeno Sovovo rozhodování ve Štěpení, kamufláž je jen ve zdravotním stavu hrdiny. Samozřejmě jsem bezpečně věděl, že knížka nemůže vyjít, tohle byl jeden z motivů jeho rozhodnutí - umřít doma má pro některý druh lidí svůj význam. Já sám jsem se tehdy těšil dobremu zdraví, byla to tedy fabulace, ale protože motiv smrti je v příběhu velmi silný, zdálo se mi, že tak bude dostatečně akcentován závěrečný záměr. Někteří přátelé si to

vyložili tak, že Sova se vrací, aby se lacino vyléčil. Tak to miněno nebylo.

Postavy Rašina a Sovy měly být paralelou rozhodování v obdobné historické situaci, nebo protikladem? Oba se rozhodnou pro vlast, jejich motivace není ale srovnatelná, Rašín se dokonce dopustí denunce, aby se mohl vrátit domů.

Neřekl bych, že Rašín a Sova představují protiklady. Jsou to dva osudy, z nichž každý se vyvíjí jinak, bez přímé návaznosti. Příbuznost je v tom, že oba muži za něco bojovali, oběma nevyšel jejich cíl a oba se vrátili. A to je vše. Pro mě byla důležitá třeba nenápadná Rašínova věta poté, co si za svou denunciaci, jak říkáte, vysloužil zpustošený zámek Chotěboř: „Založíme štěpnici.“ I prohry jsou totiž relativní a teprve smrt je prohrou definitivní. A pokračovat v aktivním odporu je v určitém okamžiku možné různými prostředky. Připouštím, že v obou dějových liniích Štěpení se tají určité paradoxy: u Sovy bychom očekávali odchod do exilu, a on se vrátí. A Rašínova postava by se zase dala vyložit i tak, že v ní dopředu svým románem odpouštím těm, kteří sice za něco bojovali, ale když jim moc ukázala své nástroje, upustili od dalšího odporu, smířili se s osudem a oddali se více méně jen péči o vlastní domov a soukromé štěstí. To vůbec nevylučuji. Ba dokonce je to ještě podtrženo v dialogu se Slavatou, který ovšem historicky nikde není doložen, že nestačí na kolena - na břicho je třeba...

Připomíná mi to na ruby převrácenou novelu Vladimíra Körnera Psí kůže (1991), v níž lidé jako Rašín zavraždí protestantského rebela, protože ohrožuje jejich klid ve chvíli, kdy už se rozhodli, že se novým poměrům zcela podřídí.

Já tu novelu neznám, musím ale dodat, že Rašín denuncoval až poté, co byl sám zrazen. Udělal leccos ještě nad své možnosti, a to všechno přišlo vniveč, protože byl pouhým nástrojem ve hře, v níž nebylo v zájmu Francie, aby vznikla koalice protestantů a oslabené Habsburky porazila. Svou roli hraje i moment Rašínova těžkého zranění, které je mojí fabulací: po něm už neměl šanci, nebyl s to jezdit dál jako kurýr na koni ty strašně vzdálenosti. K tomu ještě rodina - prostě Rašín není vědomě komponovaný ani jako Sovova paralela. Já je vidím jako dva osudy. Cítil jsem, že historický román psát nemůžu, a psát pouze příběh o osmašedesátém roce se mi také nechtělo. Připadalo mi, že spojení obou rovin by mohlo navodit v knize určité napětí, kde by vznikl prostor pro otázky hry a otázky smrti. Proto také v knize myslím není stopy po nějaké záměrné sympatii k určitému rozhodnutí. Věci jsou pouze předloženy.

Mezi oběma dějovými pásmy jsou v románu ostré stříhy. Psal jste je každé zvlášť a pak je do sebe prostřihával nebo jste je kombinoval průběžně?

Problém byl, jak se ze současnosti dostat do historie. Vyřešil jsem to pomocnou fintou, kdy Sova jako by píše scénář na valdštejnské téma. Historický příběh se pak osamostatní a jede si po svém. A stříhy mezi ním a současností zase nemají odezvu, zase tu není nic záměrného, pouze se odvíjejí dva proudy, které jen zdánlivě, možná, mají nějakou návaznost, třeba v ladění. Když se mě dneska otážete, jak zabil Valdštejna, stěžuje to dám časově dohromady. Štěpení jsem ale psal pět let, od roku 1969 do začátku roku 1974, a můžu říci, že celých pět let jsem byl naprosto přesně ve věci a věděl jsem v každém okamžiku, jak mám pokračovat. Žádné dva příběhy, abych je montoval - z jedné vody načisto. Byla to dosti náročná práce, kterou jsem postoupil zase k jinému stylu i kompozičním hlediskům, než jakými jsem se řídil doposud, ale měl jsem čas. Nic jiného jsem tehdy dělat nemusel, výhledově jsem byl na nějaký čas finančně zabezpečen a jenom jako koníčka jsem pěstoval ženskou kopanou. Seznámil jsem se totiž s Vildou Marzinem, slavným slávistickým trenérem neporazitelné Klapzubovy dívčí jedenáctky, a jeden čas jsem byl funkcionářem jejich oddílu. Taková legrace, jinak jsem psal Štěpení.

Ivan Slavík

Ivan Slavík, foto Karel Kestner

Zápis o přezimování aneb chvála knihoven

V paměti mi utkvěla dlouhá chodba, po jejíž jedné straně byla řada dveří, které ústily do jednotlivých kanceláří. Až ty poslední vedly do kanceláře tajemníka Univerzitní knihovny, sedával tam dříve Jaromír Borecký a tuším i Otakar Theer a z těch dveří jsem vyšel po prvním setkání s Vilémem Závadou někdy brzo po skončení války, když skončilo i mé totální nasazení jako soustružníka a jemného mechanika ve vršovické ETĚ. (A znovu se mi otevřely brány Karlovy univerzity, abych mohl dokončit válkou přerušené studium.) Dosud to mám před očima, jak za mnou vykročil přes práh na chodbu a dívá se za mnou tou šerou chodbou, jako by mě sledoval na počátku mé literární dráhy, která tehdy opravdu startovala, ale o jejím průběhu za další totality jsme tenkrát neměli tušení.

Ale o tom nechci mluvit. Chci chválit ji, univerzitní knihovnu, bez jejíž pomoci a vstřícnosti si vůbec nedovedu představit, jak bych byl mohl přežít a strávit ten čas za živa pohřbených, ty třeskuté nekončící roky, které pohltily bezmála můj celý život. Když v roce 1948 únorová klec spadla, bylo mi osmdvacet, a když se v roce 1989 zhroutil, bylo mi málem sedmdesát. Rozhodně bez opory v této knihovně by nemohly vzniknout ty desítky svazků básnických překladů (a dalších časopisecky rozptýlených básní francouzských, anglických, německých, ruských, španělských, aztéckých a mayských) ani edicí a antologií, jednotlivých autorů či celých údobí z literatury české. A k tomu, že mi takřka po celou dobu znásilňované literatury byly fondy knihovny otevřeny a výpůjční služby stály k dispozici, k tomu položilo přátelství se Závadou pevný základ, který fungoval i pak, když Závada z knihovny odešel.

Přesto nebylo ono mé setkání se Závadou prvním kontaktem s knihovnou. Vysedával jsem v čítárnách už za války, za tak zvaného protektorátu. Byla to podivná doba, a kdo ji nezakusil na vlastní kůži, neumí si ji představit. Jistěže vojáci na frontách druhé světové války či věznové koncentračních táborů vědí své, ale to, co jsme prožívali my v zázemí jako znevolení otroci v okupované vlasti, tísňeni právě tou svíravou atmosférou bezmocí a vyřazenosti, byla také zkušenost sui generis. Sotva došlo k „dočasnému“ uzavření vysokých škol Němci, nastal pro celou moji generaci čas ohrožení. Tehdy jsem vychutnal, co znamená slovo „odklad“, německy Aufschiebung (větším či menším, delším či kratším odkladem - před smrtí - je celý náš život), když jsem prošel postupně zaměstnáními knihkupeckého učně, kancelářského poskoka, při čemž nad hlavou vždy visel Damoklův meč nasazení do rozbombardovaného Německa, a nakonec továrního dělníka, což sice ukončilo obavy z „rajchu“, ale představovalo úmornou řadu šesti galejních dnů v týdnu při dvanáctihodinových směnách, střídavě týdny nočních a týden denních. Když pak po noční směně člověk zalehl, aby se dopoledne prospal, probudila ho širóna leteckého poplachu a utíkalo se do sklepa. Nakonec nezbyla ani ta ubohá neděle oddechu a schůzek, krátkých víkendů, protože kvůli úspoře proudu byly pro jednotlivé pražské fabriky rozmístěny volné dny různě, takže továrna, kde jsem robotoval, měla neděli třeba ve čtvrtek, a ta, kde bylo nasazeno mé děvče, ji držela v pondělí a přítel třeba v pátek. Takže ani ten společný víkend nezbyval.

A právě za této situace jsem se naučil v týdnech, kdy jsem měl noční, vyhledávat ve dne knihovnu. „Ewigkeit, du Donnerstwort, das wie ein Schwert durchs Herzmir bohrt - Věčnost, ty slovo hromové, jež jako meč mi srdce středem rve.“ Tak si pamatuji z těch časů verš kteréhosi německého barokního básníka, jehož text se mi dostal v knihovně do rukou.

Zcela náhodou jsem si sám, bez jakéhokoli předchozího upozornění, objevil čarodějný Georga Trakla, nebo jsem držel v rukou knihu s titulem Umbra vitae a v ní četl strašlivou Morgue Georga Heyma, která pokoušela k přelození. František Halas v Kunštátě si ten překlad („Usneme v něm věži zapomnění?“ / Budou v nás vlny Lethe u podsvětlných bran? / Nebo jak zimní žrádlo budem rozptýlení / v požárech bouří jako hejno vran?“) četl pod hrůsní v poli a tehdy nad ním přelétlo hejno vran, jak mi v dopise sděloval. S úžasem jsem četl verše (tehdy pro mne neznámého „jakéhosi“ Oscara Loerka o Ruce zavražděného), „Jen ten, kdo nedbá, chystá se a osedlal - / tak vy! teď držíte se za chomout, / ale jen klamný chřestot je váš cval: / les rozpadl se v čoud,“ či Dům mého otce (rovněž pro mě záhadného) Wernera Bergengruena („Vlkodak přišel - jak nás podved - / za noci rekruty nám odved“) a začal tušit (šlo o současné autory), že ne všichni Němci jsou nacisté, ale dokonce více méně jinotajně či zjevně proti režimu. S Dušanem Havelkou, který pak v květnu byl za povstání zabit, jsme si ty verše při noční směně přefíkávali nad hrčícími soustruhy.

***

Bydlel jsem tehdy ve Strašnicích a kousek pod námi, ještě hloub ve Strašnicích, bydlel v podstřeší Holan a naopak na druhou stranu směrem k Vinohradům Palivec, Halas a Hrubín. To byly další přístavy ticha, ty chvílky na návštěvách u nich, které vybyly v nedýchatelnou dobu. (Palivec mi daroval Touletovy Contrerimes, a to bylo další pokoušení k překladu, určenému pro Halase: „Zemřít, to není žádné šálení, / ta noc, až ty se budeš bát, / nebude tvému srdci naslouchat / a to je divné trápení.“ Prvním čtenářem překladů byl také Čep a později V. Černý.) Hrubín byl v té době také knihovníkem. V Městské knihovně pražské, a ochotně mi půjčoval i z jejich zdrojů. Ostatně Seznam české belletrie původní i přeložené (Spisy Knihoven hlavního města Prahy č. 6, 1929) s dvěma doplňky 1932 a 1935 + Knížní novinky 1935 - 47 (Městská knihovna pražská) pokládám za významné bibliografické pomůcky, občas užitečnější než různé Dějiny literatury, a sloužily mi a namnoze slouží za orientační a informativní zdroj dosud. Byl to rovněž Palivec, který se podívoval, stejně jako B. Fučík na druhém konci Prahy, kam jsem se občas ve volném čase vypravil, že mi po duchamorně nádeničně zbyvají síly a chut na duševní činnost. Ale byli jsme tenkrát mladí, věřili jsme, že okupace je dočasná, a netušili jsme, co na nás čeká po ní. Tím plurálem mám na mysli celou rozptýlenou generaci, tj. ty, kdo po roce 1945 vstupovali do literatury jako nejmladší generace, sotva se stačili nadechnout a vynořili se pak z rudé potopy až po roce 1989, jako starci, jako generace nejstarší. Nepřízeň doby nám pohltila celý život. Nijak nepodceňuju ty, kdo až v roce 1968 prozířeli a stali se disidenty. Ale rozptýlená generace křesťanských autorů měla anatéma a nemožnost publikovat

prodlouženy o dvacet let už před rokem 1968, celkem tedy na čtyřicet let v hrobě. Žili jsme rok za rokem v nenormalitě.

Teprve v tomto čtyřicetiletí jsem doopravdy poznal a docenil, jakým zdrojem životadárného kyslíku mi byla Univerzitní knihovna v Praze a částečně i v Olomouci, kde působil O. F. Babler.

V roce 1948 jsem dokončil vysokoškolská studia a 1. 3. 1948 uprostřed pouťových událostí jsem nastoupil jako suplent na vršovickém gymnáziu, kde jsem sám před válkou maturoval. Hned v září téhož roku jsem byl však přeložen do Domažlic a po čtyřech letech do Hořovic. Měl jsem předtím zkušenosti s venkovem (poříčanské dětství) a s městskou periferií, nikoli s maloměstem. Ale právě tam mi bylo souzeno prožít druhou, větší část života. Na malém městě jsi všem na očích, všichni o tobě vědí, že chodíš do kostela s celou rodinou nebo že každou neděli nastartuješ auto, abys na mši jel někam jinam. Jsi-li kantor, pak dvojnásob, učitel měl být za totality děvečkou pro všecko. Maloměsto také ale znamená, že jsi sám, mimo literární uskupení a mimo kulturní dění - divadla, koncerty, výstavy a především schůzky s přáteli. Došla dobře by se dalo říci, že kolem tebe se rozhostí cosí na způsob bezvodé pouště. Na druhou stranu to má výhody - neabsorbují tě návštěvy, schůzky, telefonáty, nejsi v centru a tudíž ani pod tou nejpozornější lupou. I když pozorující oko a ochotní informátoři jsou samo sebou i zde. Na poušti odjakživa žili poustevníci a dařilo se tam duchovní meditaci. Týž způsob vnitřního života se dal přestovat i na této socialistické poušti.

Bezprostředně po únoru a zejména v padesátých letech se stal knižní trh neobyčejně nudným. Mimo oficiální socialistický realismus, který zamořoval současnou literaturu a jemuž zapadli načas i pozdější disidenti normalizace, se daly číst leda tak spisy klasiků, které soustavně vydávalo hlavně monopolní Státní nakladatelství krásné literatury (domácí i cizí - Dickens, Balzac, Tolstoj a d.), a tak přišly ke slovu antikvariáty, jež však nebyly ani bezedné, ani svobodné a necenzurované, nadto existovaly jen ve velkých městech (v Plzni se mi např. podařilo ukořistit takřka celou úrodu staroříšských Florianových Kursů, Nova et vetera a d., o kterých zřejmě ti, kteří je pustili do distribuce, netušili, co obsahují).

Za toho stavu, kdy všechno bylo řízeno a kontrolováno, např. i ti klasikové musili být opatření marx-leninskou předmlouvou, aby čtenář nedošel ideové újmy, nastoupila své spasné a blahodárné působení v mém životě tzv. meziknihovní výpůjční služba. Spočívala v tom, že místní knihovna se mohla prostřednictvím předtíštěných žádánek obrátit, pokud čtenářem požadovanou knihu neměla, na knihovnu vyšší instance - okresní, krajskou, celostátní - prezenčně pak ve svých prostorách ji čtenáři předložit.

***

Jakože všechno záleží za všech systémů na lidech, musím zde začít se svým chvalo zpěvem na Univerzitní knihovnu: za celou tu dobu totalitních desetiletí, jak se střídali, přicházeli a odcházeli pracovníci (pracovnice) meziknihovní služby, se mi nestalo, že by někdy můj požadavek byl odmítnut. Půjčovali mi jakoukoli beletrii nebo odbornou literaturu, o kterou jsem projevil zájem. Nikdy jsem tak neměl nouzi o četbu, složenou z knih, které t. č. nevycházely, ne-

byly nikde jinde k mání. Několik pražských přátel, poslední dobou pak zejména Jiří Vacek ze Slovanské knihovny, mi z katalogů vypisovali signatury postulovaných knih, místní knihovna mi každý požadavek potvrdila razítkem a došlé knihy půjčovala (proti předpisu) domů. Čas od času jsem jezdil do Prahy a ve studovně jsem mival přichystány stohy knížek ke studiu devadesátých let (Zpívající labuť, poetae minores z přelomu století), romantismu a preromantismu (Hledání modrého květu), drobných próz minulého století (Tajemné příběhy), z díla J. Opolského (Představení v soumraku) ad., které pak pod uvedenými názvy vyšly. Stejně tak i desítky mých překladů by nebyly možné bez podkladů, které pro mne UK vypůjčila, namnoze ze zahraničí.

To platí zejména o údobí, kdy jsem se věnoval studiu předkolumbovských indiánských kultur Aztéků a Mayů a d., Sláva a pád Tenocitlanu, aztécká lyrika Motýl z obsidiánu („Je pravda, že na zemi se žije? / Ne na věky zde na zemi. / Na chvilku jen.“), mayská Popól Vúch, si vyžádala pročtení hory odborné literatury, pramenů, gramatik - výhradně v cizích jazycích, kterým jsem se za tím účelem v některých případech učil, včetně původních indiánských kodexů a kronikářských záznamů. Musím říci, že UK v Praze a částečně i v Olomouci mi opatřila z ciziny - pokud jsem udal autora, název, nakladatele a místo - jakýkoli titul. Polyglot Babler mi ze zahraničních časopisů, jež sledoval, vypisoval každou anonci nejnovější publikace na poli předkolumbovské amerikanistiky.

Musím pochválit i ten nejnižší stupínek, tj. místní knihovnu. Vždyť to v ní jsem narazil v hromadě knih údajně nečtených a zastaralých, určených ke skartaci, na Immortely Army Geisslové: „Přišlo ke mně vidění, / zavínuto v závojích... / Neuznalo ničeho, / ničeho se nebálo, / hlubokýma očima na mne jen se dívalo“ a já jsem těm slovům uvěřil, když jsem pak objevil i rukopisy nepoznané básničky. Dobrá vůle místních knihovnic mě provázela takřka po celých čtyřicet let. Až na samém jejich závěru nová knihovnická síla, ostatně bez knihovnické kvalifikace, zato s jinou, tehdy žádanou „odborností“, požadavkem, aby mé žádanky prošly idiotským koloběhem místní, okresní, krajské knihovny, koloběhem, při kterém by na nejbližší štaci žádanka uvízla nebo se vyřizování protáhlo do nekonečna. Naštěstí jsem v té době už přestával překládat a editovat. Když se nad tím zamyslím, vidím, že jakýmsi dobrým vyšším řízením se mi tato osoba octla v cestě až na samotném konci, když už jsem měl dílo za sebou. Stát se to o desítky let dřív, nevznikly by ani mé překlady, ani mé edice: neměl bych z čeho vycházet. Na tak tenkém vlákně visely možnosti takové tvorby.

Chválím tě, Univerzitní knihovno! Slyším, že na tom toho času nejsi nejlíp. Nechce se mi věřit, že by tvé fondy musely bojovat o střechu nad hlavou. Že by nebylo kde knihy skladovat, kdo je třídit, kdo v nich hledat a nalézat. Bylo by to strašné nedorozumění, kdyby nemělo být pochopeo, jaké poklady, jaká síla ducha, jaké zdroje krásy, vědění a poznání se v tobě skrývají.

Možná že cesty, jakými budou dnešní a příští čtenáři putovat za tebou, budou jiné, než byly ty včerejší a tedy i moje. Žijeme ve věku počítačů a internetů. Přesto si myslím, že není nadto držet milovanou knihu v ruce při sklopeném světle stolní lampy nebo na kameni u polní či lesní cesty. Cítit se s ní jako s přítelem, s kterým se držíte za ruku.

Asi tak, jako jsem se cítil s O. F. Bablerem krátce před jeho smrtí. Byl tehdy slepý a odkázán na lůžko. Původně kratičká několikaminutová návštěva se protáhla na čtvrt hodiny a půl hodiny, drželi jsme se za ruce a mlčeli. Jeho nevidoucí oči byly krásné, jako by viděly víc a dál, než jak bylo ostatním dovoleno. Večer mi doručili - už nevím, na jaký pořad, který jsem měl v olomouckém Divadle hudby - jeho poslední pozdrav - právě vydaný překlad Máchova Máje do němčiny. Bylo to jakoby završení těch darů, kterými mě obě univerzitní knihovny, také jeho zásluhou, zásobovaly v nevlídném údobí lamp deštivého času.

Nataša Tanská

Mužsko-ženský
a žensko-mužský
slovník

Když nerozumíme nějakému výrazu v cizí řeči, jdeme ke knihovně a zalistujeme ve slovníku.

Neustále slyšíme, že ženy a muži si navzájem nerozumějí, že každý mluví jinou řečí. Není nic jednoduššího než jít ke knihovně, zalistovat ve slovníku a...

Takový slovník vám zde předkládáme. Výslovnost jednotlivých pojmů neuvádíme, záleží na situaci, náladě a atmosféře.

Dítě (muž)

Tvor, s nímž možná jednou bude rozumná řeč, až doroste.
Jenže když doroste, řekne:
Ale táto, s tebou není rozumná řeč.

Dítě (žena)

Je to, co já ve dne v noci krmím, uspávám, oblékám, hlídám, opatruji, aby to nakrmené, vyspalé, oblečené, ohlídané mohl potom otec několika závažnými slovy vychovávat.

Lenoch (muž)

Muž, který dost nepracuje.

Lenoch (žena)

Muž, který dost nevydělává.

Láska (muž)

Zeptal jsem se každé ženy, co to je. Jedna mluvila o důvěře, druhá o něžnosti, třetí o erotice, čtvrtá o solidaritě... Každá mluvila o něčem jiném.

Jak může mít muž, který je logik a systematick, důvěru k něčemu, čehož jediná definice zní:

Láska je cokoli, co si pod tím představuje žena.

Láska (žena)

- je to, bez čeho všechno ostatní nemá smysl.

Jubileum (muž)

Je příležitost ocenit to, co bylo stejně oceňováno nebo docenit to, co nebylo doceňováno nebo přecenit to, co bylo právem podceňováno.

Je to možnost spočítat vavříny, nalepit náplast na ránu nebo vyrobit maketu, která se tváří, že je bysta.

Ale vždycky je to okamžik, kdy nás někdo zastaví a donutí nás, abychom se ohlédli, ačkoli to jediné, co nechceme vědět, je délka cesty, která už je za námi.

Jubileum (žena)

Je smuteční oznámení našeho mládí, které za nás ochotně rozešlo ti druží. Pohřeb naší ženskosti, která je oslovena krásným slovem, zatímco řečník nenápadně tiskne víko rakve, aby probůh ještě nejevila známky života. Jubileum je účet, který vám předkládají, ačkoli jste ještě nedoždili moučnick.

Hrubeč (muž)

Muž, který používá silné výrazy.

Hrubeč (žena)

Muž, který mi říká pravdu.

Chudinka (muž)

Žena, která se nám nelíbí.

Chudinka (žena)

Žena, jejíž manžel se nám nelíbí.

Jídlo (muž)

Nejdřív určoval náš život hlad: hlad po jídle, po ženě, po poznání. Pak přišlo nasycení: vydatným jídlem, ženami a poznáním. Potom se dostavilo přesycení: příliš vydatným jídlem, příliš vášnivými ženami a příliš hlubokým poznáním. A tak dnes toužíme už jen po některých jídlech, některých ženách a některém poznání. A čekáme na okamžik, kdy se už konečně obejdeme bez posledních dvou.

Jídlo (žena)

V mládí potěšení, po kterém netoužíme. Ve zralém věku potěšení, po kterém toužíme, a které si odpíráme. Ve stáří potěšení, po kterém pořád víc toužíme a pořád méně si je odpíráme. Touha, kterou můžeme ukojit, je přece jedinou vzpomínkou stáří na vlastní mládí.

Ústa (muž)

Nejprve vnímáme jejich tvar, lesk, vlhkost a neposloucháme, co říkají. Pak vnímáme jejich tvar, lesk, vlhkost a posloucháme, co říkají. Pak nevnímáme jejich tvar, lesk, vlhkost a posloucháme, co říkají. Pak nevnímáme jejich tvar, lesk, vlhkost a neposloucháme, co říkají.

Ústa (žena)

Písmeno A v abecedě milování. Předsunutá hlídka vášně. Jistěže, ústa ženy mluví, ale řeč je jim pouze čekáním na okamžik, kdy budou umlčena jinou řečí:

řečí mužova pohledu, jehož němé sdělení je umlčí svou výmluvností.

Tchyně (muž)

Je rádce, který patří do rodiny natolik, že může od plíc vyjádřit své mínění, ale nepatří do rodiny natolik, aby s ním bylo možno od plíc nesouhlasit. Je to žena, která patří do rodiny natolik, abych v ní směl přestat vidět ženu. A tak mi nezbývá než si lámat hlavu: je tchyně nerodinný příslušník nebo rodinný nepřítel?

Tchyně (žena)

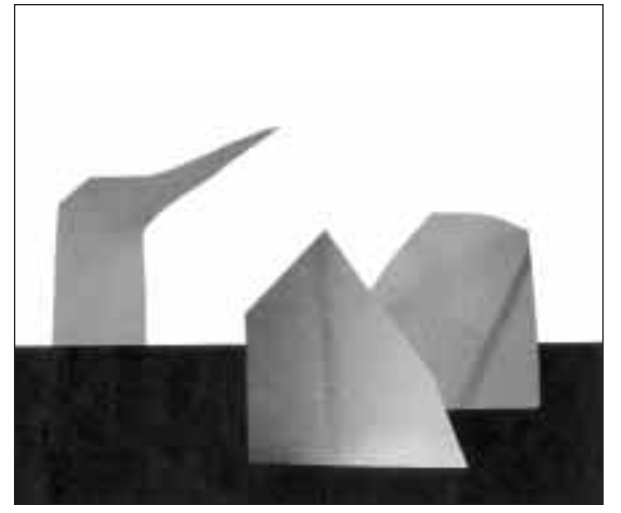
Dává pozor, aby mi do ničeho nemluvila. Dává pozor, aby mě neobtěžovala. Dává pozor, aby ke mně byla vlídná. Dávám pozor, abych ji nezanedbávala. Dávám pozor, abych ji neobtěžovala. Dávám pozor, abych k ní byla vlídná. Dávám pozor, abych s ní vycházela. Proč jsme z toho nakonec, propánakrále, obě tak unaveny?

Pověst (muž)

Tak tedy úspěch u žen? O to ti jde, mladíku? Ale to si pak rychle začni budovat pověst. Špatnou: že kloužeš životem s hlavou plnou dobrodružství a kapsou plnou dluhů, že drze dobýváš a nelitostně opouštíš, že rána vítáš přede dveřmi hospod. Ženy se podobají plavčíkům, vyhlížejícím tonoucího, aby ho vrátili životu: budou tě zachraňovat, zachrání tě a pak ti začnou vyčítat, že jsi špatný plavec. Ano, je to zvláštní: žena s oblibou dobývá padoucha, aby z něj udělala

Nataša Tanská

Nataša Tanská, „Imaginární krajina I.“, asambláž, z výstavy v PEN klubu.

Jaroslav Vejvoda
Návrat
(Fragment)

Tam dolů po kořincích řeči do hlubokosti v svit bílých kostí slov šeptaných do nářečí

Ivan Jelínek, Sochy

„Tak teda dyž máš tak naspěch, hochu...“

„Já teda zrovna nespíchám, ale vy přece...“

„Škoda, že musíš zase zpátky, ale já tě nebudu...“

„...máte svoji práci. To já teď tady...“

„...zdržovat, dyž máš tak daleko domů. Pro Kristovy rány přes ty hory! Ale máš recht, co bys tady dělal, dyžs tady takovejch let nebyl. Nás tady dusili a vám tam venku bylo hej...“

„...bloumám. Vzal sem si na to dovolenou a budu tady chvíli hledat...“

„...všechno vypulírovaný, do práce s kravatou a v pohodě, voda všude na kou-

pání, nebo přímo k pití, čistej vzduch a čistý ruce, za kvartál vyděláš na auták, né? Tak jó, tak...“

„...minulost. Chci najít aspoň...“

„...sem snad ani nejedí. Tam se ti přeci jen líp dejchá. Tady bys přišel vo pajšl. Dyť už nejší na ty smrady zvyklej. A co bys tady vůbec hledal...“

„...hrob.“

„Co?“

„Maminku sem našel. Šel sem po paměti. V kameni sou teď cizí lidi vytesaná, Tvrdíkovi? Ji ale nechali. Jenomže tatínek nikde není a já nevím, kde ho hledat. Na hřbitovní správě...“

„Hele, co bylo, je pryč, co je, nebylo, co nemáš, neztratíš. Buď rád, že máš a že to máš, kde si. Tady bys vo to přišel ajn cvaj. Snad je dobře, že se toho vaši nedožili. Tatík byl takovej spravedlivej, taky ho proto tenkrát zalígrovali. A jaks byl pryč a von věděl, že nepobude, tak dal všechno... lidem. To víš, že bez papíru, dyť by to jinak zabral erár. A proč, že? Takle je to u lidí.

A voni ti nic nevrátěj, dyž to nepodepsali. Z ručky do ručky a je to v čudu. Tvůj táta dobrák jen říkal: třeba to jednou vrátíte. Voni si ale mysleli: třeba né. A měli pravdu.“

„Taky na hřbitově chtěli papíry. Výpis nebo rozsudek. Že sem majitel; nebo že ten souhlasí. A já ho neznám. Takže mi ani neřeknou, kdo je v hrobě. Táta ale papíry určitě měl. Pochoval tam přece maminku. Jenomže kde sou? Nikdo mi neposlal ani jeho parte. A zapaměti ty hrobaři nic nevěděj. Že toho mají moc. Mrtvejch. Jestli to vůbec mají v papírech. Stejně do nich nemůžou - bez papírů. A bych se soudil. Ale s kým?“ -

„A proč? Sou tam v pohodě. Všichni. A voni se tam dole hádat nebudou. Ani s mojí rodinou. Tvému tatínkovi sem zařídila kremaci. Dyť sem švagrová... byla. Tvý maminky sestra. Tak kdo by se už měl postarat, né?“ - „Já bych na to tenkrát poslal...kdybych věděl. Nebo teď. Stačí říct. Samozřejmě zaplatím i tesání do kamene. Aby tam měl táta taky méno.“ - „Měl to i s hrobou. Nechala sem mu zahrát. Co se tak hraje a co tam měli na pásku. Rekvíjem. Hodně lidí přišlo, i bez parte. Všem sem to povídala. Taky přišli muklové, jeho kamarádi. Ty, co přežili. Jenom pár, ale zato mu zazpívali. Tu, co prej zpíval v lágru: „Už mi koně vyvádějí.“ Jenom jednu sloku, ale hned za mnou potom přišli. Tamty. Ty, co šli po nich. Že prej provokace a že to bylo domluvený. Naštěstí sem předem vobjedná-

vala tu muziku. Žádný mukly sem ani nezna, do novin nic nedávala, parte netiskla. Dyť to by stálo hrůzu peněz a ty sem po tvým tátovi neměla. Jenom tenhle barák a ten sme koupili. Máme na to smlouvu, a to už dlouho předtím. Dyť by nám to jinak sebrali. Dědictví po muklovi a dědic emigrant. Takle nic nezůstalo. Erár utřel hubu. A je to v rodině, no né?“

„To je. V tý vaší. Akorát že se tam tatínek nevešel.“

„No na ten kámen. Ale tam dole má místa dost. Ty taky, dybys teda nesehnal nic lepšího. Jenom nevím kde. Placu je teď čím dál míň a je pořád dražší. Na Václaváku jako na Volšanech. My ti ale místo uděláme. Jenom né nahoře. Tatínka sme tam tenkrát ani nesměli menovat. Voni říkali, že snad pochopíme, že by nebylo pro nikoho dobrý, dyby ty muklové - nebo jiný - za ním chodili eště na hřbitov. Že by se třeba musel soudruh prokurátor podívat na tu smlouvu na ten barák, jestli ta koupě není fingovaná, jestli nemusí podat protest. A dyby to pak zrušili, bylo by to dědictví emigranta, tvoje, a zabral by to stát. Doví jestli bysme nemuseli eště platit. Říkali, že je divný, že se v pozůstalosti nenašly prachy, ani úspory, dyž nebožtík prodal barák. Tak by nám zbyly voči pro pláč. A tobě? No řekni.“

„Já myslím... já bych chtěl...“

„Taky kulový. Teď můžeš bejt eště s náma, i dyž né na kameni. Tam je teď za vás

člověka,
ale když jí rovnou nabídnete člověka,
prohlásí, že je to ňouma.
Buduj si špatnou pověst, mladíku.

Pověst (žena)

Pověst ženy se odjakživa týkala jen těla.
Dobré pověsti se těšilo tělo spící,
neprobuzené,
se smysly němými, hluchými a slepými.
Špatnou pověst si vysloužilo tělo bdící,
se smysly dychtivými a probuzenými,
vidoucí, vědoucí a živé.
A tak by měl muž nejraději ženu dobré
pověsti,
ale s vlastnostmi té,
která ma pověst špatnou.

Mládí (muž)

Nedá se nic dělat.
Vzestup si žádal oběti na životě a mládí by-
lo třeba položit na obětiště první.
Nelitujeme: nejsem mlád, když jsem dvace-
tiletý, jsem mlád, když mě chce dvacetiletá.
A tak si nahrazuji mládí postavením, které
jsem si jím vykoupil, a kupuji si za něj cizí,
second-hand mládí.

Mládí (žena)

je milenec, který nás nejprve dychtivě milo-
val (ale my jsme se mu vysmívaly), potom
začal ochladat (a my jsme se o něho začaly
zajímat), potom se začal vzdalovat (a my
jsem ho začaly pronásledovat), až nás nako-
nec opustil (a my to tajíme, tajíme, tajíme).
Mládí je námaha, s kterou držíme dveře
času.

Lež (muž)

Proč bych ji trápil?
Bude po nocích vzdychat, vstávat
s uplakanýma očima a vyčítavě mlčet.
Mám ji rád, tak proč bych ji mučil pravdou?
Lež je ušlechtilé úsilí neublížovat,
nezraňovat, šetřit.
Proč se o ní mluví tak špatně?

Lež (žena)

Tak dlouho jsem chtěla vědět pravdu,
až ji nakonec vím.
Kéž bych ji nevěděla!
Je to nesnesitelné.
Protože teď znám pravdu, musím k ní
zaujmout stanovisko. Musím něco udělat!
Ale já nechci! Chci, aby všechno bylo jako
dosud!
Proč jsem nebyla tak chytrá jako
kamarádka, která křičela na svého muže:
Kdo ti dovolil, abys mi říkal pravdu?
Já chci poslouchat příjemné věci!

(Z připravované knihy)

tvaje maminka. A pak hned rodina Tvrdí-
kova. Moje a tvýho strejdy. Tak buď rád,
žeš všechny našel a můžeš...“

„...domů. Někde přece člověk musí...“
„...pořád jezdit. Západ - východ, dyť to
léta nebylo. Teď sem můžeš přijet, kdy
chceš a hlavně zase vodjet. Tady máš pří-
buzný, tam ale rodinu a flek. Potom fajno-
vou penzi. Švejcarskou. Tak tam buď. Dyť
se ti tam, hochu, bude líp stárnout. Dej na
mě. No a tady jednou...“

„...splynout. Zapustit kořeny. Znovu se
narodit.“
„...umírat. Eště kafe?“

Jaroslav Vejvoda

Josef Hrubý

Josef Hrubý, foto Libuše Ludvíková

On

Slyšel přece všechny
vaše prsteny
rukavice a čepice

Chodíval v zimáku zvědavosti
a často na jeho hruď
ukazovala chřípka prstem

Otloukal
černé hrušky v bílé koruně
zázračného stromu
Pod ním si vybíral
nelítostná slova:
kudy a kam

Čekání na Rozáru

První slovo padlo
když rozsvítila lampu

Dopis
a ten byl u lampy
a dopis byl lampy

Dopis byl učiněn lampou
rybou ovocem
a začínal
třaslavým písmem:
Čekám na Rozáru

Báseň č. 1

Ještě včera jsem ti chtěl
ukázat Benátky
papouška na bidýlku
krámeč s fotoaparátý
a klavír v jednom sešlém paláci

Ale musím do Prahy
Nad Hořovicemi úzký dým
V Berouně co tam byl
Karlštejn spal mezi dvěma kopci
jako starý kocour
V Praze přšelo

Konev

Sousedka smaží bramborák
Babička hází přes zábradlí pavlače
drobty
Pan Vondra kartáčuje šaty
Dvě osamělé ženy:
matka s dcerou
čtou v bílé světnici noviny
Koně ze vrat
Stříbrná a šedá
Čmouhy
Plná konev borůvek
modrá až ke dnu
jako paměť

Nic víc

Svah se říz břitvou
a tekli potok
tak bystrý
jako vlci
kterým země
podpírala nohy

Nic víc

A pak:
starý filmový trik:

Jsou dva drží se za ruce
jsou menší a menší
až se na obzoru ztratí

FINE KONEC ENDE

Miloš Vacík NOE

Miloš Vacík

Prší Bořinky už jsou pod vodou
Byl to kdosi
Vnukl nám bláznivý nápad V dolině
zachráníme aspoň pár kusů vysoké
říká spravedlivý

Les prší dvakrát Dočvachtali jsme
k posedu Mech se už potápí
z chaluh jsme vylezli A vody
už po kolena
Najednou padla noc A pod náma
černá se jezero

Nahoře ve větvích
podivný pohyb Zmatení ptáci
co při zemi hnízdivají tam blouzní
Veverky krčí se na dosah ruky
Lije jak z konví

Na chvíli vítr
roztrhne nebe a měsíc
jako když lesem zahouká
Vidím bachyni a její malé
stojí ve vodě a mladé kvičí
drápají se jí na hřbet

Voda stoupá Ona už musí plavat
Za chvíli vrískot utich
Všechny se utopily

Vidím kunu Zmateně pobíhá
od stromu ke stromu
V noci pod hukotem lesa slyším
jak dole plave zvěř
A potom už neslyším nic

Ráno pro nás přijela pramice
Doma v Holiči

říká mi sousedka
- To je dobře že jste byl
zachraňovat zvěř
Protože podobnost hovad lidských
je podobnost jednostejná -
mluví z ní Hospodin
- Boha sem netahejte Žádnou archu
jsem nepostavil Nezachránil jsem
ani myš -

říká smutný Noe

(Podle vyprávění P. Vondráčka)

Jiří Žáček

Nebásně

Momentka z kavárny
Cestáka,
který si v kavárně
kontroloval účty
a teď se bohatýrsky opíjí
s obecní rusalkou,
personál považuje
za básníka.
Básníka,
který si potajmu
píše do zápisníku
1457. nezapomenutelný verš,
číšník i servírka
mají za fízla.

Muž, který chtěl být stromem

Muž, který chtěl být stromem,
hodiny a hodiny
nehybně stával v koutě zahrady,
aby zakořenil.
Zásluhou rodiny byl umístěn
v psychiatrické léčebně,
kde si přivodil těžký zápal plic,
když za mrazivé noci
oblékal stromy v areálu
do svého oblečení,
aby jim nebylo zima.
Přes veškerou lékařskou péči
podlehl podchlazení
a pozůstalými byl pohřben
bez veřejných ceremonií
v koutě své zahrady,
kde zjara vyrašil útlý kmen javoru
a rozpjal prsty k obloze.

Inzerát

V 21. století,
jak předpověděl Andy Warhol,
bude prý každý slavný
pouhých 15 minut.
Máte-li zájem
o mou čtvrtodinku,
volejte číslo 02/461881.
Značka: Prodám
nejvyšší nabídce.

Několik možností

Bůh se měl zjevit 13. dubna v 19.30
na 18. kanále všech televizorů.
100 milionů nažhavených diváků
však na svých nažhavených
obrazovkách

spatřilo pouze zrnění.
Možná že není žádný bůh.
Možná chce, abychom si mysleli,
že není.

Možná že někdo spletl datum.
Možná si to bůh rozmyslel.
Možná že nemohl.
Možná že právě sledoval Dallas,
který je věčný.
A možná že bůh je
emisí fotonů, jež našim očím připomíná
zrnění obrazovky.

Škola skromnosti
Komu jde o úspěch,
ať píše básně!
Máte-li talent
a jste vytrvalí,
úspěch se dostaví
až v letech,
kdy vám na úspěchu
záleží míň
než na zdraví.

Na prahu Smrti

Leonid Andrejev – úryvky z Deníku 1914-1919

Rozsáhlé dílo Leonida Andrejeva (1871 - 1919), dílo, jež poznamenal přelom století svými hluboce dekadentními pocity, je bizarně orámováno dvěma absolutně odlišnými deníkovými záznamy. První z nich překypuje megalomanskou mánií, druhý bezmocně klesá pod tíží chaotické doby a vlastního těžce zkoušeného soukromí. Tento druhý deník vůbec nebyl podle slov autora určen veřejnosti, nicméně se přičiněním Andrejevových potomků na veřejnost dostal. Napsán byl zhruba před osmdesáti lety, jde tedy o dokument, který už jen dokresluje obraz jednoho z velmi významných představitelů evropské literární dekadence, ovšem výrazně pozměňuje jeho profil politický. Jak známo, Leonid Andrejev zvolil už roku 1905 spásnou samotou, slibný odstup od rozbourané petrohradské politické scény; dal si postavit velký dům na Karelské šíji poblíž vesnice Vammelsuu, kde hodlal žít úplně v izolaci pouze se svou starou matkou, druhou ženou a dětmi. Mimo vlast se octl náhodně: tento severní výběžek ruské říše připadl na základě brest-litevského míru Finům. Sovětská literární kritika včetně Gorkého využila tohoto faktu, zamléla Andrejevovy názory na Říjnovou revoluci a jeho dílo si přivlastnila. Teprve Deník 1914 - 1919 odhalil jednoznačnost Andrejevova odmítnutí bolševického režimu a hloubku jeho zoufalství nad tragickým osudem Ruska. V roce 1917 už byl Andrejev těžce nemocný, úporné bolesti hlavy a těžké deprese mu bránily soustavně pokračovat v prozaické a dramatické tvorbě. Zhroutil se jeho demokratické ideály, jeho velkorysý tvůrčí plán, k nemocným nervům se přidaly časté srdeční záchvaty. Poslední z nich, k němuž došlo 12. září 1919, Leonid Andrejev nepřežil. Do konce života věřil, že Západ musí přijít Rusku na pomoc, až se o bolševismu doví celou pravdu. Především o tom vypovídá spisovatelův deník z let 1914-1919, který nyní vychází v pražském nakladatelství Brody. LD

28. února 1916

Tak jsme se tedy vrátili - po dvaceti letech - k opuštěnému deníku. Tehdy student, krásný a zasněný mladík, zasmušilý z neukojitelné žízně po životě a opilec, nyní slovnatý Leonid Andrejev, spisovatel „na ústupu slávy“, známý v Evropě, Americe a dokonce i na Novém Zélandu. Nevím jen, budu-li mít na deník dost trpělivosti, nemiluju svůj život, nezajímají mě mé prožitky, dokonce ani mé myšlenky. Jsem snad schopen ještě přemýšlet, ale psát, hledat slova jen tak sám pro sebe, to je stejná otrava jako kapat si denně na lžičku dvacet kapek léku. Nikdy jsem nedokázal pochopit, jak to dělal Lev Tolstoj, že se měl do konce života natolik rád, aby si vedl deník a zaznamenával i nejnepatrnější hnutí své duše.

Zkusím to.

Teď ležím už třetí týden v nemocnici a je mi zle. S nadějí na uzdravení se už zřej-

mě budu muset rozloučit. Nejsou to jen „nervy“, sesypal jsem se fyzicky. A totálně. Život se pro mě stává trýzní - díky úporným bolestem hlavy se podobá nekonečnému natahování na skřípec. Když nemohu v noci bolesti spát, sedím na posteli, kalnými očima zírám na záclonu, na věčně mladý úsvit, na zrození nového dne, který mě míjí, a bytostně cítím, že jsem už napůl umřel, odešel, jak bylo souzeno.

(druhá polovina března 1916, Vammelsuu)

Ve vzpomínkách se mi neustále vracejí noci vzedlých let, jež jsem proždl při těch nekonečných, ubíjejících a jalových debatách, a zdá se mi, že jim není konce. Tisíc a jedna noc! Jak smutné a děsivé.

Jen začnu věřit, jsem zrazen, jen začnu milovat, jsem zmrazen chladem neporozumění. Má dobrota naráží na banality. Zalykám se nevyčleněnými slovy, nesdílenými city, má láska je bezbřehá, ale já jsem ji ještě nedokázal projevit. Nedokázal. Ověněn pochybnou slávou žiju v temné osamělosti. Asi mé ušlechtilé city nikdo nepotřebuje, nikoho neoslovují, nikdo na ně neodpovídá. Ale proč, proč? Dívám se na svůj dům - vždyť je to pro mě jen zátěž, jeho udržování je při mém nedostatku peněz nepřiměřeně drahé, ale co dělat, když je právě on asi jedinou odměnou za mou celoživotní práci. A přitom mi ho mohou každým okamžikem vyrvat...

Je válka. Nevýslovně a nesnesitelně tím trpím. Možná že si jen málokdo do hloubky uvědomuje její smysl. Připadám si osamocen i v tom. Obklopuje mě jen lidské smetí. Ti opravdoví lidé jsou buď na frontě, nebo někde daleko; ze spisovatelů, novinářů, inteligence tu zůstaly taky jen samé nuly, zatížené soukromými ziskuchtivými spekulacemi; tyhle lidi zajímá jen jedno: aby se prosadili, aby se neztratili v davu.

Nejbližším člověkem se mi teď stal můj bratr Andrej, který už možná padl, Andrijuška, který se octl na samém prahu smrti a pochopil ono tajemné v člověku, co se nedá pojmenovat. Jímá mě hrůza, když sním a píšu o životě, a přitom mám v blízkosti smrti radost. Smrt. Já osobně se jí nebojím. Jen ať si přijde. Ať přijde a vykoná své. Omrzelo mě to tu. Omrzelo!

14. - 27. února 1918

Tohle, co píšu, není určeno k otištění. Nejdřív si musím sám udělat jasno ve všem, co se děje. Jsme zahlceni spoustou teorií, jež si protřečují a vzájemně se popírají. Musím se vyzbrojit neoblomným názorem na věc, abych byl schopen servat se s chaosem vlastního nitra. Když jsem v letech 1914 - 1917 opěvoval revoluci a revolucionáře, podobal jsem se člověku sedícímu na břehu a opájejícímu se bouří; teď jsem ale na moři, uprostřed vln a záhuby - a chci si zachránit když ne život, tak aspoň rozum a svůj vlastní vztah k té smrti.

Mysleli jsme si, když jsme otvírali dveře zvířinců, chlěvů a koníren, že když „my“ dáme svobodu vši zbídačelé zvěři a dobytku, můžeme ji okamžitě vpustit do ministerských kabinetů, kde společně rozhodneme, jak žít dál. „My“ jsme si mysleli, že se

stane hladový tygr okamžitě vegetariánem, když mu dáme svobodu, nebo v krajním případě bude žrát jen monarchisty. Takže jsme se urazili, když rozjařená kráva vzala na rohy v první řadě moudrého, ušlechtilého Miljukova a vzápětí dopadl její velikánský kravinec i na Miljukovovu Historii ruské kultury. A co jsme dělali „my“? Přemlouvali jsme tu zvěř, přesvědčovali jsme osla, třebaže na něj platila jen hůl. Pořádali jsme pro něj a jeho branži přednášky. Načež nás osel vyhnal z našeho stánku revoluce, sedí si tam sám a svým řevem burcuje všechny osly Evropy.

Sociální revoluce? - ať se za ni rvou lidi jako Lenin, snad jediný nebo skoro jediný revolucionář v Rusku. Obyčejná republika, docela normální? - cesty k jejímu vítězství jsou ovšem stejné, jaké volí Lenin: bij kolem sebe nalevo napravo, prolévej džbery krve, protože jinak můžeš čekat, že si pro tvou krev přijdou ti druzí s vlastními soudky.

Ještě o Leninovi.

Nepochybuju o tom, že Lenin a první bolševici brali německé peníze a využívali německou pomoc, že v jejich řadách byli i němečtí špioni a udavači z ruské strany. Jenže to neznám, že by byl Lenin německým agentem, nikoli, tady šlo o **hru na dvě strany**, mimořádně složitou a záhadnou. Zoufalí a hladoví Němci šli na konci války do krajnosti: dohodli se, že vnesou do revoluční situace v Rusku rozklad - asi jako když hlupák mužik ze msty podpálí sousedovu chalupu a sám vyhoří taky. Revolucionář Lenin bral ovšem od Němců peníze v hluboké víře, že požár za tyhle marky nezachvátí jen Rusko, ale i Německo. Nejspíše se při tom usmíval. Vůbec si myslím, že Lenin lidem hluboce pohrdá a vidí v něm pouze „kanonenfutr“. Jako ostatně všichni reformátoři včetně Petra Velikého. Rozdíl mezi Petrem Velikým a Leninem netkví v míře revolučního vzepětí, ale v inteligenci. Kdyby byl Lenin inteligentnější, stal by se Velikým Reformátorem Ruska, takhle je však jeho Velikým Zabijákem.

15. dubna 1918

Nemám rád nemocné lidi ani nemocné domy. Můj dům už je nemocen několik let a vypadá trudnomyslně: plíseň, opadaná omítka, vybledlé barvy, věž nakřivo. Nemám to rád. Abych udržel dům v pořádku, potřeboval bych spoustu peněz. Nezbytná by byla taky přirozená kultura jeho obyvatel, aby neznehodnocovali drahý nábytek, nastavili nic horkého na polituru, nelámali a neničili všecko, co jim přijde pod ruku. Má Anna je kultivovaná a cítí lásku k domu, ale postrádá pevný charakter, vůli a důslednost. A hlavně nemá vůbec smysl pro pořádek. Když odněkud nějakou věc vezme, už nikdy ji nevrátí na původní místo, kam patří a působí přirozeně. Děti jsou ovšem dokonale nekulturní, špatně zacházejí s věcmi i s knihami, a co se ostatních lidí v domě týče, to je úplná katastrofa.

Na našem klozetu se povalují knížky se stránkami vytrhanými na utření zadnice. Domluvy nepomáhají, a když, tak jen na-

krátko. Naše půdy jsou plné rozlámaného harampádí, a přitom to byly cenné věci. Rozhazujeme zkrátka ve velkém. A v kuchyni se to od rána do večera hádá. Místo chůze je slyšet jen dupání, místo slov sprosté nadávky, řafání a vrčení. Začínám snít o tom, jak dům prodám a začnu nový život důstojného invalidy v tiché zátoce, kde kvákají jen žaby.

20. dubna 1918, večer

Můj dřevěný kolos na hliněných nohou trčí nad chalupami a chatkami jako oplzlý kolohnát. Je nad slunce jasné, že se po něm bude skvěle pálit. I hořet bude báječně - vzplane jak pochodně. Bude mi ho líto? Ano, ale poněkud abstraktně. Rád bych si odnesl dalekohled a svůj poslední pastel - Králové judejští... Ale kam? (Ti králové jsou Ježíš a Jidáš na jednom kříži, oba s trnovou korunou, polomrtví, položiví, asi je to můj první obraz, který za něco stojí.)

Za těch dvacet let spisovatelské práce jsem si osvojl jisté otrocké návyky. A trýznivě. Jsem otrokem slova, věty, výrazu. Musím to mít s plnou parádou, jinak nejsem schopen psát. Lámal jsem si hlavu i nad zavedenými formuláři nebo adresami - snažím se aspoň nezvyklým umístěním náležitých dat vnést do textu něco nového. Z těchto důvodů je pro mne utrpením i psaní deníku, i to ubíjí mou spontaneitu. I když mě psané slovo zavazuje k přesnosti, jedna věc mě drtí: *představa čtenáře*, která se sklání nad mými myšlenkami a city a chce ode mne spisovatelskou krasojízdu.

Připadám si jako pouliční děvka nebo starý šmírák - začínám hrát, sotva vezmu pero do ruky, natahuju uši a snažím se zjistit, zdali se lidem zamlouvám. Jsem čtenářův otrok, ale jako posedlý se znovu vrhám tam, kde tuším publicitu. Co mi taky zbývá: každou hodinou očekávám smrt, a přece si pořád na něco hraju.

21. dubna 1918, půlnoc

Nemiluju svůj život, nezajímá mě. Cítím jen strach, nejhorší strach mám o děti, o svůj křehký poklad. Jakmile začnou pálit děla, první granát zasáhne můj dům, který vzplane jako stoh slámy. Jak se v takové situaci zachovat? Utíkat? Schovat se? Kam? Uvidí se.

Slavíme dnes dvacet let mého spisovatelství. Jubileum v rodinném kruhu. Maminka i všichni členové rodiny svlékli všední hadříky a vyparádili se. Děti mě líbaly. Tatínek mi přál „andělíčka strážníčka“. Maminka mi přečetla blahopřání z papíru, tak byla rozčilená a dojatá vlastním vyznáním lásky. Zrovna jsem jedl šproty, což mi zabránilo zaslzet. Pro maminku jsem něco jako slunce. V lednu už měla vlastně umřít na zápal plic, nedávali nám žádnou naději, asi proto je tak sladké, že žije a prožívá se mnou tenhle den celá vzrušená. V tisku se o mém jubileu neobjevila ani řádka. Kdo by na mě taky pamatoval... Ale stejně - proč mě lidi nemají ani trochu rádi?

22. dubna 1918, ráno

Krutě mě bolí hlava. Venku je duben jako malovaný, fouká vlahý východní vítr, ře-

ka je plná prudké žlutohnědé vody, sněhové ostrůvky a mělčiny přímo oslňují. Každou chvíli k nám zanesou vítr spolu s nádhernými vůněmi i rachot palby... Válka vyvířela v absolutní idiotství. Už se nedá utéct. Takže tu budeme chtít nechtít koukat do poslední chvíle Pánubohu do oken.

Okrajově o spisovatelích. Večer věnovaný „památku Karla Marxe“, vůbec ne Plechanova, našeho jediného skutečného marxisty, který umírá v naprosté osamělosti, nemocný, ožebračený. Hlavně že na tomhle pompézním večeru účinkuje Šalja-pin a Gorkij - to jim není hanba?

Nejenže bolševici *zhanobili* ideu revoluce, provedli něco mnohem horšího: možná navždycky zabili v lidech *víru* v revoluci. Přes sto let byla revoluce náboženstvím Evropy a revolucionář byl světec v očích svých přátel i nepřátel. První ránu zasadil revoluci provokatér Azef, který ve své osobě spojoval - tehdy k úžasu celého světa - revolucionáře a podrazníka, obyčejného gaunera. Co provedl Azef v domácím měřítku, zopakoval Lenin a bolševici ve světové aréně, v rozměru doslova „planetárním“. Stala se totiž neuvěřitelná věc: přišel k nám Mikuláš, kolem hlavy měl svatozář - nemocnému však nepomohl, ukradl mu naopak zlaté hodinky. Kde svatí kradou, Bůh nebydlí - revoluce přestala být náboženstvím světa a změnila se - v podnikání. A mizerné podnikání, soudě podle sovětů dělnických, rolnických a vojenských zástupců.

Poslední měsíce hodně přemýšlím o své spisovatelské dráze. Prvních deset let jsem nepřetržitě stoupal vzhůru. Kdybych po napsání *Života člověka* pokračoval dál stejným tempem, byl bych dnes v Evropě jedním z prvních, kdo vstřebal a přisvojil si její současnou mentalitu. To se však nestalo, zastavil jsem se, jako bych narazil na neviditelnou hráz. Necouvám, ale taky nejdou dál... Proč? Jsem na sebe přece přísnější. Průměrná úroveň mých próz a dramát roste. Přitom jsem ale nenapsal ani jednu skutečně velkou věc. Kdežto dříve? Dokázal jsem šokovat, vyděsit čtenáře svým vpádem do literatury. Jako když se nad rezavě zelenou mokřinou, nad bahnem

a praskajícími bublinami *náhle* vztyčí na tenké hadí šiji popelavě bledá hlava s úděsně nedobryma očima a všichni jen hlesnou: „To je on!“ A mnozí z nich se pokřikují...

25. dubna 1918

Několik verst od nás - v Raivole - probíhají lité boje.

Zoufale se bojím o děti. Hrají si na písku, je slunečno a horko. Všechny zvuky se tu nemožně rozléhají. Staccata kulometné palby slyšíme, jak kdyby to štekalo za vraty. Těžké zbraně připomínají jarní bouřku. Urputně kopu jámy a sázím do nich stromky, ruce mi voní hlínou, drnem, ale pocit oškřivosti ze života mě neopouští; nevím, jak si to srovnat v hlavě.

Jak jsme se vlekli se sluhou Mikkem a mým malým Savkou po sadu s lopatami a rýči, Savka zničehonic povídá: „My si žijeme, ale sníš musí umřít.“ A po chvíli dodává: „Třeba se ani nemá rád, třeba taky nemá rád zimu, ale jaro, i když ví, že na jaro musí umřít.“ Fantastická hlavička.

26. dubna 1918, půlnoc

Všude je ticho. Mikko si oblékl sváteční šaty a šel se s ostatními Finy podívat na Raivolu po bitvě. Vrátil se večer celý popelavý, ale spokojený. Z nádraží zůstalo jen spaleniště, kolem ohořelé koňské zdechliny. Viděl i padlé. Zbylo jich tam jen devět, ty ostatní stihli rudí pohřbit nebo odvážet. Objevil mezi nimi i „Rusáky“ - špinavé, otrhané, bez holínek. Třeba to doopravdy byla jen hrstka anarchistů, ale co naplat, teď byli mrtví. Bojovali proti Finům a padli. Přiznám se, že bych nejraději zlíbal jejich špinavý zásobník s patronami, který Mikko přinesl a dal mi ho na památku. Ještě ani jednou od vypuknutí revoluce mi nebylo tak zoufale do pláče jako právě teď.

29. dubna 1918, večer

Do svého starého deníku, který musím zničit, jsem si 1. srpna 1891 zapsal: „Chci být slavný, chci se stát apoštolem sebezníčení. Chci lidi přesvědčit, že jen smrt je jim schopna přinést štěstí, rovnost, svobodu, že věčné je pouze nebyt. Mám chuť si

s lidmi pohrát, vysmát se jejich hlouposti a egoismu. Pokud alespoň jeden člověk po přečtení některé mé prózy skončí sebevraždou, budu spokojen a mohu klidně zemřít.“

Nebylo mi tehdy ještě ani dvacet. Tento Leonid Andrejev byl jasným produktem mých klukovských snů.

Krátce poté, co jsem uveřejnil povídku *V mlze*, sešla se naše literární skupina Středa. Povídalí jsme si jako obvykle a byli jsme k sobě milí. Pak ovšem dostala naše debata podivný spád, vyhotila se až na ostří nože. K mé povídce *V mlze* kdosi poznamenal, že prý po jejím přečtení jeden gymnazista spáchal sebevraždu. „Co ty na to, jestli je to pravda?“ zeptal se mne. A já jsem jen odsekl: „Budu rád.“ Zábava okamžitě skončila a rozešli jsme se se stísněnými pocity. Hlavou mi proběhla matná vzpomínka. Vrátil jsem se domů a zalistoval ve starém deníku, kde jsem ten nešťastný zapomenutý výlev našel. Ještě že o něm přátelé neměli tušení...

30. dubna 1918, večer

Bolí mě hlava. Píšu s vypětím všech sil. Docházejí nám potraviny i petrolej. Kolem mého psacího stroje a jediné rozsvícené lampy slezly se jako mýry ke světlu se svým šitím maminka, Anna i Nataša. Na kamnech v mé pracovně se taky vaří a páchne večere. Připadám si jako zablokovaná šachová figura.

21. května 1918, večer

I dnes jsem chodil jako každý den po sadu a se zoufalou lítostí jsem hleděl na desítky, možná stovky stromků, které nepřežily zimu. Hodně jsem jich už vyklučil, ale většinu stále nechávám, nenacházím odvahu dotknout se jich, aby můj sad nezačal připomínat ústa s vyraženými zuby. Dneska celý den poprchává, a tak neztrácím naději, že se některý stromek přece jen vzpamatoje. Zažil jsem tu už jedno deštivé léto, kdy se leccos vzchopilo a rozrostlo. S úporností maniaka sázím pořád nové břízky a javory. Říkám už několik let svému sadu „pohyblivá krajina“. Z tisíců stromků se jich ujala sotva desetina.

29. července 1918

Nádherný horký den, a já jsem nemocný.

Mikuláše II. mi líto není, příliš jsem ho kdysi nenáviděl, než abych mohl svůj vztah k němu změnit. Byl bez talentu, bezmocný a příliš malý gauner, jenom zlý smolař - svůj úděl si zasloužil. Poprava sama byla ovšem vrcholem lidské nízkosti, pro člověka rozumně uvažujícího byla naprosto nepřijatelná jako ztělesnění tuposti, odpornosti a ubohé nízkosti. V životě se přece všechno podřizuje zákonům formy. Hlava Jana Křtitele na zlatém podnose je tragédie, ale táž hlava na otlučeném talíři, kde se vedle válí nakousnutá okurka a ocas ze slanečka, je ryzí zhovadilost. Asi jásáš, Karle Marxi, při pohledu na naši ruskou tupost!

Kdybych byl poctivým Italem, Francouzem, Angličanem, ba i Němcem (hlavně však se ctí v těle), přistoupil bych někde na veřejnosti, třeba v opeře, na vernisáži nebo v parlamentním kuloáru, k nějakému významnému Rusovi, třeba Leonidu Andrejevovi, rozmáchl se a dal mu facku se slovy:

„Tvým prostřednictvím, Andrejeve, posílám facku celému tvému národu.“

Vybrala a přeložila
LUDMILA DUŠKOVÁ

Ludmila Dušková

Z VERNISÁŽNÍKU PATRIKA ŠIMONA

Galerie hlavního města Prahy uvádí v podzimní sezóně skutečně prvotřídní výstavu, na kterou se čekalo opravdu dlouho - **Skupina 42**.

Hlavní autorka výstavy Eva Petrová vidí její význam v jakémsi *společenství individualit*, které v čase ohrožení dokázalo objevit nové hodnoty „v zázračnosti prosté všednosti“. Ačkoli členové této skupiny vystavovali už před válkou, nikdy nebyli zastoupeni v úplném složení. To se podařilo až touto velkou retrospektivou na půdě Městské knihovny v Praze, kde se v reprezentativním výběru představují její zakladatelé a členové, malíři František Gross, František Hudeček, Kamil Lhoták, Jan Smetana, Karel Souček, Jan Kotík, sochař Ladislav Zív, fotograf Miroslav Hák a teoretici Jiří Kotalík a Jindřich Chalupcký. Okruh přátel a uměleckých přízněnců byl však mnohem větší, protože po válce se k právoplatným členům připojil ještě malíř Bohumír Matal a z onoho okruhu sem samozřejmě náležejí básníci Ivan Blatný, Jiřina Hauková a zejména Jan Hanč a Josef Kainar. Výstava, kterou provází velká a výpravná monografie, nemůže samozřejmě zachytit literární produkci jejích členů, i když se součástí výstavy stala také ukázka obálek knih a jiné tištěné produkce.

Je neuvěřitelné, jak se v rychlém tempu koncentrovala umělecká imaginace několika jedinců naladěných na poetiku městských periferií. Byl to vskutku celoevropsky jedinečný kulturní a umělecký fenomén. Skupina 42 dokázala vytvořit jakýsi nový mýtus. Zakladatelé Skupiny 42 poprvé vystavovali v prostorách divadla E. F. Buriana už v roce 1937 na výstavě „D37“, což byl vlastně jakýsi prvopočátek a předzvěst pozdější skupinové aktivity, která byla později ovlivněna válkou,

kdy byl veškerý oficiální umělecký provoz značně riskantní.

Všichni členové Skupiny 42 pro vývoj českého umění opravdu něco znamenali. Většina z nich zůstala věrná svým vnitřním vizím. Teoretici Skupiny chápali svou práci jako posláni. Řada z nich vystavovala tehdy u Topiče, což patřilo k dobré tradici a také svědčilo o vzdělanosti podnikajících nakladatelů a knihkupců.

Malíři František Hudeček a František Gross formulovali svůj umělecký základ již ve třicátých letech. Byli samozřejmě pod vlivem surrealismu a kubismu, avšak právě tyto zkušenosti akcelerovaly jejich směřování k novému tvaru a výrazu. Předzvěst velkých válečných tragédií je zakódována takřka ve všech obrazech z konce třicátých let. Opuštěné ateliéry, staré zdi a periferie působí tíživou poezií a v Hudečkových dílech snad existenciální tón zaznívá nejhlouběji. Palčivá jsou také Grossova Zátíší, navíc pojímaná ve zcela originálních pohledových variantách, vždy komponovaná s citlivě zasazeným prostředím odvolávajícím se na průhledy do městských krajin. Přímou konkrétním odvoláním na historickou událost je obraz *15. březen 1939*, který je jakousi autentickou zpodobou a chmurnou mozaikou o lidské anonymitě, stádnosti, strachu a hrůzném očekávání konce, jehož naděje je zakleta v zamřížovaném pavoučím průhledu na snově nasvícené a zlatavé město, tak vzdálené i blízké zároveň. Tento obraz má v sobě cosi z Kafkovy *Proměny*, kde se uprostřed klečící postava člověka proměňuje v monstrum neschopné vymanit se z osidel osudu. Podobně působí Zívův *Plátek*, značně expresivně pojatá plastika mrtvého bílého opeření s vejcem, které bezvládně leží u jeho těla. Těžko bychom

hledali v českém umění palčivějších výpovědí, jež jsou zbaveny patosu, přesto odhalují tragédii lidského útisku a ztráty svobody.

Smetanovy obrazy rozlehlých městských ulic nepostrádají stopy architekta a velkého básníka. Lhotákovy ohrady a periferie, oživené připomenutím technického věku (ať už je to balon, motocykl či jiný stroj), jsou ve čtyřicátých letech zasaženy stejným smutkem jako díla Hudečkova a Smetanova. Zívova plastika *Rentgenologa* má v sobě odkaz na tradici soch Oty Gutfreunda. Jsou to konkrétní (a nikoli úsporně abstraktní) kompozice, které dávají hlavní akcent na mlčenlivou komunikaci odosobněných vztahů. Uprostřed čtyřicátých let František Hudeček maluje své cykly *Nočních chodců*, těch tajemných a vizionářských postav kráječících v kulisách měst, zasažených sítěmi kosmického prachu a večerních plynových lamp. Hudeček velmi trpělivě hledá polohu experimentu a abstrahuje své konkrétní figury do složitých vzorců čar a ploch, navazuje na svou kubistickou zkušenost. Jediné jsou obrazy Karla Součka, kladenského malíře, kterého přivedl do Skupiny 42 básník Jiří Kolář. Souček se nechává upoutávat každodenním životem pulzujících pasáží, kde za výkladními skříněmi pozoruje prodavačky a salony kadeřníků. Jeho mnohfigurové obrazy působí někdy až monstrózně divadelně. Jsou to jakási stroskotaná scény s výjevy, v nichž umělec hledá neopakovatelný půvab náhlých rozhodnutí a automatických úkonů. František Gross se vrací ke svým libeňským plynovým. Jan Kotík maluje rafinované kompozice kumulující v sobě vzácnou roztodivnost forem a barev. Jiří Kolář v době prvních výstav ještě na půdě D 37 vystavoval své surrealistické

koláže, jež se nám bohužel nezachovaly (až na pár výjimek, které však nejsou na výstavě zastoupeny). Kolář se však brzy uvedl ve Skupině 42 jako básník svou knihou *Křestní list*.

Malíř Bohumír Matal přišel do Skupiny sice později; v jeho ne příliš velké početí obrazů můžeme spatřovat velkou fascinaci průmyslovou zónou měst. Také Matalův slavný obraz *Stříhali malého chlapčeka dohola* je konfrontací s dílem Josefa Kainara. Naprostým vrcholem jeho díla je obraz se sugestivním názvem *Podvečer s Giorgiem de Chirico*, obraz, jenž je jedinečnou pocoutou velkého magového umění (kterého mimochodem nedávna výstava v Německu uvedla do pozoruhodných souvislostí s dílem Maxe Ernsta a Arnolda Böcklina (jistě i vliv Maxe Ernsta a jiných umělců, působících tehdy v Paříži, sehrál pozitivní roli u řady členů Skupiny 42).

Častými tématy malířů Skupiny byly záběry do ateliérů a fotoateliérů, evokující atmosféru mrtvých věcí a neobvyklých uskupení a zátiší. Fotograf Miroslav Hák ve svých záběrech sklouzával sice do tematického rejstříku všech členů, avšak vytvořil velmi osobitou a individuální poetiku, zprvu inspirovanou surrealismem. Jeho fotografie se později staly studnicí nápadů a motivů pro českou fotografii padesátých a šedesátých let (mám na mysli zejména Václava Chocholu a Emila Medkovou).

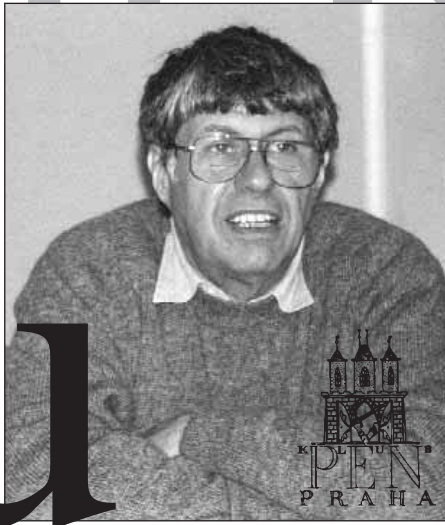
Výstava v Městské knihovně potrvá do března 1999.

ČMVU v Domě U Černé matky Boží představuje svůj vlastní sbírkový soubor rozšířený o členy skupiny *Sedm v říjnu* na vytříbené výstavě nazvané **Civilizace**.

Děkuji PEN klubu, že mi umožnil publikovat „Vernisážník“ i v tomto netradičním čísle Tvaru.

Ivan Klíma

Nové pojetí času

Ivan Klíma

Mnoho autorů i myslitelů se pokusilo najít to, co je pro moderní dobu nejpříznačnější. Je tím podstatným, co charakterizuje náš věk, rozbití atomu, překonání zemské přitažlivosti, vynález počítačů či genové inženýrství?

Všechny tyto převratné objevy se týkají více či méně materiální stránky života. Jistě svými důsledky zasáhly i sféru duchovní, přesto se domnívám, že nejvíce charakterizuje moderní dobu něco jiného: totiž radikální proměna v chápání prostoru a času. Nemám na mysli filozofické spory o charakteru či směru, jímž čas plyne, ale představy docela obyčejných lidí.

Po tisíciletí či spíše desetitisíciletí člověk znal jen své bezprostřední okolí a jeho chápání času a prostoru mělo lidský rozměr. Ještě poměrně nedávno lidé věřili, že svět stvořil Bůh a stvořil jej slovem. Stvořil jej z prázdna a v naprosté tmě. Podle řeckých mýtů svět i bohové vznikli z nekonečného chaosu před dávným časem - ale i ten dávný čas měl lidský rozměr. Podle zaratuštrovského Bundhišnu svět byl starý jen dvanáct tisíc let, přičemž v prvním období svého trvání existoval jen v duchu Boha Stvořitele Ahury Mazdy. Podle židovského učenice Šimona ben Lakiše tóra předcházela dva tisíce let stvoření světa. Svět podle židovských učenců byl stvořen před několika tisíci lety. Bible dokonce zaznamenává rodopis odvozený od prvního muže - Adama. I když věk patriarchů, který dosahoval mnoha set roků, má málo společného s možným lidským věkem, stále se pohyboval v mezích lidsky pochopitelného času. Pomyšlení, že tu každý z nás jsme jen díky tisícům náhodných setkání, šťastných návratů z válek, díky tomu, že před desítkami tisíciletí nějaký náš neznámý, nepoznatelný předek se nenakazil morem, že některá z našich prametek přežila vraždění, když padla mezi zajaté, že jsme potomky lásky i nenávisti, že chceme-li být důslední, měli bychom hledat své předky ještě v předlidské éře, toto pomyšlení se ve srovnání s krásným a útěšným mýtem o Adamovi vymyká naší představivosti.

V osmém biblickém žalmu zpěvák oslovuje Boha:

„Vidím tvá nebesa, dílo tvých prstů, měsíc a hvězdy, jež jsi tam upevnil...“
Je to velice lidská představa kosmu.

V nádherné Bhagavadítě je Krišna „bez počátku, bez růstu, bez konce“, je časem, který shlazuje svět, je ověnčen hvězdami, ale zároveň je schopen na sebe vzít „milou lidskou tvář“, stejně jako ji na sebe vzal v Ježíšovi Bůh křesťanů, stejně jako ji brali bohové řecké mytologie. To vše byly velice lidské představy.

I když před několika tisíci lety lidé začali tušit, že hvězdy jsou vzdálenější, než se domnívali, představa o jejich velikosti, vzdálenosti i věku neměla nic společného se skutečností.

Snad jediné staří Mayové, jejichž kultura však žila v izolaci od ostatních kultur, počítali stáří světa na miliony let, ale jejich představy zřejmě vycházely spíše z deduk-

ce, ze snahy z minulosti pochopit přítomnost než z objektivního zkoumání skutečného stáří vesmíru.

Neznalost skutečné rozlohy času i prostoru ovlivnila i veškeré mýty o počátku a o konci světa, o podobě a o tvůrčí síle bohů, stejně jako o zvláštní vyvolenosti člověka, jehož nehmotná duše, aspoň podle většiny náboženství, přežije smrt těla a je buď neviditelně přítomna ve světě nás živých, anebo je podrobena koloběhu znovuzrození či bude aspoň vzkříšena (a podrobena soudu), až nastane konec světa, až například znovu a naposledy přijde ten, který byl ukřižován a zemřel, abychom my věčně žili.

V lidském měřítku času a prostoru toto vše, co bylo sice nepotvrzené a jen předpokládané, bylo svým způsobem představitelné. Svět, který trval jen několik tisíciletí, musel anebo aspoň mohl spět k brzkému zániku. Bohové či jediný Bůh mohli tento svět i podivná noční světla na obloze stvořit stejně jako všechno tvorstvo a mohli také řídit běh života. Básníci mohli věřit, že jejich dílo bude nesmrtelné, stejně jako lidé mohli psát na hroby, že památka zesnulých bude žít věčně.

Vesmír, jenž trvá miliardy let počítáno od první singularity (co bylo před ní, byl to jiný čas, jiný vesmír?) a jehož vzdálenosti lze měřit jedině na miliardy světelných let, nemá už lidský rozměr. Náš rozum může zaznamenávat tato obrovská čísla, ale jejich skutečný význam přesahuje naši představivost.

Bůh či bohové, jak je známe z mýtů, patří do éry lidského měřítku času, stejně tak představy o věčném trvání lidské duše, útěšná představa o schopnosti našeho já přetrvat v nějaké podobě vlastní smrt. Neboť co může přetrvat miliardy let ve světě, kde je vše podrobeno zániku, kde i nejtvrší skály čas zničí?*

Pokud ovšem člověk začíná pochybovat o své duši, musí to ovlivnit jeho chování, jeho morální kritéria, jeho péči o duši. Tato péče tkvěla v samé podstatě řeckého uvažování (především Platonově) a ještě více v podstatě křesťanství. Člověk, který ztrácí zájem o svoji duši, ztrácí i jeden z podstatných rozměrů lidskosti.

Nové znalosti o rozměru času i prostoru jsou v rozporu s tradičními představami o původu světa, o stvoření, o lidské nesmrtelnosti, také o tom, že člověk má v přírodě výsadní právo rozhodovat o bytí a nebytí ostatního života. Pokud člověk je ochoten tyto nové znalosti přijmout, přijímá i svoji nepatrnost, přijímá i to, že jedinou skutečnou a nezměnitelnou jistotou života je jeho konečnost. Jenže člověk chce mít naději, chce věřit v trvání, v nějaké pokračování své existence i po tělesné smrti, jako věřily generace před ním. Proč by tedy měl přijmout jako jedinou jistotu jistotu svého nebytí?

Jedna z nejkrásnějších balad v naší literatuře vypráví o dvou dívkách, které se o Štědrém večeru vydaly k jezeru, aby ve vodní hladině zahlédly svůj nejbližší osud.

První si vyvěští svatbu, druhá však uvidí rakev a opravdu do roka zemře. Karel Jaromír Erben končí baladu parafrází lidové moudrosti:

Však lépe v mylné naději snít,
před sebou čirou temnotu,
nežli budoucnost odhaliti,
strašlivou poznati jistotu!

Tuto moudrost bude alespoň část lidí třeba podvědomě vyznávat; jako jediný podstatný rozměr se budou snažit udržet si rozměr vlastního života a vše ostatní vykrát mimo hranice svého uvažování i prožívání. Jakou jistotu tím však naleznou? Jakou bezpečnou jistotu jim nabízí svět v nejbližší budoucnosti?

Nezdá se, že člověk v nedávné minulosti žil bezpečněji. Byl ohrožen více než my nečekanými událostmi a zvraty jak v přírodě, tak ve společnosti. Válka v Evropě střídala válku. Války byly spojeny s rabováním a ničením. Čas od času přišel mor, který zahubil víc lidí nežli válka, jindy lidi sužovala neúroda, která je ohrožovala na majetku i na životech. Většina lidí žila v tak nuzných podmínkách, že si je stěží dovedeme představit. Ani tato úroveň nouze však nebyla zaručena. Nikdo si nemohl být jist, že neztratí i to málo, co má, že bude mít příštího dne co jíst. Životní názor však lidí vybavoval větší pokorou a smířoval je se životním během, který se zdál nezměnitelný a věčně daný. Člověk pak věřil, že bude-li žít v pokoře, bázni před Bohem a v míru s lidmi, dostane se mu odplaty na věčnosti. To byla jeho největší jistota, i když, domnívám se, mnozí i o této jistotě občas zapochybovali.

Mnohé ze zmíněných nebezpečí moderní doba odstranila. Mory zmizely a v rozvinutých zemích nehrozí nikomu hlad. Většina evropských zemí už přes půl století nepoznala válku. Nastoupila však nebezpečí nová. I když si to většinou nepřipouštíme, víme, že celá naše civilizace je ohrožena v důsledku naší činnosti, naší nestřídmosti, která bezohledně ničí prostředí, v němž žijeme, přírodu, jejíž jsme součástí a bez níž nemůžeme existovat. Víme, že ubývá pitné vody, úrodné půdy, čistého vzduchu. Země, vzduch i moře jsou zamořeny stovkami chemikálií; o mnohých z nich netušíme, jak ovlivní živé organismy včetně nás lidí. Stoupá také pravděpodobnost, že kdykoliv můžeme být přepadeni, oloupeni nebo zabití. Víme, že na světě je stále tolik atomových zbraní, že v důsledku chyby, omylu anebo v důsledku rozhodnutí jediné šílené nebo fanatické skupiny lidí může být vyhlazen všechen život. A konečně jakkoliv si lékařská věda ví rady s většinou nemocí, které ohrožovaly v minulosti lidi nezávisle na jejich věku, objevují se, mimo jiné v důsledku horšícího se životního prostředí, nebezpečí nová. Rakovina už zasahuje i malé děti, což bylo ještě před půl stoletím spíše výjimečné. Nikdo nemá jistotu, že se dožije aspoň průměrného věku, který mu slibuje statistika. Občan v demokratické zemi má zajištěna svá základní práva, ale zkušenost tohoto století ukázala, že demokracie může vzít zasvě během jediného dne.

Člověk v rozvinuté zemi nemusí žít v hrůze, že by neměl co jíst, ale ukazuje se, že tím mu nepřibýlo jistoty.

Před několika lety jsem navštívil Dánsko a zajímal se právě o problém existenční jistoty. V Dánsku, které patří mezi nejbohatší evropské země, přijali pod dlouhletou vládou sociálních demokratů opravdu radikální sociální opatření. V jejich důsledku nikomu nehrozí bída. Nezaměstnaní dostanou tak vysokou podporu, že si mohou pořídit slušný byt, auto, mohou trávit dovolené v zahraničí, zaopatřit svou rodinu. V důsledku toho si však nikdo nedělá starost s tím, aby byl dostatek pracovních příležitostí. Téměř polovina mladých lidí neměla v té době naději získat zaměstnání, žila z podpory a po několika letech obdržela statut penzistů, kteří už nikdy nedostanou ve své vlasti zaměstnání. Život mnoha lidí tak byl zbaven normálního rytmu, stával se jen bezcílným přežíváním. Prázdnotu takového života se většina z této obrovské skupiny lidí snažila zaplnit drogami nebo aspoň alkoholem. Na místo nejistoty exi-

stenční nastupuje v naší době nejistota či prázdnota existenciální.

Nezdá se, že by člověk získal více jistoty, více bezpečí, než měli jeho předci, navíc jeho tradiční víra je ořesena. Člověk sice věří v cosi, v co věřili jeho předkové, dodržuje zbytky rituálů, drží Vánoce, které často přeměňuje v nesmyslný hold konzumu, vstupuje do tradičního manželství, z něhož v některých zemích až polovina lidí opět prchá. Chodí aspoň o velkých svátcích do kostela, kde se snaží nevnímat rozpor mezi tím, co slyší z kazatelny a co čte v knihách nebo co vidí na televizních obrazovkách. Ve většině případů jeho náboženská víra postrádá opravdovosti a nestává se tedy středobodem jeho existence. Přesto se jí člověk drží a pokud ji opustí, hledá si víru jinou. Proč?

V mládí jsem miloval Vercorsův román *Nepřirozená zvířata*, v němž se autor snažil zodpovědět zdánlivě samozřejmou otázku: kde leží hranice mezi člověkem a zvířetem. Po dlouhém pátrání hrdinové docházejí k závěru, že člověk se liší od zvířete náboženským duchem, ten se pak projevuje schopností víry. Víry v Boha anebo v cokoliv jiného.

Opravdu, po celou dobu své existence člověk řídil své kroky také vírou v cosi, co se vymykalo vědnímu životu, jeho každodenním zkušenostem. Zdá se, že potřeba víry je jakoby zakotvena v lidských genech; i tím si můžeme vysvětlit ty často nepochopitelné a zfanatizované davy, které podlely během právě končícího tisíciletí bláhovými ideologiím či falešným a navíc šleným prorokům a pověrám.

(Úryvek z rozsáhlejšího eseje)

* Český filozof Josef Šafařík ve svém obsáhlém díle, v němž pojednává především o tom, jak křesťanství, které chtělo skoncovat s dějinami, trpí tím, že musí vstoupit do dějin, do dějinného času, uzavírá: „Křesťan má z dějin, kam nepatří, mentální komplex, a čím více se lhůta spásy posouvá, tím více jeho samospasitelná a neomylná církev ztrácí kredit pána času... Čas pracuje nelítostně proti křesťanovi a nahloďává ho v jeho samé hlubině bezpečnosti: zpochybňuje a oslabuje právě jistotu a zabezpečení jeho radikální sebeoběti participací na moci nelimitované smrti, na moci absolutní, zásvětné.“ (J. Šafařík, *Cestou k poslednímu*, 1992, str. 299)

Pojďme spolu dětičky, trhat mouchám nožičky!

Mám ho ve sklepech a je tam docela hodný, nikoho neruší, nastražený jed proti hloďavcům mu nevadí, naopak, někdy si na něm i smlsne. Nejsou s ním vůbec žádné starosti, naopak, tuze pomáhá, je k nezaplacení. Taky si ho pořídte, nic nestojí, stačí jenom chtít - a máte ho. Nemusíte mít peníze, nemusíte stát ve frontě ani vyplňovat objednávací lístek a házet jej - byt' nevyplaceně - do poštovní schránky. Nemusíte netrpělivě očekávat listonoše či jiného posla, který by vám jej doručil v krabici s otvory pro dýchání. Stačí jen přání - a je váš! Vždyť ho nemusíte mít zrovna ve sklepech, nemáte-li sklep, i na půdě si najde koutek nebo rovnou v bytě, třeba pod postelí; dokáže se splácnout, i za obraz se vejde nebo do knihovny, nezůstává po něm loužičky, všechno stráví, co do něj dáte, beze zbytku, bez odpadu po nějaké látkové výměně; a přesto, že se naplňuje, jeho objem zůstává stejný. Vy ho MUSÍTE mít, nemáte-li jej dosud. Je docela možné, že o něm jenom nevíte; tušíte cosi, ale nevíte všechno o tom, jaké výhody skýtá - je totiž zdrženlivý, sám na sebe neupozorní. Jen ho objevit a do něj! Živí se snad plísní z marmelády, vysátými mouchami z pavučin a špatnou náladou, slzami, soplem a nářky, ostříhanými nehty

Jiřina Hauková

Meditace

Motto: *Nechoď mezi lidi, do sebe se uvnitř v člověku obývá pravda*

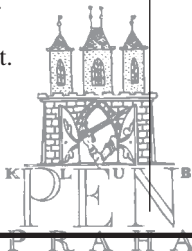
Aurelius Augustinus

Nechce se mi zosobňovat své jáčko, já sebe neznám, ale znám svou pravdu, někdy mám samotřes, jako by ve mně osířela celá země, jako bych byla sama na světě. Jen gejzíry teplých vod šlehají z půdy pod mořem. Všude říkáme láska, láska, ale je dnes jen láska k blahobytu, všude říkáme pravda, pravda, ale živoří tu lež. Co jsou na světě média, svět se otáčí na ruby. „Chci být na ostrově, kde rostou housle, ale ne v televizních novinách.“

Satani se uhnědili v lidských srdcích, jsou lhostejní jak tupci lidi, kteří se sobě odcizují, přátelství visí na vlásce, co jsme to za nešťastné země, každý parchant chce mít hlas, krade se a zabíjí se, žádná víra tady není, svět je bojem zkoprnělý, místo lásky pahýly slov čnějí, svět je záští vyztužený, je zatrpklý jak stará panna a příroda se nám mstí.

Ve vlčinci mých myšlenek se rodí mláďata studu, který je výzvou k sebepoznání. Marnost leží na mářách. Trámy napuštěné černou smolou bývají krví. Žít za stěnou vodopádu, dejte mi čas, abych se naučila znova dýchat. Buď nás čeká Velký třesk v galaxii nebo tsuny z moře.

Ale přece stojí za to každý den se ráno vzbudit do tohoto hrozného světa.

„Poznání je největší potěšení.“

J. Watson, fyziolog a lékař

Nejen poznání molekulární struktury DNA, ale poznání duše člověka. V tomto kvákajícím žabinci básník hlásí nebezpečí, poslouchá podivuhodné nástroje Altajců - bubny jako předvedení představ o vesmíru. Neuštvat se pro nic, při prohře nevěšet hlavu, neobětovat svůj život, spíš kořínek knotu zasadit do naděje, přes zábrany lidstvo spěje ke své záchraně. Altajští hadi zpívají ukolébavku medvědího mláděte. „Poznání je největší potěšení“, najít přítele, který tě nezradí. Pro mne je největší potěšení poznat slova třeba všech řečí na světě. Až dojde ke střetu civilizací, co potom nastane? Zahvízdat na dva prsty při sněmovním odročení, když se vláda rozpadá.

Načpak všechna poezie, čekat až se naše politika vyžije. Slyšme bubny Altajců, které předvádějí vesmír. Ale vždycky byl přes něj šněrovaný vzorec jakéhosi postního křídla věřících, kamenné vzlyky syrového srdce záducha jeho obětín, čtvrtónové variace, oježděný transport, na hanbálce visí poslední šaty v kališti bláta.

Jako klíště přísají se nevlídná slova. V noci se podívám na nebe a hvězdy:

„Jací jsme to pitomci, že se štveme o volbách.“

Jen posunek v slově a změni se řeč, obklopil mě tekutý vzduch, poslouchejte jak zpívají hadi ukolébavku medvědího mláděte.

Umění je proroctví. Nepíšu z náhody, ale z poznání. Má kniha je má zbraň. Zbabělost je zrada, umění je útok od smrti. Ve stáří se učím poznávat lidi, rozstříhat a slepit jejich myšlení a citění a složit ve slova.

Nervozita

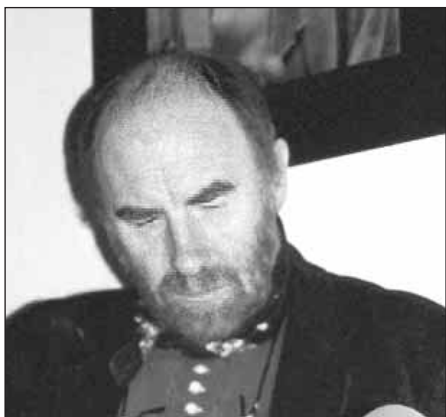
Chvějí, chvějí se lístečky, chvějí se prsty s prstýnkem, chvěje se chrčící, chvějí se řasy mých očí, chvěje se mák v makovicích, chvěje se rosa na listu, chvějí se hrabice kos, chvěje se jasmín pod jasanem, chvějí se hvězdy na nebi, chvěje se rybí potěr, chvěje se mé svědomí.

Můj dědeček vždycky říkal: Mádrl ruhig.

Olejníčka a Bůh

Olejníčka ploská jako modlitební knížka, kterou dneska všichni potřebujeme; kápnout olej do stroje, ať se otáčí, vysekát u cesty bodláčí, a pokleknout u Božích muk, sepnout ruce ani muk v tichém zamyšlení prostřít šátek s modlitbami, nám už jediný Bůh nestačí, aby nás mohl zachránit, všechno se na světě potácí, volejme každý svého Boha, snad se v některých lidských duších uchytlí. Olejníčka ploská jako modlitební knížka se nám cestou rozsvítí.

(Tyto básně jsou publikovány poprvé)

Ivan Binar

a zbytky mýdla po holení, trouchnivěním dřeva, rozšláplými šváby, neodmítné ani splasklé žaby, kočičí mňouky a myši pšouky, chybí už jen leklé ryby. Dýchá uhelný prach a zápach uvadajících brambor, olezlé mrkve, pach odložených jízdnicích kol a šicích strojů, smrad řídkých návštěvníků, kradmé kroky a světlo svíců parafinových. Držím ho ve sklepech a nepouštím ani na malou procházku, ani v neděli odpoledne, ani o velkých svátcích do kostela, ani na manifestace, demonstrace, defenestrace a dehydratace, ani na depilace a deratizace, je můj, tak co by se ukazoval někde na veřejnosti. Taky ho nikam neberu s sebou - k rodinnému stolu, k sobě do pokoje, ani na záchod u nás nesmí; nechodí za mnou do práce, na fotbal mě nedoprovází ani do hospody, v kině se mnou nebyl, v divadle ani na koncertě, neví, co je park ani obchodní dům, vesnice nebo železniční trať, k rybníku ho to netáhne. Dřepí ve sklepech a čeká... Ještě se nestalo, že by se někde zatoulal, třeba do sousedova oddílu, nebo že by okouněl v kotelně či hladil zatoulanou kočku, učil potkaná panáčekovat nebo že by zevloval sklepním okýnkem ženským na ulici pod sukně. Určil jsem mu místo na regálu s krabicemi milostné korespondence, kolomazí, zázvo-

rem a vyřazenými vrtelemi, tam už léta nikdo neleze. Spokojil se s docela malým prostůrkem mezi dvěma bedýnkami červených a zelených sklíčků. Dřepí tam a čeká na mne, celé hodiny, celé dny, někdy i týdny, poslušně by čekal i celé měsíce, nezlobí, neptá se, kde jsem vězel tak dlouho, jenom se krčí a ucukává, očka třeští: - Maminko, maminko! Maminečko! Nebij mě, já už budu hodný. Tatínku, tatínečku, já už to nikdy neudělám! - Ale to patří ke hře, tím se nesmíte nechat zmást! To by byla velká chyba, to byste to mohl, to byste to mohla, to bys to mohlo rovnou zabalit! To by vám pak nebyl k ničemu, ztratil by svůj význam, tak nač si ho vůbec pořizovat? - Ale vy ho potřebujete, stejně jako já, každý ho potřebujeme! Ono je to totiž mnohem dráždivější, když na vás vyvaluje ta svá nevinná očiska a tváří se jako hovno vysrané vedle záchoda. - Maminečko, tatínečku, bratříčku, sestříčko, prosím, prosím, nebij mě... - V tu chvíli schytá prvního facana přes celou hubu, plochou dlaní, pravačkou. A druhou hned z druhé strany, než se stačí vzpamatovat. Že mu z nosu stříká krev? Nevadí, ještě jedno kolečko hřbetem ruky, a umíte-li karate, do třetice malíkovou hranou. A ještě pěstí, kolenem do břicha nebo raději do podbřišku, špičkou boty do hlavy. Má úžasné regenerační schopnosti; když ho vezmete kladivem mezi oči, zajechí sice, lebka praskne, ale než se rozpáhnete podruhé, můžete nanovo. A když tnete srpem, hlavíčka znovu přiroste. Už jste někdy zkusili někomu rezavým drátem do oka? Do obou můžete, sklívec kane mu po nevinných líčkách a jenom ten drát vytáhnete a vrazíte do druhého očenka, už na vás to první hledí bezelstně a vyděšeně, jako by se bálo, že to uděláte znovu. A vy to MUSÍTE udělat ještě jednou, vždyť je to vážná věc, kvůli rovnováze to uděláte, abyste se cítil jistý, abyste pod nohama cítil pevnou zem. Bude vás prosit o milost, o slitování, ale vy se nedejte uchlácholit, mlaťte do něj přetrženým ře-

tězem jízdnicích kol, házejte mu písek do očí, pochcat ho celého shora dolů, deštníkem zvolna otvíraným mu prdel natrhnout, sevřít zvůčku ve svěráku, tahejte mu zoubky kleštěmi kombinačkami jeden po druhém - však mu narostou nové - kotníky mu drtíte klíčem francouzákem, a když z vás přítom samým vzrušením vystříkne semeno, rozmažte mu je po ksichtíku, zaschne jak šnečí stopa na plotě. Vyblíjete na něj snídani, oběd, večeři i zmrzlinu koupenou na Švédském náměstí, svou duši na něj vychrstíte spolu s pivem vypitým v posledních dvaceti letech, své nálady, průsery, prohry, zklamané lásky, nenaplněné ambice, zmarněné naděje, nedodělanou práci, podrazy, lži a falše, nedosněné sny, neuskutečněné soulože, zmařené šance, všechna bolístka na těle i na duši, temné stránky své mysli, nezdrary, všechny viny a mindráky na něj vyblíjete a on to vstřebá, vždyť je tu kvůli tomu a vám se uleví: je to lepší než vyřvat se do světlíku páchnoucího holubím trusem je to lepší než psychiatr, ten má svou představu, ten má svých starostí dost je to lepší než profesionální flandák zpovědník, stejně vás neposlouchá je to lepší než dutá vrba, stejně to na vás vyzvoní je to lepší než zmlátit ženu je to lepší než zřadit ženu je to lepší než zřadit dceru je to lepší než se porvat s přítelem je to lepší než se poprat s kýmkoli je to lepší než se nechat zmlátit je to lepší než to nechat koňovi, i když má větší hlavu je to lepší než se zpít do němoty je to lepší než to křičet do bouřky, hromy jsou hlasitější je to lepší než skákat v noci po hlavě z mostu je to lepší než vjet na dálnici do protisměru je to lepší než si to šeptat pod pokrývku je to lepší než cokoli na světě...

A máte doma, dole ve sklepech v regále, stačí jen seběhnout po schodech... Je to lék na všechno:

zlomené nohy, zklamané lásky, křivé úsměvy, rány pod pás, rány pěstí do nosu, urážky, pomluvy, křivá svědectví, na migrénu a veškeré další choroby vnitřní, vnější, zřejmě i latentní, na nedostatek nápadů, proti plešatosti a stárnutí, na neúspěch a na příliš velký úspěch, na prohru v kartách, šachu, golfu, hokeji, člověče, nezlob se, na jakoukoli prohru, na vrásky, impotenci, přemíru potence, na blbost, sousedy, obtížný hmyz a proti vzteklym líškám, na špatnou paměť i na příliš dobrou, lék na celý komplex méněcenností, na mizantropii i filantropii, na housera i na pálení žáhy, noční pomočování, na samotu o samotě i na samotu mezi lidmi, na křeče i stupor... Je to všelék, dejte na má slova:

Sedí tam v regále, otloukánek, nebo na hromadě uhlí, to malé, nevinné fackovadlo, a schytává, pěkně to schytává! Ano, je nevinný, MUSÍ být nevinný, protože kdyby něco zavínil, kdyby se něčím provinil, třeba jen málo, maloukou, kdyby třeba ulízl ze zakázaných povidel nebo si zakouřil v kostele, byl by trestán za svoje provinění. Jenom nevinný může na sobě schytávat všechny viny naše...

Zatím to jde, zatím je to dobré, můj mladý příteli, sedí tam mezi dvěma bedýnkami, spolehlivě čeká na mé příchody a pomalu se plní. Jaký to však vezme konec, nedokážu domyslet. Nedá se totiž vysypat jako ten košík v computeru, do nulity - cosi v něm bylo a už tam není, ani ta čára škrtačící, a není to ani jinde, na smetišti či ve spalovně, v podzemí nebo v hlubině oceánu, v kosmickém prostoru. - Co s ním, až bude plný těch ran, kam ho vysypu? Nebudu ho muset vláčet jako mrtvolu, jako svoji oběť, oběť vraždy v měchu přes rameno, až do smrti smrtoucí, a pak to svinstvo po sobě zanechám vám, dalším generacím.

Marina Cvetajevová

Pojetí umění

V mém niterném pojetí není umění ani nebe, ani země, ale něco třetího, s jeho vlastním světem podvodních úkazů (skutečných žraloků a neskutečných mořských panen, korálových útesů, koster lidí a lodí), nepodrobujících se nížežádáním zákonům, s výjimkou nejneobyčejnějšího z nich všech: přitažlivosti měsíce. Oceán s jeho obřastlými odlivy a okrádajícími přílivy, oceán - i kolébka, i vrah; kolik nás svedl! Oceán, který podle indické pověsti proto nevyhází z břehů, že se spoutal svou přísahou.

Já jsem se spoutal - svou vlastní přísahou.

Lekce umění

Čemu učí umění? Dobru? Ne. Umu-rozumu? Ne. Dokonce ani samo sobě naučit nemůže, neboť je - dané.

Není ovšem věci, které by neučilo, stejně jako není jejího opaku, jemuž by neučilo, stejně jako není věci, již by učilo výhradně.

Všechny lekce, které čerpáme z umění, do něho vkládáme my.

Je řada otázek, k nimž nejsou odpovědi.

Veškeré umění je sama odpověď...

Veškeré naše umění spočívá v tom, abychom svedli (stihli) položit ke každé odpovědi, dokud se nezmění v páru, svou otázku. To, že tě obklopují odpovědi, je inspirace. A jak často zbude - prázdný papír.

...

Jeden přečetl Werthera a zastřelil se, druhý přečetl Werthera, a protože Werther se zastřelil, rozhodne se žít. Jeden konal jako Werther, druhý jako Goethe. Lekce sebeznění? Lekce sebezáchovy? Obojí. Goethe, podle jakéhosi zákona dané chvíle svého života, *potřeboval* zastřelit Werthera, sebevra-

Umění ve světle svědomí (úryvky z eseje)

žedný démon jeho pokolení se potřeboval vtělit právě s pomocí Goetha. Dvojnásob osudová nutnost - a jako taková nenesla odpovědnost. Jen *dalekosáhlé* následky.

Byl Goethe vinen tolikou následnou smrtí?

Ve svém vysokém, velebném stáří odpověděl sám: *ne*. Jinak bychom jedinké slovo pronést nemohli, protože kdo může odhadnout působivost toho kterého slova? (Předávám po svém, smysl však neměním.)

Také já za Goetha odpovím: *ne*.

Zlá vůle v tom nebyla; žádná vůle, s výjimkou tvůrčí, nebyla. Když psal svého Werthera, nejen že na všechny ostatní (tedy na jejich možná neštěstí), ale i na sebe (své neštěstí!) zapomněl.

Všezapomnění, totiž zapomenutí všeho, co není psaní, to je nejvladnější podstatou tvorby.

Kdyby Goethe po všem, co se stalo, napsal dalšího Werthera - pokud, pravděpodobnosti navzdory, by ještě jednou pro něj bylo tak ortelné ho psát - byl by pak hoden soudu? A napsal by, kdyby věděl...?

Potisící by napsal, pokud by to bylo tak naléhavé, stejně jako by poprvé nenapsal ani první řádku, kdyby byl tlak o něco nižší. (Werther, podobně jako Walsingham, bere pod krkem zevnitř.)

- A byl by pak hoden soudu?

Jako člověk - ano, jako umělec - ne.

Řekla bych dokonce: odsouzeníhoden a odsouzen by byl Goethe jako umělec právě v případě, že by v sobě Werthera umrtvil, aby zachránil lidské životy (naplnil příkázá-

ni: nezabiješ). Zde stojí zákony umělecký a mravní v přímém protikladu. Umělec je vinen v pouhých dvou případech: pokud by se, jak už bylo řečeno, odřekl díla (byť by to bylo k prospěchu komukoli), nebo by napsal ne-uměleckou věc. Tím jeho malá odpovědnost končí a začíná bezměrná lidská.

Umělecké tvoření v ostatních případech je jakási atrofie svědomí, přímo lze říci: nezbytná atrofie svědomí, ten mravní defekt, bez něhož by umění nebylo. Být dobrým (neuvést v pokušení), muselo by se umění zříci své dobré poloviny. Jediným způsobem umění, jak být záměrně-dobrym, je - nebýt. Skončí se životem planety.

Spící

Vraťme se ke Goethovi. Goethe ve svém Wertherovi stejně tak nemůže za zlo (zmaření životů), jako (případ jiného čtenáře, rozhodujícího se kvůli Wertherovi žít) nemůže za dobro. Obojí - jak smrt, tak přání žít - je důsledek, a ne cíl. **Goethe napsal Werthera, protože ho nemohl nenapsat.**

Když měl Goethe *cíl*, uskutečňoval jej v životě, totiž stavěl divadlo, navrhoval Karlu Augustovi reformy, zkoumal způsob života a duši ghetta, zabýval se mineralogií, zkrátka když měl Goethe ten nebo onen cíl, dosahoval ho přímo, bez té veliké okliky umění.

Jediným cílem při psaní uměleckého díla je jeho - dopsání, a třeba ani ne jeho jako celku, ale každé z jeho jednotlivých částí, každíčké molekuly. Dokonce dílo samo, ja-

ko celek, ustupuje před dovršením molekuly, přesněji: každá molekula se jeví jako celek, cíl je po celé délce trati tvoření - všude, všudypřítomně, a celek je jen cíl sám o sobě - samocíl.

Po skončení může vyjít najevo, že umělec udělal víc, než zamýšlel (dokázal víc, než čekal!) - něco jiného, než zamýšlel. On už to někdo objasní, - jak říkali Blokovi. A Blok vždycky propadal údivu a vždycky souhlasil se všemi, snad i s kdekterým náhodným kolemjdoucím by souhlasil, natož pro něj to všechno (to jest přítomnost jakéhokoli cíle) bylo nové.

Blokových Dvanáct vzniklo v omámení. Démon jisté hodiny revoluce (v podobě blokovské „hudby Revoluce“) se do Bloka vtělil a přinutil ho.

Blok napsal Dvanáct za jedinou noc a ráno byl zničený jako člověk, přes kterého se přehnalá jízda.

Blok svých Dvanáct neznal, nikdy je nerecitoval z pódia. („Neznám to, nepamatuji si to.“ Skutečně: neznal.)

Ve středověku (ó, kterak krajní věk to byl!) celé vsi, posedlé démonem, zčistajasna mluvily latinsky.

Básník? Spící.

Básníkovo nebe

- Kněz slouží Bohu *svým* způsobem, vy zase - *svým*.

- To je rouhání. Když píše svého Mládence - o lásce upíra k dívce a dívky k upíru, žádnému Bohu nesloužím: vím, jakému Bohu sloužím. Když píše o Tatarech ve volných prostorách, také žádnému Bohu ne-

Daniela Fischerová

Vejce natvrdo

Se dvěma kouzelníky ztroskotala loď. Zmizeli pod vodou dřív, než stihli udělat ochranná kouzla. Tu katastrofu viděl starý rybář. Obětavě se pro ně vrhl do vln. Vzkřísil je a léčil ve své chatrči.

Kouzelníci překypovali samými díky. Jednou byl rybář daleko na moři. Ti dva se začali radit, jak se odměnit.

„Peníze jsou za takový čin málo,“ minil první. „Naučíme ho některé z našich kouzel. Například létat vzduchem jako blesk.“

„Skvělý nápad!“ řekl druhý. „Ten člověk nám zachránil život. Ale není to přece jenom moc? Já bych mu prozradil nějaké menší kouzlo. Třeba čist lidem myšlenky.“

„Ovšem!“ přitakal první. „I když... K čemu je rybář něco takového? Naučme ho vyrábět z kamení zlato.“

„Tolik toho pro nás zase neudělal. Co takhle nějaký elixír lásky?“

„To je pro toho trouba škoda. Vždyť je to jen pitomeček ze vsi.“

Nakonec se dohodli, že rybáře naučí kouzlo, jak uvařit bez ohně a vody vejce naměkko. Prostoduchý muž nestačil žasnout, dával hlasitě najevo svůj obdiv a pořád jim vřele děkoval.

Kouzelníci se rozloučili a putovali dlouhou řadu dní. Najednou z čistého nebe blesklo. Blesk udeřil o zem a v roji oslnivých jisker se k nim snášel starý rybář. Začal se jim přeuctivě klanět:

„Odpusťte mi, že vás obtěžuji, ale to víte, jsem trouba, jen takový pitomeček ze vsi. Zapomněl jsem se vás zeptat: dá se tak uvařit i vejce natvrdo?“

Ptát se portýra

Jeden muž vášnivě hledal pravdu. Procestoval mnoho různých zemí a naučil se řadu jazyků. Poznal světce, poznal ateisty, poznal proroky i politické vůdce, zabýval se filozofií i vědami. Ale čím víc věděl, tím méně toho chápal. Poznal tolik lidí, kteří na-

Daniela Fischerová

šli pravdu, a každý našel něco jiného. Konečně si z toho začal zoufat. Ze všeho vědění měl jenom samý zmatek a nechápal už zhola nic.

Tehdy se doslechl, že v jednom domě prý je portýr, který mluví všemi řečmi světa. Muž byl zvědavý a hned se tam vydal. Připravil si jednoduchou větu, aby zjistil, co ten portýr umí. Před domem stál stařík v livreji.

„Kudy se dostanu dovnitř?“ ptal se muž a pro začátek se ptal francouzsky. Portýr odpověděl dobrou francouzštinou. Muž zopakoval týž dotaz anglicky a dostal odpověď anglicky. Chm, to jsou řeči, které portýr musí umět, řekl si muž, ale určitě neumí svahilsky! Stařík mluvil plynou svahilštinou. Muž to zkoušel ještě čečensky a čibsky, čínsky, finsky, fafrasky a frisky... ale ať se ptal jak se ptal, děda vždy úslužně odpověděl, a to týž jazykem, v jakém dostal otázku.

Když se muž zeptal jazykem vědy, odpověděl mu vědecky. Když se ptal jazykem politiky, tak dostal odpověď politickou. Ze-

ptal se mysticky a stařík s ním mluvil mysticky.

Náhle se mužova mysl otevřela. Padl před portýrem na kolena:

„Děkuji ti. Dnes jsem konečně pochopil, co je to pravda.“

Odcházel stejnou cestou, kterou přišel. Stařík se za ním pobaveně díval.

„Tolika jazyky se zeptal, kudy dovnitř. A do toho domu stejně nevstoupil.“

O původu člověka

Kdysi dávno se Bůh chystal stvořit člověka. Připravoval pro něj všechno vědění už předem. Shromáždil je do vysoké věže, která čněla od země až k nebi. Dole bylo vědění snadné a prosté, schod po schodu bylo náročnější a nahoře bylo to nejzávratnější a mocné poznání.

Když byl Bůh hotov, zavolal si k sobě anděla.

„Uzavři spodní vchod do věže pevnými dveřmi. Ale kliku dej jen z vnitřní strany!“ řekl mu.

Anděl byl toho dne roztržitý. Kdoví, na co myslel, že se mu povedlo vsadit dveře klikou ven.

Brzy si nové stavby všimla jedna nenechavá opice. Zvědavě lomcovala klikou a po chvíli už byla uvnitř věže. Tam se na ní dveře zabouchly.

Anděl záhy zjistil svůj omyl a propadl panice. Bez dechu letěl k Vševědoucímu a provinile tloukl křídly, aby vyjádřil své politování.

„Inu, už se stalo,“ řekl Bůh. „Pravda, myslel jsem to trochu jinak. Chtěl jsem, aby k vědění nevedla žádná cesta, dokud já nestvořím člověka. Ale budiž. Tak to tedy bude naopak. K vědění bude přístup volný, ale

sloužím, jedině větru (anebo bůžkům předků). Všechny mé ruské věci jsou živelné, tedy hříšné. Je třeba rozlišit, jaké síly jsou ve hře. Kdy konečně přestaneme chápat sílu jako pravdu a kouzlo jako svatost!

Umění je možná poslední, nejslabší, nejneodolatelnější pokušení země, onen poslední mráček na posledním nebi, na který se v hodině smrti díval, i když se na nic tehdy už nedíval, a jehož barvu zkusil vyjádřit slovy, i když veškerá slova tehdy už zapomněl, *bratr bratra* - Jules Goncourt.

Třetí království se svými zákony, z kterého se tak zřídka zachraňujeme do vyššího (zato jak často - do nižšího!). Třetí království, první nebe nad zemí, druhá zem. Mezi nebem ducha a peklem člověčenství je umění očistcem, odkud se nikomu nechce do ráje.

Když při spatření kněze, mnicha, a třeba i milosrdné sestry - pokaždé - neodvratně! - klopmi oči, vím, proč je klopmi. Můj stud při spatření kněze, mnicha, a třeba i milosrdné sestry, můj stud ví své.

- Děláte božskou práci.

- Pokud mé věci vin zprošťují, pokud prosvěcují, očisťují - pak ano, pokud svádějí k hříchu - tak ne, a raději by mi měli pověsit na krk kámen.

A jak často v jedné a téže věci, na jedné a téže stránce, v jedné a téže řádce i vin zprošťují, i k hříchu pokoušejí. Stejně pochýbný nápoj jako v čarodějnickém kotli: co jen se tu všechno naválí a navaří!

•••

Kolik jich zahubil, jak málo jich po něm - došlo spásy!

•••

Bleskový protiútok obviněného:

Ty temná prasílo!
Mra-řemeslo!

Kolik's jich zahubilo,
jak málo jich spasilo!

Bojím se, že i až budu umírat... *Mra*; mimochodem to cítím jako ženský rod, pojmenování s ženskou koncovkou - pro smrt. *Mra*. Smrt by se mohla jmenovat, a možná že se i někde někdy jmenovala - *Mra*. Slovo-tvoření je jen chození po stopách národního a přírodního sluchu. Chůze podle sluchu.

•••

Básník je vyznavačem mnohobožství. Řekla bych: přinejlepším i náš křesťanský Bůh patří do chóru jeho bohů.

Nikdy ne ateista, vždycky vyznavač mnoha bohů, rozdíl je pouze v tom, že výsostní znají nejstaršího (tak tomu bývalo i u pohanů). Většina ho však nezná a slepě zaměňuje Krista s Dionýsem, aniž ví, že už jen porovnávat ta jména je rouhání a urážka.

Umění by bylo svaté, pokud bychom my žili tehdy anebo tamti bozi - teď. Básníkově nebe je zkrátka na úrovni Diova podnoží: vrcholu Olympu.

Pravda básníků

Toto je tedy pravda básníků, nejnepronatelnější, nejnepostřehnutelnější, nejnedokazatelnější a nejnepřesvědčivější pravda, kmitnoucí v nás jen při jakémisi prvním počítku vjemu (co to vůbec bylo?) a utkvívající v nás jen jako stopa světla nebo ztráty (a bylo to vůbec?). Pravda bezodpovědná a beznásledná, kterou - proboha - ani nezkoušej následovat, protože i pro básníka samého je nenávratná. (Básníková pravda je pěšina, na které zarůstají stopy. Ani on by své stopy neviděl, kdyby mohl jít vzadu za sebou.) Netušil, co *vyšlovi*, a často ani co vyslovuje. Netušil, dokavad nevyslovil, a zapomněl, jakmile vyslovil. Ne jedna z nesčíslných pravd, ale jedna z jejich nesčíslných tvárností, navzájem se rušících při pouhém srovnání. Jednorázové aspekty pravdy. Zkrátka - vpich do srdce Věčnosti. Prostředek: Postavení dvou nejprostších slov vedle sebe tím a jiným způsobem. (Někdy jen - oddělení pomlčkou!).

Je takový zámek, který se otvírá při určitém číselném spojení; znáš-li je a zámek otevřeš, vypadá to jako nic, neznáš-li a otevřeš, je to zázrak či náhoda. Zázrak-náhoda, jaký mimochodem učinil můj šestiletý syn, když na první pokus si otevřel na krku řetězky zavaznutí podobným zámekem a u vlastníka řetízku tím vyvolal posvátný děs. Zná nebo nezná básník spojení čísel? (V básníkově případě je celý svět na zámek a všechno je třeba otevřít - pokaždé něco jiného; co věc, to zámek; a pod zámekem jistá pravda, pokaždé jiná - jednorázová - jako sám zámek.) Zná básník *všechna* spojení čísel?

•••

Má matka měla zvláštní schopnost, na hodinách, když se uprostřed noci zastavily,

upravit čas. V odpověď na jejich - po tikotu - ticho, kterým se pravděpodobně probouzela, je posouvá potmě, poslepu. Ráno hodiny ukazovaly ten, myslím přesně ten absolutní čas, jehož nikterak nedosáhl onen korunovaný nešťastný pozorovatel tolika rozcházejících se ciferníků a posluchač tolika nesouznajících časobití.

Hodiny ukazovaly *ten* čas.

•••

Nahodilost? Opakováním se z ní v lidském životě stává - osud, ve světě jeví - zákon. Tohle byl zákon matčiny ruky. Zákon *vědoucnosti* její ruky.

Tedy ne že „má matka měla zvláštní schopnost“, to její ruka měla schopnost - pravdy.

Ne hravě jako můj syn, ne sebejistě jako vlastník zámku a ne vědoucně jako ten domnělý matematik, ale poslepu a vědoucně, poddávaje se pouze ruce (a ta - sama - čemu?), tak básník otvírá zámek.

Jen jedno gesto nezná: sebejistě - sebou i zámekem si jistě - gesto vlastníka zámku. Básník nevlastní ani jeden zámek. Proto otvírá všechny. A proto, zatímco na první pokus otevře každý, podruhé neotevře žádný. Neboť není vlastníkem tajemství, je jenom kolemjdoucím.

Stav tvořivosti

Stav tvořivosti je stavem omámení. Než začal - obsession (utkvělá myšlenka), než skončil - possession (posedlost). Cosi, kdosi se do tebe vtěluje, tvá ruka je povolána - vyslovit nikoli tebe, ale onoho. Kdo je on? To, co skrze tebe chce být.

Mne si věci vždycky vybíraly podle příznaků síly a psala jsem je často - takřka proti své vůli. Všechny mé věci psané v Rusku jsou takové. Kterýmsi věcem na Rusi se zachtělo, aby byly vysloveny, a vybraly si - mne. A omámily mě, svedly - čím? - stvrzováním mé vlastní síly: pouze ty! Ano, pouze já. I podlehla jsem a - někdy vidomé, někdy poslepu - uposlechla, začala luštit sluchem jakési zvukové zadání. Ale nebyla jsem to já, kdo ze sta slov (ani ne rýmových! jen uprostřed verše) si vybíral sto prvé, zatímco ona (věc) se celému stu epitet vzpírala: tohle není jméno pro *mne*.

Stav tvořivosti je stavem snu, kdy pojednou, poslušen neznámé neodvratnosti, zapaluješ dům nebo shazuješ přítele ze skály. Je to tvůj čin? Zjevně - tvůj (spíš, *sníš* přece ty!). Tvůj - v naprosté svobodě, v nepřítomnosti svědomí, čin tvé přirozenosti.

Řada dveří, za jedněmi kdosi - cosi (většinou děsivého) číhá. Dveře jsou stejné. Tyhle to nejsou - ty ne - ty ne - ty. Kdo mi to řekl? Nikdo. Poznám ty neodvratné díky všem těm nepoznaným (tyto díky ne-těm). Stejně je tomu se slovy. Tohle to není - to ne - to ne - to. Díky očividnosti, že tahle jsou ne ta, poznám to. Každému spícím i písícím je důvěrně známý *úder rozpoznávání*. Och, spícího neoklameš! Zná přítele a zná nepřitele, zná dveře, zná propast za dveřmi - a k tomu všemu: i k příteli, i k nepříteli, i k dveřím, i k díře - je předurčen. Ne, spícího neoklame dokonce ani spící sám. Marně si říkám: nevstoupím (do dveří), nepodívám se (oknem) - vím dobře, že vstoupím; ještě jsem nedorékla: nepodívám se - už se dívám.

Och, spícím není pomoci!

I ve snu jsou však zadní vrátka: až bude děs k nesnesení - vzbudím se. Ve snu se vzbudím, v básni - vzepru. **Přestanu na čas psát. Ale stává se, že nepřestanu, a pší dál proti všemu rozumu i svědomí. Na přání toho, co pší, proti své vůli.**

Přeložila JANA ŠTROBLOVÁ

Jana Štroblová

nebude už žádné cesty zpět. Kdo jednou do té věže vstoupí, musí hledat východ na opačném konci... nebo aspoň doufat, že tam východ je. A jak to tak vidím, člověka už taky tvořit nemusím.“

Roztržitý anděl si zhluboka oddechl, že mu to protentokrát prošlo. Opice se chvíli snažila vylézt ven zavřenými dveřmi, ale marně. Protože - jak ostatně všichni víme - zevnitř už nikdy klika nebude.

Jak se hraje král

Ánanda byl dlouho na duchovní cestě, ale k osvobození mu stále chyběl krůček: uplival na iluzi svého já.

Kdesi natrefil na tlupu potulných herců. Měl pro komedianty slabost a celé dny se motal kolem nich. Jednou po představení byl svědkem, jak principál kárá herečku v hadrech. Vytýkal jí, že dnes špatně hrála krále. Ánanda se rozesmál.

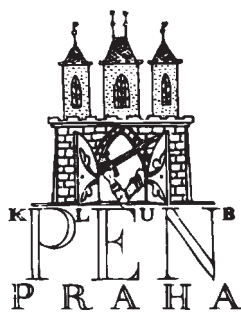
„Ty máš vlčí mlhu, chlape! Krále přece hrál tamhleten herec, ten s korunou z papundecku! Tahle žena hrála žebračku!“

„Je vidět, že nejste od divadla, pane,“ řekl principál. „Krále vždycky musejí hrát všichni, kdo jsou na scéně. Když se před ním hrbí, tak v něm divák vidí všemocného vládce. Když se třesou strachy, tak je to král kruřas. Když jsou lhostejní, jde o slabého krále. A když jim samým štěstím září tváře, každý hned ví: aha, to je dobrý král! A tak je to na divadle se vším. Všichni pořád hrají všechny, aby bylo jasné, kdo je kdo.“

Jak Ánanda ta slova slyšel, poslední bublina iluze v něm praskla. Došel osvobození.

(Ukázky z připravované sbírky pohádek a duchovních anekdot Království poslové, která vyjde v nakladatelství Vyšehrad v roce 1999)

Ludmila Klukanová

Krajina s rachejtli

Pobíhali jsme po ní jako pominutí. I když byla celá bílá ta cesta zavátá. Tam - sem, tady bývala louka, strouha, tam voda.

Tam bývalo jaro, tam červenec. Zářil. Tady jsme se rozešli, zde potkali. Tam se narodil malý človíček, teď jsme ho přivezli. Podívat se na světýlko vystřelené do nebe. Celé zelené, nad závějemi zmizelé louky, léta, touhy. Co se už nechvěje.

Zelené světýlko novoročního poledne vyletělo jako skřivan. Kolmo do mléčného nebe bez okna. Zeleně svítilo nad bílou, bílou něhou naděje. Co kdyby se ustálilo nad

Ludmila Klukanová

námi. A zazpívalo. O čem? O tom, že On je drží za košilku, abychom uvěřili, že Je.

Zvedli jsme víc oči. Stálo nad našimi hlavami jako rafije prvních dvanácti hodin. Stalo se to včera? Je tam tedy i dnes?

Není už poledne, je navečer. A nic se neděje?

Galaktické krajiny

Věčno ve svatozáří hvězd. Oblaka zrodu drží svá tajemství mimo cest. Stvoření bylo, trvá či bude? My jsme předzvěstí? Če-

ho? Když naše zrníčko má stále málo hlíny. U roztavených Orlich hnízd, z nichž hvězdy už uletěly.

Vymazávání krajiny

Za patnáct minut tam budete. Kde? Když zde končí zpráva. Cesta jde rychle kolem nalíčených ok. Slovíčko, ptáček, srdéčko tam neusedne. Tráva se tváří jako malá, les má děravá kolena a nikde žádná švadlena s dlouhou nití. Kořenky se po zemi pídí. A kamení má sedřená záda.

Od našeho bytí.

Mahlerovská

Mnoho je oblé balvanovité jádro. S kosmickým obalem. Pohyblivým a na roštu. Kde ještě doutná oběť. Tóny se z toho vzruší.

Tak hlasně, až pochod bubnu je černá a z lesního rohu ulétá večer. Teskný.

Pohled do sopečného nitra a kostní dřeň malátní. Jsme siločarami věčna zajati.

Kde jsou kati?

Sedí na záspi a klábosí mezi prací a lidohonáky.

Ó Pane, traviny se pohnuly. Nekonečno si do nich lehlo na záda. Nebe za hlavou, pohyb hlíny pod páteří. Jen ti, co věří, uslyšeli Tvůj dech.

Jak běží bez závaží od živého k živému.

Tázání se plaše skrývalo u zdi. Nehty zatáté do dlaně, natažené hrdlo, srdce stisknuté masivními prsty. Lítosti? Hněvu?

Jsme sami na noclehu? Snídani? Komu patří a jaké je poledne? Ó Pane, ještě se tážeme...

(Ukázky z rukopisu připravované knihy)

Zdeněk Rotrekl

Zdeněk Rotrekl

Světlo přichází potmě

Vlak zastavil na známé stanici a on vystoupil. Čerstvě natřená tabule se jménem svítila do mlhavého podvečera a on spatřil, více západním směrem, kudy se táhly železniční koleje, malou hladinu rybníčku s potměnou postavou, asi rybářem.

Udivilo ho to: rybníky tady sice kdysi dávno byly, svědčily o tom ještě dnes dvě hráze; na jedné vystavěli jednokolejnou trať, druhou rozšířili, zpevnili, později vyasfaltovali. Vzdálenější bývalá hráz pod zalesněným kopcem se stala silnicí. Rybníky vypustili již v minulém století a na celé rozsáhlé ploše vyseli pšenici. Malý potůček, kterému zdejší stále říkali Bobrava, zůstal.

Chtěl nejdříve zjistit, jak se tu najednou objevil rybníček a rybář, ale jakési nezřetelné pohyby za ním, spíše náznaky pohybů, ho ujistily o tom, že někdo vystoupil z vlaku zároveň s ním. Ovšem, pomyslel si, zase ho sledují, ostatně sledovali ho už odedávna, málokdy však cítil jejich přítomnost tak určitě jako právě nyní.

Neotáčel se, to by byla první chyba. Za tráti a za vzdálenou silnicí spatřil hájenku na samém okraji bukového lesa. Tady se to tenkrát stalo.

Hajný ho bez váhání vedl po dřevěných schodech do podkroví, které mělo pro něho netušené výhody: z jednoho okénka mohl pozorovat jakýkoliv pohyb na silnici, druhé, tak malé, že by se jím obtížně protáhl, vedlo přímo do svahu porostlého mladými smrčkami. Seskočit mohlo i dítě, po žebříčku mohl kdokoliv předat vzkaz nebo doplnit náboje. Netrvalo dlouho, kdy na sobě pozoroval, že je součástí nejen malé místnosti s postelí a křížem na zdi, ale i vnějšího prostoru, úseku silnice před ním a zalesněným kopcem za ním. Vnímavě ustavičně oba prostory současně v bdělém stavu i v polo-spánku, byly zároveň jeho nadějí, vnitřně vnější rozlehlý prostor s pravděpodobnými budoucími ukazateli, kdyby hrozilo nebezpečí. A to nebezpečí, všudypřítomné jako vzduch nasáklý požatou trávou, skácenými smrky s pryskyřičnou vůní nebo tlelým podzimním listím, jím prostupovalo, neviditelně určovalo každý jeho obranný pohyb, vnímal ho jako samozřejmost své přirozenosti. Kdyby zaniklo, pomyslel si, asi něco životně důležitého by mu chybělo.

Jednou spatřil na silnici pětici mužů v civilních šatech, jeden z nich měl nedbale přehozený kožený kabát. I když se už víc-krát připravoval na možnost prozrazení, i když mnohokrát vážil důsledky a věděl, co počít, přehlédl, že ve chvíli rozhodování může být zaskočený sebou samým. Kožený kabát předem ohlašoval, o koho jde. Dříve nebo později muselo dojít k tomu, že zabije nebo bude zabit, s tím počítal. Na třetí možnost, vážnější, příliš nemyslel, ke své chybě. Z mrtvého už nikdy nic nevytlučou a on svou vlastní smrti zajistí bezpečí své skupině v lesích. Ale jsou tyto tři možnosti jediné?

Skupina mužů se zvolna přibližovala, muže v koženém kabátu ještě neměl na dostřel své paraboly, žena hajného zavěšovala právě prádlo a její malá holčička v plném jarním slunci trhala nějaké květiny. Přicházejí rozhodování, kdy nakonec bezděčně počneš jednat proti sobě samému, proti svému úkolu i osudovému úkolu, který sis přirkl. A on náhle uvázil: rodinu hajného vyvraždí kvůli tobě; osud této rodiny, její život i smrt chce vzít do svých rukou a rozhodovat o něm jako dárcé života a smrti.

Život v nesvobodě jim nedal, nesvoboda nepřišla jeho vinou, ale co když nesvobodu nikdo z nich necítí? Žena vaří, pere prádlo, hajný koná své povinnosti za každého počasí, když hrozí zvlášť velký hlad - v lese je zvěře dost. Ale poskytli mu útulek a on jim to oplátí smrtí. Co on chápe jako úkol cti, oni patrně nechápou. Tato rodina by žila po svém v kterékoliv době. A vnucovat svobodu, kterou oni snad ani nechtějí, nebo o ní vůbec nepřemýšlejí - má právo nebo nemá? Konečně ani Bůh, který je největší svobodou, ve všem svobodný není: nemůže konat zlo, nemůže nebýt, nemůže změnit lidskou přirozenost, nemůže odejmut jednou udělenou svobodnou vůli, nemůže vrátit člověka do navždy ztracené zahrady Eden.

V tu chvíli poznal, že není voják. Rozhlédl se po svém dočasném příbytku, ujistil se, že po sobě nezanechal jedinou přitěžující maličkost, a vyskočil druhým okénkem do mladých smrčků.

Po válce zajel do hájenky, kterou osídlil už někdo jiný. Hajný se z koncentračního tábora nevrátil a on si začal vyčítat jeho osud.

- Mýlíš se, - zaznělo na nádraží za ním. - Bylo to jinak. Hajného udal nadlesní, dosazený německým správcem panství, pro nějakou šmelinu. Vůbec nešlo o odboj. A manželka hajného odešla do města i se svou holčičkou. Dosloužila do důchodu v hodnosti majora státní policie. - Němko z hloučku postav za ním zřejmě věděl víc.

Jeho teď začal zajímat rybník s rybářem. Šel úzkou pěšinou až k jeho mělčině. Stále nemohl pochopit, kde se v dávno vysušené krajině tak náhle objevil. Rybář, mladík asi třidvacetiletý s tváří podobnou jeho fotografiím z jinošských let, s vyhrnutými nohavicemi házel rybářský prut s návadou do nepatrně zčeřené hladiny.

- Nepřiblížuj se, - slyšel za sebou. Obrátil se po směru hlasu, ale lampa u železničního domku v zátočině trati mu oslepovala oči. Hlas slyšel, postavu neviděl.

- Proč? - otázal se po chvíli, ale když neslyšel žádnou odpověď, otočil se zpět k rybáři. Ten klečel na břehu a kapesníkem utíral tvář mladé dívky. Oči měla otevřené a ze rtů jí stékaly kapky husté krve. Dlouhé vlasy slámové barvy ležely rozhozené u dvou rybářských prutů a malého batohu, patrně s jidlem.

Nad Bučinem, kopcem porostlým stovětými buky, zvolna vyplouval kulatý měsíc v úplňku, mírně vrásčité několik obláčky.

- To ti vysvětlím později, - ženský hlas mu připomínal hlas matky, ale ta přece zemřela před třiceti lety, podíval se, a šel vzhůru do kopce úzkou proláklinou smíšeného lesa.

Zdálka zazníval zpěv, patrně mužský sbor z vesnice, vždycky se tam něco slaví, pomyslel si, slova nedokázal zatím zachytit, melodie mu připomínala něco dávného a stejně tak známého.

Jak se přibližoval, zaslechl i slova, monotónně se opakující, slova bez smyslu, bez významu, nevyčázela z vesnického veselí, ta přece byla položena na samém vrcholku kopce, ale odněkud zdola, z hlubin země, možná ze stromů - - - „den wir fahren - - den wir fahren“ - - stále se opakovala pouze tato tři slova, žádný začátek, žádné ukončení, nic, jenom tři slova zpívaná neviditelným sborem s dlouhým, předlouhým „á“ u toho posledního, a to dlouhé „á“ se táhlo lesem, křovinami, znělo v jehličí a v mechu borovic, stoupalo do korun stromů, padalo proláklinou ve dvou vrstvách lesa až dolů, asi až k tomu záhadnému rybníčku.

A tu si uvědomil, že nedaleko odtud došlo k hromadné popravě zajatých a vzdavších se kolony poražených vojáků, kteří se pokusili uprchnout na západ.

Kolem schnoucího topolu zabočil k železnému brance s oprýskanou barvou, kdysi zelenou. Když otvíral, uslyšel ten táhlý zvuk plný temné vůle, snad výzvy nebo vášně, temné vášně, tak nějak může znít i poslední povel, rozloučení se s životem, závěť, odkaz. Ještě nikdy u svého domu neslyšel nic podobného. I štěkající psi z vesnice náhle zmlkli, jako by s bázní naslouchali hlasu pána. Zvuk se táhl s ozvěnou až z Bučina, rozléval se údolím a druhý, slabší mu podobně odpovídal. Zpočátku si myslel, že se zdaleka blíží bouře se zahříváním, hlas Hospodinovy trouby před posledním soudem, druhý voj od Tetčic odpovídal - schylovalo se k boji?

Zavřel dveře, ostatní vešli s ním.

- Moc jsi to tady neopravil, - káravý hlas určitě patřil matce. Kdo jiný by to tady mohl znát a být zde doma?

Setmělo se už úplně, dvě trouby s živým zvukem se k sobě blížily jako na tom poli Armagedon. Pradávné lkaní matek pracujících k těžkému porodu, úpění i očekávání, poslední rozhodující zápas se smrtí s výkřikem k útoku, ano, v těch nenapodobitelných zvucích se řinula zároveň skrytá naděje na příštím život, nepocházely z kovových nástrojů, vyjadřovaly ve vzrůstajícím se a klesajícím chóru vše, čemu říkáme život.

Matka odemkla žluté dveře domku, opřela se o žluté zábradlí a pohlédla na něho: - Letos tu na Bučin přivezli stádo jelenů, ze Slovenska. Je to jejich doba. -

Zůstal ještě pod hrušní se zvláštním jménem Bergamotka Esperenova, naslouchal velebnému chóru, až spatřil mávnutí ruky a podivná slova: „Qué tal? -“

Černě oděná žena měla kolem krku trojčípou vyšivanou krajku, dva okraje na nádrech spínala velká brož ze žlutým, třpytícím se drahokamem. Asi proto miloval typas, o kterém staří říkali, že chrání před šílenstvím. Pohlédl do jejich širokých černých očí a uviděl v nich sebe sama, svůj vrásčité obličej s rýhou nad očima i s jizvou na spodním rtu.

- Qué tal? - opakovala a ukázala štíhlým prstem s úzkými nehty na jedno místo v jeho zahradě, která právě zde přecházela

tújemi a cypřiši v les, oplocený ze všech stran.

V temném místě, kam nepronikl svit měsíce, se klikatě míhalo s tajemným skrytým plánem několik světlušek a kreslily neznámé geometrické vzorce.

Na schodech u dveří se objevila matka. V rukou nesla tmavý oblek.

- Ten jsem ti nechala ušít do tanečních hodin, vzpomínáš? -

- Qué tal? - řekla žena s černým, cizokrajným přehozem přes ramena potřetí, znal ji dobře, věděl, že od jeho narození ho nikdy neopustila, protože osudovou lásku opatruje s obzvláštní péčí i sám stvořitel lásky.

Opět ukázala s něhou svým štíhlým prstem na temné místo s poletujícími světluškami, kreslícími fosforeskující září vzorce neznámé písně. - Vamos a conocerlo, - dýchla na něho dechem středomořských tymiánů a levandulí jako při modlitbě ve společné mateřské řeči.

- Vamos a conocerlo. -

(úryvek z románu)

Tři básně

Havran v Acre

„Z Ptolemais jsme vypluli na Kypr“
listuje ve Skutcích apoštolů
zásvětí zdi a potměchut těch štirů
Řinčení kovů v bastionu
prach na popelnicích
zvedá mou oblohu jak
vždyživou lazuru na dějích
-všudypřítomnou

To havran drásá korál
a zobák chorál kráká
zpět přicházejícím
Jako bych neuprchnul z domova v Ak-
kónu

I štir mne poznal
při hvizdu světla
mých dvojlaločných prstů

U domova zdi
mramor si vyrýl desku
„Tomuto území vládl Pontius Pilatus“

Havran mně pravdu krákal-
odprýsklou maltu paměti

K Mrtvému moři

(MA SHLOM CHA?
- Jak se vám vede, stromy?)

Ptej se pozpátku
ty sucho v hrdle
stinných stromů pouštních stromů
kde omyly své kořeny
Před Masadou za Masadou
kvete pouštní šířičník
Vesmír rozevřel svůj dech
v tvém dechu dávná
Daleko Ashqelon daleko Acre
DEAD SEA

Jak se řekne děkuji?
TODA RABAH

U Aškalónu

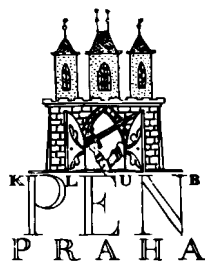
Štir štipy kopyta mých koní
v oválu oblohy
Nesmiřitelně zapadá slunce -
Potáciví si nasazují helmy
Mdle zapadá starodávný azur
v barvě praporců
a křikem ryzích úst

Útroby bašt se vzňaly
- není výkupné

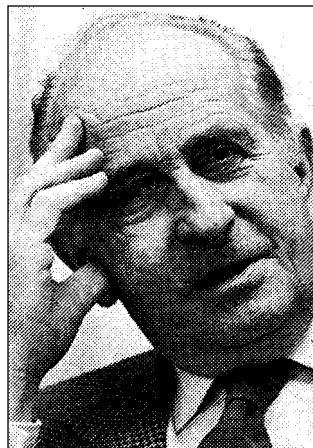
Praotec štíra před pradávnm věstil:

Nebude už potupy.

Miroslav Holub

The Fully Exposed Poet?

Miroslav Holub, foto archiv PEN klubu

Zpěv velryb

O druhé hodině ranní slyším svou mitrální chlopeň z tlumeného tunelu plného krve, což jsem já. Receptory buněk s kovovým klapnutím zapadají do zámky a buňky jsem já a zámky jsem já. Z jakési symfonické dálky zaznívá zpěv velryb a obsahuje mne.

V našem černém zámku se Šípková Růženka píchla o trn, což jsem třeba já. Hodiny se zastavily, u nás doma se hodiny co chvíle zastaví, neboť ona se bodne co chvíle o střípek, o slovo, o mléčný zub, o hračku spadlou do kanálu, a je to zátiší, nature morte, se mnou v genetickém pozadí.

Ve vzduchu strne papírový drak; čas pořád běží a nikdy neuběhne, řekne však pan Einstein, Jo, jo, řekne však maminka, deset let po smrti, a hodiny se zase spustí, pokojem projde Neviditelný jako kulový blesk, Růženka naklade vajíčka plná pavoučků, velryby veplují do tunelu

a já zase začnu
být přístrojem
na výrobu
sama sebe.

M. H.

(Báseň je součástí novely ŠLA JSEM DO NEBE A ZPĚT od Marie Vojtové, připravované do tisku nakladatelstvím Arca JiMfa)

POZNÁMKA o přítomnosti doktora Holuba

Vážený pane doktore, dne 21. července 1998 jsem Vám poslala dopis o tom, jak jsem Vaše verše zařadila do rukopisu a jakou mám z toho radost, že nevím, jak Vám mám poděkovat, a jaké má nakladatelství finanční problémy, a tak... Záhy jsem dostala velmi zvláštní odpověď: že jste prý nás tohoto dne, 21. července roku 1998, opustil. Navždy. Navždy? Navždy navždy navždy?

Nene, tak to určitě není, to je nedorozumění!

V horním pravém rohu smutečního oznámení je napsáno:

Až budu velký a ty budeš maličkej, tak-

-tak až umřu, to už nikdy nebudu?

Nikdy.

Nikdy, nikdy?

Nikdy, nikdy.

Jo, ale nikdy nikdy nikdy?

Ne... Ne nikdy nikdy nikdy.

Jen nikdy nikdy.

M. H.

Je to krásná báseň! Díky za všechny Vaše básně, za **Mihu** a za **Sny** a za **Zpěv velryb** a za všechny ostatní úryvky, z **Kam teče voda**, z **Ačkoli**, a z telefonátů.

Ještě to není, ale jednou to určitě bude. Ano, já vím, i Vy jste jednou musel dlouho čekat, než Vám vyšla knížka. Říkal jste to. V televizi.

Zase se ozvu. Den co den Vám budu připomínat to samé: děkuji!

Až budu velký a ty budeš maličkej...

Až já budu velká a ty budeš malá... děti někdy, někdy, někdy... někdy někdy někdy... Ale to ne, to tak není... ony to tak nemyslí.

A já také ne.

Já to tak nemyslím!

A hluboce před Vámi skláním hlavu

MARIA VOJTOVÁ

Praha 21. 9. 1998

(Závěr novely Šla jsem do nebe a zpět)

Miroslav Holub (1923-1998)

Žil tichým, často surrealistickým humorem, stejným, s jakým psal. Alespoň moje vzpomínky na něho jsou vesměs humorné. Jeho poezii jsem začal překládat před více než dvaceti lety, ale osobně jsme se seznámili až v roce 1983 na literárním festivalu v Cambridgi. Četli jsme jeho básně, on originály, já své anglické překlady. V přestávce se u nás objevil redaktor britského rozhlasu, zodpovědný za zvukový záznam, a pravil: „Pánové, vy jste sklídili ze všech největší potlesk. Vadilo by vám, kdybychom z něj něco ustříhli a přilepili jiným účastníkům?“ A tak se i stalo. Byl to příznáčný začátek našich společných vystoupení.

O dva tři roky později jsme spolu znovu četli na festivalu v Cheltenhamu. - Vždyť to znáte: peněz na takové podniky není nikdy dost a pořadatelé spoléhají na podporu a pomoc fanoušků. Jedna starší dáma nám proto laskavě nabídla, že nás oba, Miroslava a mne, ubytuje ve své „cottage“, chatě. Vděčně jsme přijali a cestou v jejím autě (česky samozřejmě neuměla) jsme se bavili představou, že třeba skončíme v malém pokojíku nebo dokonce v manželské posteli. Nemuseli jsme se bát. Ukázalo se, že „chata“ - typický anglický understatement - je

ve skutečnosti prostorný dům; oba jsme měli svůj pokoj.

Nezapomenutelná byla též večere v pražském Miroslavově domě v Šeberově. Někdy předtím jsem se mu zmínil, že mám rád meruňkové knedlíky. (Člověk své zážitky z dětství nezapomíná.) Když jsem se pak u něho objevil, prohlásil naprosto vážným hlasem: „Tys řekl, že máš rád meruňkové knedlíky. Tak je máme k večeři dnes.“ Myslel to doslovně. Nic jiného - kromě ovšem pití - nebylo. Zato však obrovská kupa báječných meruňkových knedlíků uvařených paní Jitkou.

Když jsem se divil, že nemají domů zavedený telefon - volával jsem mu do laboratoře - vysvětlil, že ho nikdo v sousedství nemá. „Všichni doufáme, že se nám sem nastěhuje nějaký člen ÚV, to bychom ho hned dostali.“

Jiná vzpomínka na večer v jeho domě je méně šťastná. Měl nový počítač, moc se v něm ještě nevyznal, a z moderního hlediska to byl dost primitivní stroj. Pracovali jsme na nějakém překladu: on četl - diktoval český text, a já jsem seděl u počítače a psal anglicky. Náhle nablízku uhořel do elektrického vedení blesk. Všechno bylo smazáno, ztratili jsme přes dvě hodiny práce. Být sám, zuřil bych a klel. Miroslav však pokrčil rameny, prohodil vtipnou poznámku o fyzice elektřiny a prohlásil, že se do toho nazítří ráno pustí sám.

Jednou mě vezl autem do Průhonice, kde mi chtěl ukázat krásné rhododendrony. Ve směru jízdy na jednom místě ležel ve vozovce spadlý kus dřevěného plotu v délce pěti šesti metrů. Někdo, asi silniční zřízenec, který nedávno obnovoval bílou čáru lemující silnici, místo aby překážku odstranil, plotu se vyhnul a čáru pečlivě namaloval alespoň dva metry do silnice a pak zase zpátky k okrají. „Podívej, dokonale surrealismus,“ pravil Miroslav. Bylo zřejmé, že se tím velice bavil, a už to bylo vážně míněné doslovné plnění nařízení lemovat sjízdný povrch silnice bílou čárou nebo záměrný vtip, možná dokonce disidentský vtip nějakého silničáře. V každém případě v tom Miroslav viděl lidskou pošetilost - jeden z hlavních terčů celé své poezie.

Naše poslední společné čtení se konalo před půldruhým rokem na jihu Londýna, v takzvané Staré operační síni nemocnice postavené začátkem minulého století. Teď je to muzeum dějin chirurgie, všude naprosto hrůzné železné - nikoli niklované nebo chromované - nástroje. Seděli jsme na operačním stole v malém sále v prvním poschodí a posluchači seděli v půlkruhu na lavicích, z nichž studenti medicíny před sto padesáti lety sledovali chirurgii při práci. Miroslav se cítil ve svém živlu. Věděl, k čemu ty příšerné nástroje sloužily, vtipkoval o tom, a čtení - jako všechna jeho čtení - posluchače fascinovalo.

Naposled jsem se s ním viděl loni v říjnu. Chodil o holi, zlobila ho kyčel, ale byl veselý jako vždy.

Ztratili jsme báječného básníka, významného vědce a mnozí z nás i dobrého přítele.
EWALD OSERS

Holub a hůl (lomená recenze)

Jasanová hůl je druhým výběrem z veršů **Seamuse Heaneyho** (irského básníka, nositele Nobelovy ceny za literaturu z roku 1995), pořízeným v Čechách. Ten první, *Přezimování pod širým nebem*, vyšel roku 1985 v překladu Zdeňka Hrona v nakladatelství Odeon. *Jasanovou hůl* teď vydalo nakladatelství Volvox Globator v překladu, na kterém Ewald Osers, žijící od války v Anglii a známý doposud především svými překlady české literatury do angličtiny, spolupracoval s Ivanou Bozděchovou. Výbor stojí na dvou nejnovějších Heaneyho sbírkách - *Vidiny* a *Vodováha odvaha*, a že u nás spatřil světlo světa, je zas jedním (byť jedním z mála) z dokladů, že to s poezií a jejím vydáváním přece jen není vždycky tak zlé.

Heaneyho poezii nic nevyjádří líp než tato „autoformulace“: „Jako indiánské dítě přivázané k javoru v době mizy / Nabral sílu z tvrdosti stromu světa. / Kdybys vztáhl ruku, / věci se mohly měnit v kámen.“

K překladu lze vznášet námitky (například: angličtina má mnohem chudší rýmovou výstavbu než čeština, tím spíš by se tedy její rýmy, polorýmy ani pouhé rýmové náznaky neměly nahrazovat nevynalézavým či prostě špatným českým rýmováním, jako je „rozmachu-zániku“), kteréžto námitky však odsouvá do pozadí schopnost překladatelů poradit si s osobitostí básníkovy jazyka, při stručné sdělnosti a konkrétnosti vybaveného i rozmanitostí, barevností a novotvarů („odvějířený“ vzduch, „zostrovená“ země). Podařilo se jim zachytit autorovo vidění přesných tvarů v jasném, ostrém nasvícení a zároveň jeho svérázné prolínání časových rovin, jimiž prochází nejenom viditelný, ale i slyšitelný obraz otcovy „jasanové hole“.

A jak že s *Jasanovou hůl* souvisí **Miroslav Holub**?

Je doprovozena jednak doslovem Ivany Bozděchové, jednak předmluvou, jež je dílem Holubovým. Náš náhle už nežijící mistr paradoxů se v ní vyznává z nelásky jak k doslovům, tak k předmluvám, a jedním dechem s tímto antivyznáním píše rozmáchlou, velkoryse pojatou charakteristiku poezie Heaneyho a zároveň - své, i když o své mluví jen jakoby na okraj, v podvědomé sebeobraně, jejíž nutnost vyvstala po smrti; pomíneme-li projev předsedy Obce spisovatelů nad rakví a pietní večer autorovy poezie, kde na něj vzpomínali hlavně zahraniční přátelé, kteří mu ostatně předtím spolu s dalšími vzdali poctu už v cizině, - pak u nás, pokud vím, nepadla zpráva o jeho smrti, aniž by vůči němu nebyly vzneseny i výhrady...

Až teď tedy dokážeme pochopit polemické ladění Holubových vět: „Heaney je v Irsku osobnost tak obecně i mediálně evidentní, že by jej básník český, jenž nedávno označil za šaška každého, kdo se objevil podruhé v televizi, musel otrávit otrávkou; v tomto smyslu je pak principiální irský básník limitem, kam to v tomhle - pro někoho politováníhodném - světě může dotáhnout básník prostým slovem a prostým bytím, vzdor okolní prodejné kulturní pokleslosti a vzdor neprodejným literárním trapzům, jimž se nedostává Sněhurky a kteří mají zásadní odpor proti komukoli, kdo něco znamená mimo jejich soukromé sanatorium...“ Je nakonec oprávněná i jeho citace Heaneyho prohlášení: „Co najdete u básníků, jako je Miłosz, Sorescu nebo Holub, není křeslení klasické mytologie dekorativním, miltonským způsobem, ale zcela současným zlostným způsobem.“

To, co se mohlo snad dřív jevit jako poněkud megalomanské, náhle vidíme v jinném světle: básník světového významu si citovanými slovy vlastně mimoděk sepsal jediný bezvýhradný doma vyšlý nekrolog.

JANA ŠTROBLOVÁ

Knihy

Potápění za svobodou
a pravdou

Jana Červenková se ve své (zatím) poslední knížce **Kurs potápění** (Atlantis 1998, 174 str.) přiřadila k autorům, kteří se rozhodli hledat svou totožnost v rodovém řetězci, v návratu k rodinným kořenům. Stanula tak po boku Jaroslava Durycha, Josefa Jedličky a dalších; jestliže pro ně to byly cesty zpět, návraty do minulosti, pro Červenkovou to je spíše skok do hlubiny času. Proto zvolila pro svou cestu metaforu potápění. Nepotápí se přitom jen proto, aby poznala, odkud přichází, nýbrž i proto, aby svobodně nahlédla pravdu o rodině i životě své protagonistky.

Úpornou snahou nic si nenalhávat, být otevřená vůči sobě i jiným, jakou vyžaduje její vyprávěčka, snahou nezastírat si své iluze a omyly připomíná hlavní postavu nejznámější prózy Červenkové, jejího *Semestru života*. Tam šlo o dívku vstupující do praxe, v *Kursu potápění* jako by autorka psala díl zachycující hrdinčino dětství a dospívání.

Časový horizont vyprávění je vymezen přelomem století a přítomností vyprávěčky a osciluje mezi těmito dvěma polohami. Formálně to našlo výraz ve vyprávěčcích apodstropách prababičky, respektive prababiček, po nichž zůstala jediná fotografie, a přítomný protějšek k nim jsou texty provolání k představitelům totalitního režimu v Číně vyzývající k osvobození „vězňů svědomí“. Má tím být naznačen rozdíl v situaci lidské svobody, která je vedle pravdy ústředním hodnotovým úběžníkem prózy.

Nejsem si však zcela jist, že jde o vazbu ústrojnou: do intimního světa rodinné ságy totiž vstupují prvky veřejné angažovanosti, která má odosobňující povahu. Protagonistka tu nemluví za sebe, nejde tu o svého druhu vyznání, nýbrž o veřejný apel ve jménu mezinárodního hnutí. Autorka tím snad chtěla zvýraznit morální profil vyprávěčky, jejíž mladistvý zápal pro obě základní hodnoty vrcholí právě účastí v aktivitách hnutí za osvobození politických vězňů. Postava tím však vyrůstá do nebezpečné podoby ideálního vzoru bojovnice za lidská práva, jaká se vymyká rozměrům rodinného světa prózy.

Navíc se tu povážlivě zvyšuje patos jejího hlasu, jenž si v převážně většině vyprávění podržuje onen střízlivý, suše humorný tón, jaký byl příznačný už pro *Semestr života*. Uplatňuje ho nejen ve vztahu k sobě samé, k své dětinské naivitě i mladistvým iluzím (např. v humorných pasážích o „pionýrském“ období), nýbrž i vůči rodičům a předkům vůbec. Někdy však až trochu okázale vyznívá důraz na sociální okrajovost, plebejskost vyprávěččích rodičů (nemanželský původ otce, nízké společenské postavení matky pocházející z početné venkovské rodiny). S odstupem pak pohlíží vyprávěčka na rodinné prostředí vzniklé sňatkem služky a šoféra, které posléze do-

spělo na úroveň středních vrstev. V duchu své devízy životní pravdy odhrnuje s humorně chápatelným, leč kritickým pohledem oponu společenských konvencí zastírající malost obzorů a plochost dějů tvořících náplň rodinného života.

Ten se odvíjí v drobných událostech a situacích viděných z perspektivy dítěte a dospívající dívky a reflektovaných zralou ženou. Osudy této ženy zpodobila autorka v próze *Jak vypadá nic* (1993). - Kurs potápění je vlastně součástí jakési volné trilogie, kterou tvoří v chronologickém sledu *Kurs potápění*, *Semestr života* a *Jak vypadá nic*. Ve své poslední knížce prokazuje autorka opět schopnost zachytit v malých útržcích života jeho humornou podobu vyplývající z napětí mezi konvenčními iluzemi a poznáním. Dá se říci, že Červenková ve svých prózách neustále ztvárňuje příběh cesty k pravdě a svobodě odehrávající se v procesu sebepoznávání a poznávání světa probíhající jako konfrontace s předsudky a pověrami ideologickými i osobními. *Kurs potápění* představuje další obraz jedné z etap na této pouti za ideálem pravé svobody a svobodné pravdy.

ALEŠ HAMAN

Ztracené iluze
dnešního mládí

Nakladatelství Hynek se ve své edici mladé české literatury NEON snaží objevit stůj co stůj talentovaného prozaika, jehož próza by byla vyprávěcky strhující, nepopisná, ba naopak silná svým básnickým uchopením současné reality. Knihy, které jsem zatím z této edice četl, mají však k tomuto ideálu daleko. Mladí autoři (a taky jedna autorka) se domnívají, že psát dobrou prózu znamená být stylisticky vtipný, duchaplný a především obratný. Obratnost autorů ze jmenované edice je ale ve skutečnosti jejich největší překážkou na cestě k cíli, který sledují, svědčí o tom, že literaturu vyrábějí, že psaní pro ně není prostředkem, kterým vypovídají o čemsi udivujícím, čím je život uhranul. Známe „umění neumění“, kterým naposledy tak uchvacoval Bohumil Hrabal, je pro autory NEONU hvězdou hodně vzdálenou. Jejich příběhy podávají především *sociologickou* informaci o životním stylu dnešních mladých lidí, a víc vlastně už nic.

Jeden z posledních svazků této řady **Ukradené knihy** jedenatřicetiletého **Marka Wollnera**, redaktora Týdne, je toho názorným dokladem. První kapitola má název *Jak to skončilo*, druhá *Jak to začalo*, aby líčený milostný příběh nevypadal popisně fádní. A abychom už od počátku věděli, o čem v něm především půjde, je hned na druhé stránce textu zachycena fatální scéna - hlavní hrdina Kamil se miluje s osudovou milenkou Helenou a vedle bolesti zubu cítí bolest loučení: „kouří mu péro naposledy v životě“. Ne, není to próza koketující s lascivitami, ale všechno, o čem tu jde, zůstává v rovině nepřesahující zájmy postpubertálního mladíka. Měl sportovní talent a otec z něho chtěl mít špičkového tenistu. Jenže Kamil touží oslňovat mladé ženy suverénním inte-

lektuálovstvím, domnívá se totiž - jsme v osmdesátých letech -, že ženy okouzlují hlavně spisovatelé. Čte k otcově nelibosti jednu knihu za druhou, aby byl „sečtělý“, v krajské literární soutěži získá první cenu a kulturní příloha deníku *Naše pravda* mu otiskne pět básní. Opájí se tedy snem, že se stane spisovatelem. A aby toho dosáhl, přihlásí se na katedru žurnalistiky, kam je také přijat. Pokládá to za své první velké vítězství, které prý od základů změnilo jeho život, a milénka Helena to taky oceňuje. Jejím praktickým rodičům to ovšem imponuje pramálo a různé náhodné příhody způsobí, že jejich vztah ke Kamilovi se nepřijemně vyhorčí. Vyvrcholením neshod je Kamilovo zjištění, že pan Kocmánek se zmocnil jeho deníku. A je mu rázem jasné, že Heleniní rodiče jsou úzkoprsí šosáci, „kteří za všech dob a režimů pronásledovali umělce nastávající jim kritické zrcadlo, aby jim po jejich smrti stavěli pomníky“. Na lásku našeho romantika to nemá nejmenší vliv, dál Helenu oddané miluje, ale jsa od ní odloučen za pražských studií, nepohrdne ovšem semtam nějakým tím chvilkovým pomilováním.

Ale ani Helena v Pořiči nežije zřejmě jako jeptiška a Kamil objeví v jejím bytě anglicky psané milostné dopisy. K úplné roztržce ještě nedojde, ale velká láska dostala osudovou trhlinu. Helena navíc se po jedinou Kamilovi jeví jako žena povytce praktická, v lásce bez fantazie, takže vztah dvou mladých lidí se zjevně chýlí ke konci. Nesentimentální Helena to Kamilovi sdělí slovy: „Nevím, jestli s tebou chci žít, Kamil.“ Po nějakých dvou letech ji potká už jako provdanou paní a přiměje ji, aby ho pozvala do své domácnosti. Je totiž zvědavý, jak vypadá muž, který byl schopen ji zajistit lépe hmotně i duchovně než on, který „kvůli ní strávil tolik roků v knihách a brounil si ostrovtip na těch nejvyšších vrcholech světového písemnictví“. Helenin muž je ale prachobyčejným majitelem cukrárny, je to plebejec, který nemá ani pořádnou knihovnu, trčí v ní jenom Kámasůtra. Je mu jasné, že se mylil nejen v Heleně, ale „ve všem, dokonce i v tom, v čem na sebe zcela bezvýhradně spoléhal“. Takže tedy dokonale ztroskotání.

Ale ještě přece zbývá druhá velká láska - literatura. Kamil se stane novinářem, ale „práce v novinách se mu proměnila v nejčernější rutinu. Měl pocit, že došel až na konec. Nevěděl, co dál.“ Otevřeně si přiznává, že spisovatel z něho nikdy nebude, rád podlehne lákání kamaráda a jde si s ním zahrát tenis. Deset let promarnil tím, že uvěřil svým iluzím o sobě samém, o svých schopnostech. Co dělat, vždyť se mu blíží třicátka. Jak vidět z tohoto stručného dějového schématu, do něhož by bylo třeba ještě vkomponovat Kamilův vztah k rozvedeným rodičům, je v tomto textu obsaženo velké téma nebo hned několik velkých témat o této době přechodu a znejistění. Vyprávěč má ke svému protagonistovi občas, ale opravdu jen občas, ironický vztah, který v závěru příběhu nabývá až kritické povahy. Příčina, proč autor nevyužil nabízejících se možností napsat kritický román o dnešku, spočívá v tom, že příběh roztrátil, že nesledoval cílevědomě přesně vymezený záměr, nedokázal narativní pásmo stylizovat podle povahy látky, tedy zřetelně ironicky. Jeho vyprávěč se snaží být jen a jen vtipným, duchaplným glosátorem jednotlivých epizod, sdělit nám stylisticky obratně, co se událo. V textu je mnoho detailů, které si přímo říkají o humorné nadlehčení „osudově“ velké lásky, ale autor stále zůstává v jediné poloze řemeslné zdatného líčitele událostí. Proto je příběh bez rytmického zvlnění, plyne jednotvárně, nemá vrcholy a prohlubně, je rovinatý, plošný. Má jedinou vlastnost, která v autorových očích má zřejmě značnou přednost, ve skutečnosti ovšem jeho text poznamenává žurnalistickou klišovitostí - obratnost.

MILAN JUNGSMANN

Arne Novák katolické
literatury?

Známý spisovatel a publicista **Martin C. Putna** se po několika literárních provokacích (*My poslední křesťané*, *Knihy Kraft*) přihlásil objemným dílem **Česká katolická literatura 1848-1918** k evropskému kon-

textu. Náročné téma si předsevzal zpracovat náročným způsobem; jak svědčí motto převzaté z Alfreda Fuchse, vyšel ze stanoviska katolické víry formulovaného tak, aby zůstalo spravedlivé i k názorům cizím. To je v dnešní době, náchylné stále ještě k ideologickému nálepkování na jedné straně a na druhé zakrývající pláštíkem tolerance lhostejnost a bezzásadovost, vcelku vzácné, pokud se to podaří dodržet.

A přistoupil k tématu nejen s velkorysým rozhledem, nýbrž i se snahou jít na kořen věci, tedy radikálně. Na počátku si klade otázku po obsahu pojmu „katolická literatura“. Neuspokojil ho ani jeden z dosavadních výkladů, které rozlišil do čtyř konceptů: kněžsko-statistického (Štulc), úzce moralistního (Vychodil, Braito, T. Vodička), široce integrujícího (katolická moderna, Bitnar, Rotrekl) a elitně individualistického (Florian, Fučík, Med).

Ponekud příkře staví kulturní význam katolicismu (zahrnuje do něho i odkaz antiky a národní tradice - nespecifikuje však, jaké) proti protestantské mimomuzičnosti a jejímu splytvání s humanismem, aby tak poměrně snadno dovodil neexistenci „křesťanské“ literatury. Vůči pojmu „spirituální“ literatura - opět s jistou snahou usnadnit si pozici - namítá, že je na jedné straně příliš široký, na druhé pak že byl uplatněn na úzce vymezené období básnické tvorby 30. let (J. Brabec).

Pojem „katolická literatura“ vysvětluje historicky: vzniká podle jeho názoru v okamžiku, kdy církev ztrácí autoritativní pozici ve společnosti a stává se menšinovou složkou: „Katolická literatura je literaturou katolíků, vyhraněné menšiny uvnitř sekulárního světa“ (str. 35).

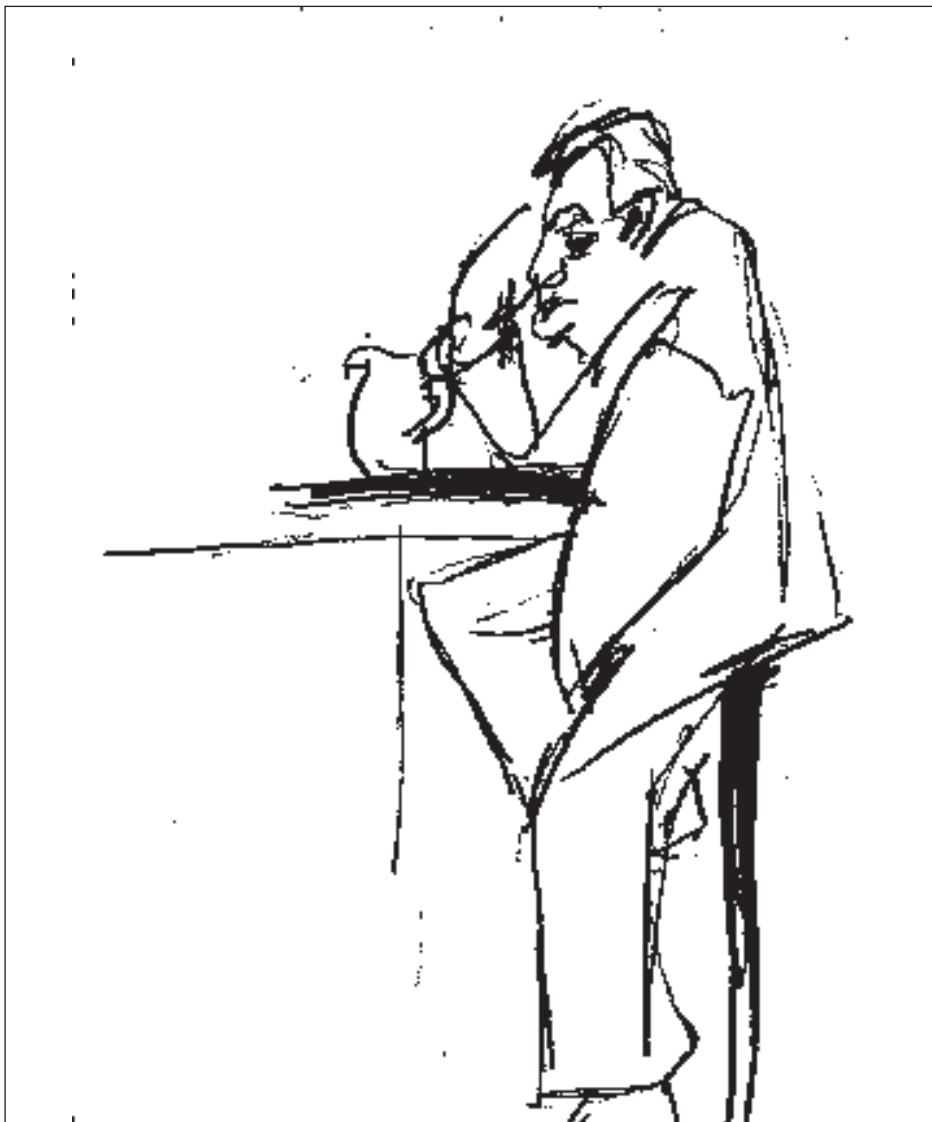
Na tomto základě rýsuje půdorys své historické konstrukce opírající se o trojí model vztahu církve a sekularity v minulém století: je to jednak model tradiční, usilující o obnovení pozic církve (= model „restaurační“) dále model „reformní“ hledající konsenzus se světem mimo církev a konečně model vycházející ze vztahu převážně uměleckých sympatizantů ke katolicismu, jež nazývá „katolickou romantikou“. Ten je nejsilněji prosycen estetickým, kdežto v předchozích dvou „náboženské a společenské problémy vždy předcházejí uměleckému dílu, »ideologie« je prvotní vůči formě a stylu“ (str. 37).

Nejprve nabízí panoramatický pohled na tři hlavní proudy katolicismu a z nich rostoucí trendy katolické literatury v evropském měřítku: první reprezentují J. de Maistre a barokizující stylista L. M. Grignon, kdežto druhý je založen na sledu papežských aktivit podle toho, do jaké míry uzavíraly katolictví do „ghetta“ nebo je z něho uvolňovaly. Literární nejzajímavější je přirozeně třetí proud, katolická romantika, v němž jde o cesty umění (Wackenroder, Tieck, Novalis, Cl. Brentano a d.) a jeho vazby s katolickou konfesí. Tady ovšem výklad narázel na úkaz poněkud zpochybnující samo založení práce, totiž na skutečnost, že umění se nedá uzavřít do konfesního rámce.

Českým prostředím se po bolzanovském exkurzu do předběznych dob národně obrozenské „svornosti“ začíná zabývat až po roce 1948, neboť podle Putnova názoru se teprve tehdy vytvořily podmínky pro vznik menšinové katolické literatury. Rozděluje ji na oblast českou (Vyšehrad) a moravskou (Velehrad). V každé pak vyzdvihuje zakladatelské osobnosti (V. Štulc pro Vyšehrad a J. Sušil pro Velehrad); poukazuje přitom na rozdíl tradic, odlišnost zaměření i personálního obsazení v obou oblastech. V české se zabývá spisovatelé J. Pravdou, J. Ehrenbergem a B. M. Kuldou a jejich pokračovateli až po „rozmělnitele“ B. Zahradníka-Brodského. Z vývoje velehradské oblasti vyčnívá především lidový autor V. Kosmák. Pozornost věnuje též časopisům vznikajícím v obou oblastech a jejich literárním zaměřením (ultramontánní Vlast, moravská Hlídka literární a d.). Je škoda, že si autor při této příležitosti nepoložil otázku, proč katolická literatura těchto autorů poklesá na úroveň populární produkce a čím se odlišuje od tvorby nekonfesijní usilující rovněž o široký lidový ohlas (májovci). Tato stránka zůstala stranou autorovy pozornosti pravděpodobně pro „liberalistický“ ráz nekatolických děl. Nicméně právě konfrontace s nimi by mohla osvětlit povahu katolicky konfesijní literární pro-

Autorské čtení PEN klubu v buchlovickém zámku v říjnu 1998. Zprava Alexandra Berková, Jaroslav Zapletal a členové Cimbálové muziky J. Čecha z Uherského Hradiště.

Věra Skřivanová, „Osamělý“, kresba tužkou, 1998, z výstavy v PEN klubu.

dukce. Tu jako by Putna podlehl tomu, co nepřijímá, totiž uzavření katolické literatury vůči sekulárnímu kontextu.

Historicky je pojednána i Katolická moderna. Tu autor sleduje nejen reprezentativní postavy (Dostál-Lutinov, Baar, Bouška, X. Dvořák), nýbrž vyzdvihuje též ze zapomenutí i méně známé postavy (Adam Chlumecký, vl. jm. F. Kužela, autor utopicky apokalyptické skladby Evangelium svobody, 1896).

Následující kapitoly asi zaujmou nejvíce. Putna totiž, aniž by se uchýlil od výtčného stanoviska, v nich podává obraz činnosti dvou významných osobností novodobé katolické literatury, Josefa Floriana a Jakuba Demla. Rozborem vydavatelství a literární činnosti zakladatele pověstné Staré Říše a působnosti osobností, které spolupracovaly její ráz, nastiňuje vývojové proměny, jimiž toto centrum procházelo. Součástí toho je i analýza vlivu katolického konvertity L. Bloye na Floriana samého a jeho následovníky. Portrét zakladatele je podán z demytizující perspektivy ukazující meze jeho možností, aniž by podcenil jeho význam.

Demytizačně vyznívá i kapitola o Demloví. V ní autor rozehrál široký rejstřík proměn básnickových podob včetně těch temných. Jejich motivaci nachází v existenciální neukotvenosti umělcově (tu bychom však mohli považovat i za důslednou realizaci eschatologického „poutnictví“). Neváhá použít psychoanalytické metody, aby naznačil problematičnost Demlova vztahu k ženám. Zůstává však přitom práv básnickým kvalitám spisovatelova díla. V závěru kapitoly se vyrovnává i s názory vykladačů Demlovy osobnosti.

Následující kapitola věnovaná Družině literární a umělecké má víceméně historio- grafický charakter; zaujmou tu spíše charakteristiky některých postav (F. Bitnar, „raisovský“ idylik, romanopisec F. B. Vaněk - tu opět vyvstává otázka popularity či populismu katolické literatury v souvislosti s její snahou nabízet životní vzorce). Výčet uzavírá spisovatelka Nina Svobodová, těžce pronásledovaná komunisty; Putna v jejím případě nicméně poukazuje na nebezpečí přecenění literárních hodnot jejího díla.

Pro laika je zajímavá poslední kapitola, kam autor umístil umělecké soupeřníky s katolictvím. Sleduje nejprve novoromantické konverze francouzských umělců přelomu století (Huysmans, Claudel). Zabývá se též „reálným“ pojetím náboženství u Ma-

saryka a Holečka (i když jde o jevy rozdílné) a všimá si jednotlivých osobností českého novoromantismu a dekadence.

Asi by tu bylo třeba více odlišit generační vrstvu parnasistů, k níž můžeme počítat vedle Zeyera i Čecha a Sládka, od souběžců mladšího pokolení. Nárůst potřeby trvalých hodnot a jistot na konci minulého století zasáhl v různé intenzitě i parnasisty. Z nich se konfesijnímu pojetí katolického umění nejvíce přiblížil Zeyer. Náboženství v jeho pojetí má však přece jen jinou funkci než u symbolistů, jak je to ostatně ukázáno na Březinovi. Pokud jde o dekadenty, pak mám za to, že Putna poněkud ponechal mimo dobový literární kontext (a tedy nedoceníl) umělecké výsledky Karáskovy epizody v časopise Týn. Existenciální zážitek blízkosti smrti blízký Novalisovi a zvláště, po projevu boží existence bažící vztah nalézá u Hlaváčka v jeho posmrtně objevených Žalmech. Rozpornost ve vztahu ke katolictvu jako kulturnímu jevu konstatuje Putna u F. X. Šaldy (možná by více pozornosti vyžadovala otázka jeho pojetí národního náboženství). Prisma konfesního pozadí umělecké tvorby umožnilo pohlédnout z jiné perspektivy jak na další literáty (M. Marten), tak na umělce výtvarné (Bílek, Zrzavý, Váchal).

Kniha je úctyhodná rozsahem a širí zpracovaného materiálu. Více než tato věcná stránka, která Putnu sblíží s literárními historiky formátu Arne Nováka, působí na čtenáře reformní nekompromisnost stanovisek, s níž Putna obzor svého tématu obhlíží.

Nicméně nelze si nepoložit zásadní otázku: může konfesní přístup k literatuře přinést poznání přesahující obzor církevního zájmu? Postavuje zasazení katolické literatury do vývojového kontextu instituce, nebo ji to uzavírá před konfrontací se sekulární uměleckou tvorbou? Z výsledků Putnovy práce totiž vyplývá, že v umění sice může sehrát významnou úlohu víra, avšak ta překračuje hranice konfesí. Žádné vyznání si nemůže přivlastnit umělecké dílo, i kdyby se tvůrce sebevíce hlásil k učení té či oné církve. Náboženské učení (dogma) ani obřady (rituál) ani církve (instituce) nemají podstatný význam pro kvalitu umělecké tvorby. Stejnou inspirativní hodnotu jako víra může mít i skepse. Je to dvojitá stránka téže mince - axiologického vědomí. Pro věřícího víra představuje líc, skepse rub a naopak. Teprve střetnutí víry a skepse zakládá životnost díla. Vítězí-li víra, přináší to zpozitivnění, obrat k estetice řádu (normy) a poetice celku (formy) - je-li však ví-

tězství dáno předem, upadá umění do ilustrativního populismu. V opačném případě převládne antinormativní estetika a de-formující, moderní poetika, perspektiva, postmoderní „anestetika“ a poetika „anything goes“.

Z tohoto hlediska lze Putnovu knihu chápat nejen jako historii konfesně pojaté literatury, nýbrž i jako skrytou polemiku s postmoderní eklektičností a „yahaosem“. To však je záležitost překračující rámec jedné, byť tradiční a světově rozšířené konfese.

ALEŠ HAMAN

Absence vizuálna za účelem humoru

Redaktorovi Českého rozhlasu Jiřímu Vondráčkovi se skoro po deseti letech splnil dávný sen. Kdysi zkoušel štěstí v předlistopadovém Odeonu, až teď se mu ale podařilo pod všeříkajícím titulem VINÁRNA U PAVOUKA vydat díky nakladatelství Radioservis obsáhlý výbor scénářů a textů stejnojmenného rozhlasového pořadu. Ten poprvé zazněl v éteru z iniciativy Zdeňka Svěráka a Jiřího Šebánka v prosinci 1965 právě před třiatřiceti lety. Tehdejší „pavoučí“ premiéra, která se dochovala pouze v literárním scénáři, vkročila do světa nonkonformní české recesistické kultury těmito historickými slovy Jiřího Šebánka: „Dobrý večer, přátelé na vojně i v civilu, hlásíme se vám od našeho stolu v nealkoholické vinárně U Pavouka.“

Nic netušící čtenáře by dnes mohlo zaskočit i následující konstatování Zdeňka Svěráka, že rozhlasový večer je určen rovněž těm, kdo mají dozorčí služby: oba příští známí umělci v té době totiž působili v armádní redakci Čs. rozhlasu. K jejich povinnostem patřilo mj. i komentovat přímý přenos z vystoupení vojenských cvičenců na celostátní spartakiádě, a tak není divu, že se rozhodli zpestřit si rozhlasové živobytí. Pod tolerantním dohledem velitele redakce posléze společně vymysleli pravidelně pořádaný zábavný pořad, v němž v duchu „absence vizuálna za účelem humoru“ mírně imitovali a parodovali rozhlasové Mikroforum a jako by vysílali z fiktivní nealkoholické vinárny U Pavouka.

Osou celého pořadu se od samého počátku stal princip rozhlasové mystifikace a v souladu s jejími bezbřehými možnostmi si oba tvůrci s požitkem vyfantazirovali rozmanité kuriózní postavy. K jejich prvním vymyšleným herojům patřil například kouzelník Jožka Merano Blažejovský (neplést s brněnským kritikem Jaroslavem Blažejovským!) a jeho žena, mladičká Tahitanka Uňo Uhuto (neplést s kritičkou Alenou Blažejovskou!), později inženýr Artuš Lefler, posedlý rodinnými a vánočními vynálezy (k jeho triumfům patřila mj. protocimrmanovská trojkombinace betléma, bitvy u Lipan a loutkového divadla), nebo pábící muž z lidu Kamil Hůla, takřečený hlavní zřízenec vinárny U Pavouka, kterýžto, nejsa přece žádným českým hloupým Honzou, se medle pokusil populární nealkoholický podnik alespoň zkusmo vyloupit.

Ti všichni ovšem představovali toliko chybějící mezičlánky směřující k beznadějně a bezúspěšně postrádanému hlavnímu článku. K jeho epochální genezi došlo teprve po sáhodlouhém roce, kdy se víceméně stálým hostem armádních nealkoholických stůlů dnes již zesnulý hudebník Karel Velebný (1931-1989), vystupující U Pavouka pod smyšleným jménem muzikologa dr. Evžena Hedvábného. Právě jeho zásluhou přišel na svět Jára Cimrman jako kongeniální vše-uměl, a to nikoli náhodou den před Štědrým večerem 1966: tehdy se v neexistující rozhlasové vinárně začalo zásluhou flexibilního Velebného-Hedvábného poprvé hovořit o Cimrmanovi jako o neznámém národním velíkánovi z časů na přelomu 19. a 20. století. Karel Velebný si tenkrát zahrál mj. na vibrafon Vánoční úvahy z díla znovuzkříšeného Mistra, zatímco rovněž přítomný dr. Hedvábný ohromil tuzemskou rozhlasovou společnost svým sdělením, že Cimrman byl „takovým českým Leonardo da Vinci“ a že on sám byl přítomen explozi Mistrova celoživotního díla v krásně kované veliké trubce, uložené v nejmenované usedlosti v Jizerských horách asi tak šestnáct kilometrů

od Bohutína. Přesnější určení a pojmenování toposu Liptákov se totiž zrodilo až o něco později.

Již v recenzi nedávné, téměř souběžně vydané mladofrontovní recedice neprávem opomíjeného souboru průkopnických cimrmanovských textů z pera Jiřího Šebánka a Karla Velebného Byli jsme a buben (srov. Tvar 1998, č. 19) jsme s chápavým a truchlivým politováním konstatovali, že náš budoucí erbovní cimrmanolog Zdeněk Svěrák se sice stal legitimním duchovním otcem i dobovým kmotrem postavy Járy Cimrmana, zpočátku však v něm nedokázal ani trochu rozpoznat a vytušit její nadčasovou nadvelikost. Vskutku krátkozrace nestárnoucímu Mistrovi naletěl a bezelstně ho posluchačům představil jakožto svého současníka a snad i vrstevníka, tj. jako řidiče parního válce z Hradce Králové, jenž si ve volném čase nenasytně hraje na naivního až bizarního sochaře-samouka.

Vondráčkův knižní soubor rozhlasových scénářů a textů z druhé poloviny šedesátých let však znovu via facti usvědčuje Zdeňka Svěráka z jeho nenapravitelného, věru hrůzného životního omylu (naštěstí v následujících desetiletích pokorně napraveného a odčiňovaného) a stvrzuje vahou vydaných dokumentů, že skutečným tvůrcem cimrmanovské tradice a cimrmanovského mýtu nebyl vskutku nikdo jiný než Karel Velebný a dr. Evžen Hedvábný v jedné osobě. Právě tento kumštýř vejde do dějin coby stvořitel nejprve rozhlasové, poté divadelní, filmové, elpíčkové a potom céděčkové oblíbené figury velkého Čecha z rozhraní věků, jenž sice byl pravý a řádný vlastenec, „nicméně český uměl prabídně, neboť také nikdy v Čechách nebyl, až teprve těsně před svou smrtí“, i když „samozřejmě ho domů neustále táhla touha po Čechách...“ Z nealkoholické vinárny U Pavouka se naposledy fiktivně vysílalo pravděpodobně v prosinci 1969. Jiří Šebánek i Zdeněk Svěrák pak odešli z Čs. rozhlasu a každý z nich si odtud odnesl svou vlastní představu o postavě Járy Cimrmana, kterého několik let předtím spoluobjevili a přispěli tak k obnově velkolepé tradice české literární a dramatické recese. Dnes jejich dávná rozhlasová díla nabyla podoby podivuhodného literárně dramatického muzeálního exponátu, k němuž stojí za to se vrátit i po zmíněných třiatřiceti letech. Sluší se též konstatovat, že kromě Jiřího Vondráčka, jenž svazek uspořádal a opatřil obšírnou závěrečnou studii, se o konečnou podobu svazku zasloužili zejména redaktori Týdeníku Rozhlas: Agáta Pilátová byla odpovědnou redaktorkou publikace a Renata Fryšarová navrhla nápaditou obálku a vytvořila i nepočtené, leč vkusné ilustrace.

Vzhledem k tomu, že česká veřejnost nyní neméně dychtivě jako publikaci Vinárny U Pavouka vyhlíží též vydání druhého svazku Slovníku českých spisovatelů od roku 1945 (M-Ž), prozradme bez váhání, že bude sine ira et studio šeredně zklamána. Redaktorky akademického slovníku se totiž bohužel ani trochu neřídily Cimrmanovým zlatým pravidlem české lexicografie, podle něhož má každý slovník končit písmenem F. Zrovna Cimrmanův naučný slovník, jak se dočteme ve Vinárně U Pavouka, byl rozumně a uvážlivě ukončen arcipotřebnými slovy jako funebrák, funébrmarš a funus, zatímco nepoučitelní pisatelé a pisatelky hesel ze Slovníku českých spisovatelů od roku 1945 se pod knutičkou vedoucího redaktora z posledních sil zmátořeně a zmoženě dopachtily až kamsi k Janu Žáčkovi, Jiřímu Žáčkovi atp. Zřejmě se jim z paměti nadobro vytratil někdejší věhlasný „pavoučí“ kouzelnický výstup Jožky Merana Blažejovského Hlavou proti zdi.

VLADIMÍR NOVOTNÝ

Literární noviny č. 48

2. 12. 1998

Charvátsko by mohlo být blíž - rozhovor s Dušanem Karpatským • Naďa Svovilová: **Jak dnes hřešíme proti dobré češtině** • Aleš Haman: **Náš obraz „obtížných sousedů“ v historické perspektivě** • Michal Ajvaz: **Rilkův Cézanne** • Alena Zemančíková: **Z paměti nonkonformistky** • Alena Proková: **Český film**

Na zasedání ÚV SČSS 17. a 18. května 1955 na Dobříš byl rozhodnuto svolat na příští rok 2. sjezd svazu. Co si od něho jednotlivé skupiny spisovatelů slibovaly, dá se těžko zjistit. Jedno je ale jisté - ve společnosti, zvláště v její intelektuální části, se začal projevat zvyšující se neklid a ruch, obratně ovšem tlumený a potlačovaný stranickou byrokracií. Antonín Zápotocký na sekci prózy 15. prosince 1955, přítomný tu údajně nikoli jako politik, ale jako spisovatel, přímočaře vysvětlil, jak je tomu s tvůrčí svobodou za socialismu: vyskytují se spisovatelé, kteří jsou sice pro socialismus, pravil, ale zároveň říkají: *Jenom nám dejte úplnou uměleckou svobodu, abychom si mohli dělat, co chceme. A na to já říkám: takovou uměleckou svobodu umělcům dávat nebudeme, to bychom socialismus nevybudovali. My podřizujeme všeku uměleckou činnost cíli vybudovat socialismus. To je docela otevřeně a upřímně řečeno... Nemůžeme ale dovolit takové věci, které by nám při budování socialismu škodily. To si musí uvědomit všichni umělci, zvláště ti, kteří sní o naprosté umělecké svobodě, o umění pro umění.*

Primitivnost takto do protikladu postavené tvůrčí svobody a zájmů socialismu musela být nepřijemná i poněkud obratnější, taktičtější se vyjadřujícím dohlížitelům nad kulturou, ale byl to ve své bezelstnosti a naivitě názor věrně obrazující mínění tzv. funkcionářského aktivu. Jak mohla tomuto myšlení vyhovovat literatura se stále složitěji strukturovaným významem, zašifrovaným do tvarové spletitého výrazu? Tzv. prostým čtenářům patrně byla nejbližší ona kronikářská vyprávění, jako byly Zápotockého knihy *Vstanou noví bojovníci* a *Rudá záře nad Klademem*. Mezi naivním realismem, zdůrazňujícím lidovost a stranickost, a mezi moderním uměním, tíhnoucím k metaforickému, parabolickému vyjádření skutečnosti a fascinovaným stále naléhavěji kařkovskou neprůhledností lidského pobytu na zemi, muselo se logicky stupňovat napětí, jež na sebe nakonec vzalo - jako v totalitním státě všechno - podobu politického konfliktu.

Sjezd začal 22. dubna 1956 odpoledne v budově Národního shromáždění uvítacím projevem Marie Majerové za účasti stranické delegace a za přítomnosti mnoha významných zahraničních hostů. Trval do 29. dubna, tedy přes týden, kdy ho Vítězslav Nezval ukončil. Toto velkolepé aranžmá svědčí o tom, že politická místa mu připisovala mimořádný význam a očekávala od něj, že potvrdí touženou jednotu strany a intelektuálního výkvětu národa. Také připravované referáty byly koncipovány jako přehlídka skvělých úspěchů, což mělo zastřít vznikající skeptické nálady po 20. sjezdu sovětských komunistů. Tón udal úvodní referát Jana Drdy, zdoluhavý, popisný a odosobněný.

Od 11. čísla Literárních novin (1956), okamžitě po sjezdu KSSS, tři naivovci, Sergej Machonin, František Vrbu a já, jsme psali společně anonymní redakční úvodníky. Scházeli jsme se u Vrbu a smilovali je, jak jsme uměli. Já měl načtené sovětské noviny, kde proti nám přece jen zavanul trochu svěžejší vzduch, takže jsme byli odhodlaní být radikálně kritičtí, cítili jsme nutnost změn v základním politickém hodnocení současné situace. Zdálo se nám, že ve svých textech dáváme průchod názorům nekonvenčním, odvážným a burcujícím nové myšlení.

Jaroslav Putík stránky našich úvodníků četl s neskrytým nezajmem, s nevyslovenými, ale zřetelnými pochybnostmi. Pripadalo nám to jako nevědek - vřdyt jsme na sebe vzali za celou redakci riskantní úlohu, do které se nikomu nechtělo. Ale už krátce poté jsme zjistili, že naše údajná odvaha rychle vyčpěla. V dopise k Sergejovým 70. narozeninám (v roce 1988 - pozn. red.) jsem musel přiznat, že se z těch úvodníků dal vyčíst jen truchlivý stav našich myslí, duchovní zaostalost a nevědomost o skutečném stavu světa i domova. V daném čase ovšem jsme i my jednoocí působili mezi slepými jako „králové“.

Drda pozval Sergeje Machonina a mne jako dva osvícené, abychom mu poradili, jak má referát pro 2. sjezd koncipovat. Mluvili jsme do něj horem dolem několik nočních hodin, varovali jsme ho, aby se nedal svést k napsání formálního přehledu úspěchů a nedostatků, přemlouvali ho, aby referát pojal osobně, aby netaktizoval a aby byl otevřeně kritický i ke své účasti na minulém vývoji. Sliboval, sliboval, ale byl příliš svázán aparátnickým chápáním své svazové funkce,

takže se uchýlil k osvědčené rutině. S lítostí jsme se Sergejem na sjezdu poslouchali jeho nestravitelné bláboly, kterým přítomní spisovatelé nevěnovali naprosto žádnou pozornost.

Pouze Nezval přednesl referát o poezii jako osobní konfesi, vyjádřil bez okolků, co si myslí, která poezie je mu po chuti, koho z básníků má rád a co je mu proti mysli, proti vkusu. Nemohl se vyhnout případu Halas, který pro něj byl ožehavý tím, že se Štollovým odsudkem zřejmě zcela nesouhlasil, ale na druhé straně nemohl tohoto svého zlého nařetavače nepodřát. Štollovi prý radil, že by bylo nejlíp nepsat o Halasově poezii vůbec nic, doba byla podle něj velmi nevhodná k nějaké kritické revizi, neboť bylo příliš krátce po Halasově smrti.

Štollovo ostré vystoupení se prý Nezvala „citově dotklo“. Nicméně nesmlčel, že i on má vůči Halasově poezii zásadní výhrady: *Vypreparoval jsem tyto jeho takzvané hluboké myšlenky a ukázal jsem, jak jsou povšechné, banální. Ne, básník není básníkem pro takové univerzální myšlenky.* Halas prý si taky libuje v jazykových násilnostech, stejně jako Holan, oba mají ve svých verších „zlobné nádory jazyka“. Halas je nicméně původní básník a má být vydáván, ale kritizován bude v budoucnu mnohem intenzivněji, protože na cestě k socialismu se budou přece jenom stále více a více od nás oddalovat věci, v nichž smrt vítězí nad životem... Jsou vášnivé povahy, které křechovitě vzlykají a nasazují si masku šklebivou. To byl Halas, s rezolutností přesvědčeného optimisty uzavíral Nezval. - Vyznavač smyslově bohaté poezie stěží mohl porozumět Halasově poetice, svým rozmáchlým duchovním a citovým založením byl přímým protikladem introverta a mučedníka slova, v němž zajisté cítil i rivala. Přičinu mučivých stavů, které Halas na konci života, od návštěvy Sovětského svazu, prožíval, vůbec nevytušil, bylo mu to naprosto vzdáleno.

Nezval měl ovšem jediný odvahu zastat se pronásledovaných básníků, bohužel už neuvedl, že mezi nadháněči v těchto štvanicích, zvláště v zákulisích stranických sekretariátů, byli i jeho přátelé Štoll a Taufer: *Jaroslav Seifert se nedobrovolně na několik let odmlčel, když byl vykreslen jako nějaký renegát socialistické poezie* (to bylo namířeno proti Ivanu Skálovu - M. J.). *Vladimír Holan mlčí dodnes, ke škodě naší literatury. Nebyť toho, že se František Hrubín musel znovu uvést jako autor dětských veršů, ostatně nad pomyslením krásných, nečetli bychom dnes od něho nádherné básně jako za noci městičné Zpěv lásky k životu. Nadaný a původní Jiří Kolář stal se nadlouho literárním a lidským psanecem.*

Hlubší pozornost bohužel poezii těchto básnických vyvrženců nevěnoval. Mnoho rozruchu pak způsobil připomínkou sebevraždy „drahého Konstantina Biebla“ a zlých štvavých kampaní, kterým prý básník podlehl. Na Nezvalovu bieblůvskou invektivu se ozvali všichni, proti kterým byla namířena: Skála se sebekriticky kál za to, jak ublížil Seifertovi, ale cítil se spíše obětí těch zkušenějších, kteří mu údajně vedli ruku. Michal Sedloň, Stanislav K. Neumann, J. Štern a Pavel Bojar dostali příležitost se ozvat a ohradit se proti nárázkám na „prodloužené ruce Slánského“, právě tyto způsoby prý zanesly v 50. letech do kulturního ovzduší strach a hysterii. *Cožpak za to necítí odpovědnost soudruh Taufer, Štoll, Vladimír Dostál, Z. K. Slabý a jiní soudruzi?* ptal se J. Štern. *Nebyla to snad doba, kdy se nám jevíly názory a metody soudruhů Bareše, Taufera, Štolla, Reimana jako podobné, ne-li stejné?* dorážel zase Sedloň. Nad výpady těchto práčat ovšem byli atakovaní vůd-

ké moci, ale oblibou svého díla mezi lidmi. I povahy jinak neprůbojné nasály z ovzduší bojovného ducha. Nikoho už v těch chvílích nezajímaly úzce odborné problémy, takže dokonce byl vůbec vypuštěn referát akademika Jana Mukařovského.

Pilař volal po dalším kulturním týdeníku, aby jeho noviny měly konkurenci, která jim bude nasazovat ostruhy k lepším výkonům. Ladislav Mňačko se rozhořčoval: *...v poslední době se říká, že jsem - jako spisovatel - veřejnou kontrolou, svědomím národa. Zda jsem však plnil, či plním svou funkci svědomí národa, to dnes nevím, a musím o tom hluboce přemýšlet.* Tohoto označení užil v diskuzi nejen Mňačko, ale i další spisovatelé, okamžitě se stalo okřídleným heslem. (Na třetím sjezdu upozornil Vojtěch Mihálik, že už v uvítacím projevu užila tohoto pojmu Marie Majerová, ten ovšem nebyl nikde otištěn, takže ho nelze ověřit.) Dominik Tatarka tu poprvé zformuloval kacířskou myšlenku, že spisovatel v Československu v podstatě zaujal od základu nesprávný postoj, postoj quasistátního úředníka. *Nazývám... tohoto spisovatele spisovatelem státním. Státním tak jako byrokrat, jako vlastenecký pop.* Jaroslav Seifert konstatoval: *Nejednou tu bylo zdůrazněno, že spisovatelé jsou svědomím svého národa. Jak vidět, nebyl to on, kdo tento výraz vrhl do rozvášněného spisovatelského davu, ačkoli se ten mýtus tvrdošíjně udržuje. Dále vyjádřil i on obavu, že jsme... nebyli svědomím zástupců..., ba dokonce že jsme ani nebyli svědomím sebe samých.* Koncem roku se k termínu **spisovatelé - svědomí národa** vrátil v souvislosti s maďarskými událostmi Milan Jariš, bránil se proti nářčením, že tento slogan rozpoutal „kontrarevoluci“ u našich sousedů.

Hlavní Seifertovo provinění ovšem spočívalo v něčem jiném: neohroženě překračoval sféru literatury a vstupoval do politiky, volal po tom, aby umlčené a neprávem z kultury vyloučené spisovatele svaz sám vyzval ke spolupráci a nečekal, až přijdou s prosíkem sami, a za druhé se přimlouval za spisovatele uvězněné: *...Uvažujme o spisovatelích uvězněných, myslíme na jejich lidský osud. Nemám ovšem právo soudit tu jejich vinu. Vinu, chyby, omyly. Ale mám právo jako český básník vyslovit domněnku, že pykali dost za tyto své politické viny a omyly... Když dnešní členové svazu ochotně a spěšně však přiznávají své dlouholeté omyly a viny, což má být prohlášeno za dostatečné, ani omyly a viny uvězněných nemohou být posuzovány dosavadní přísností a z dosavadních stanovisek.*

Jaká jiná stanoviska měla nahradit ta dosavadní? Tady pro strážce pravověrnosti odhalil Seifert své protikomunistické ledví. Bylo neslýchané srovnávat provinění a chyby,

Č A U V I C I A C T S V U V I J E Š Í

či duchové stranické kulturní politiky pozneseni. Hlavní bitevní pole pro ně hotovili jiní.

Vytyčily ho nečekaně diskusní příspěvky Jaroslava Seiferta a Františka Hrubína. Při jejich projevech bylo v sále ticho jako v kostele, jenomže plně napětí, a když skončili, zabouřil ohlušující, dlouhotrvající potlesk. Stranická delegace pochopila, že je svědkem provokativní demonstrace. Atmosféra byla elektrizována slovy dvou významných básníků, jejichž morální autorita přesahovala úzký intelektuální okruh, byli to v pravém slova smyslu národní umělci, nikoli z rozhodnutí politic-

k nimž se sebestrkačsky přiznávali někteří komunističtí členové svazu, s vinami a proviněním „zrádců dělnické třídy“, kteří jsou za ně právem vězněni. Básníkův projev nebyl prost patosu, ale byl to patos přirozený, vyrůstající ze spravedlivého hněvu nad tím, že celá společnost musí nad sebou snášet poručníctví hlupáků, ještě k tomu bezostyšných: *...Draží přátelé, ještě jednou se vás táži: jsme opravdu jen výrobci veršů, rytmů a metafor? Jsme opravdu jen vypravěči příběhů a nic víc, abychom měli na mysli jen a jen otázky našeho stavu spisovatelského?* (O požadavku amnestie pro vězněné spisovatele jednala i plenárka stranické organizace, myslím, že se konala v Lidovém domě, a proti tomu ostře vystoupil A. Zápotocký.) Amnestie v roce 1960 jistě nebyla přímým důsledkem těchto snah, ale určitý tlak na oficiální místa to nepochybně vyvíjelo.

Seifertova opozičnost nemohla obháje dogmatické stranické linie překvapit, byl to pro ně známý renegát, podle Štollových slov nikdy nechyběl tam, kde se organizovalo tažení proti straně. Ale překvapilo je velmi nepřijemně, že se ozval tak emotivním tónem i František Hrubín. Měli vůči němu nečisté svědomí, básník se řadu let směl uplatňovat jen svými verši pro děti. Když teď vydal *Můj zpěv*, bylo zjevné, že zákazem publikovat, k němuž dal podnět nějaký práskačství J. Taufer, byla naše poezie nesmírně ochuzena. Oba ideologičtí mluvčí strany se taky ve svých projevech zaklínali tím, že jeho poezii milují a vysoce oceňují, nechtěli přijít o zachráněnou dušičku, nepokryté se o Hrubína ucházeli. V případě Seifertově však nic takového nepřicházelo v úvahu.

Hrubín nebyl bojovnický typ, k odvážnému projevu ho přiměl svou výmluvností ředitel nakladatelství Čs. spisovatel, plachý buřič Ladislav Fikar. Básnický působivý obraz české poezie jako mallarméovské labuť sevržené v ledu či jako ustvané laně se stal šifrou, které každý rozuměl. *Co chce lid na básníkově? Chce, aby hodně nahlas řekl, že kudy uniká život, tamtudy uniká i poezie. To je básníková služba člověku, lidstvu.* Hrubín odmítl případnou námitku, že měl svůj názor prosazovat už dříve, vřdyt o žalostné situaci kultury věděl kdekdo: *...kdybych to byl řekl před rokem, například na konferenci o poezii, co by z toho bylo? Dozvěděla by se o to veřejnost, tj. ti, jimž jsme především odpovědění? Když Literární noviny otiskly výňatek z diskusního příspěvku Vítězslava Nezvala z té konference, proč vynechaly zrovna tenhle statečný výrok, hodný velkého básníka: „Dokud v této zemi chodí jen jediný básník s pocitem, že nemůže vydávat, pak tu... není něco v pořádku!“ (Týkalo se to Kamila Bednáře - M. J.). - Statečně se ujal Jiřího Koláře, ač prý mu jeho poetika je cizí, a zvláště Františka Halase, jehož vzal v ochranu proti Štollově difamacii, ten ve snaze dokázat svou tezi o dekadentnosti básníkovy díla z něj vytrhává záměrně slova a verše těžkého smutku, ale přechází slova a verše jiného ladění.*

Hrubín tedy využil situace, k níž zavdalo podnět komunistické vedení samo. Chtějíc pompézností sjezdu znovu demonstrovat, že „mistři kultury“ jdou stále s ní, poskytlou velkoryse parlamentní sál, přidělilo Literárním větší přiděl papíru (vyšla tři zvláštní čísla), ale pak bylo zaskočeno tím, jak 20. sjezd KSSS rozrušil myslí „inženýrů lidských duší“. O tom, jak špatně byli vedoucí soudruzi informováni o situaci v spisovatelském prostředí, svědčí dopis sjezdu, v kterém se zdůrazňuje, že dosavadní tvorba je jen počátečním krokem za uměním socialistického realismu, přičemž už tohoto pojmu měl každý plně zuby a sjezd nakonec vynechal v preambuli stanov právě zmínku o závazném psaní metodou socialistického realismu.

(Ukázka z připravované knihy Literárky, můj osud, která vyjde v nakladatelství Atlantis v roce 1999)

Pokračování v příštím čísle TVARU

TVAR 20 1998

Ročník IX. Vydává Klub přátel Tvaru. Vychází s podporou Ministerstva kultury České republiky. Šéfredaktor Lubor Kasal. Redaktoři: Jana Červenková, Věra Pašková, Božena Správcová, Jakub Šofar, Tajemnice Alena Zavadilová. Korektorka Hana Růžicková. Předseda Klubu přátel Tvaru Pavel Janoušek. Správní výbor Klubu přátel Tvaru: Michal Bregant, Daniela Hodrová, Jaroslava Janáčková, Lubor Kasal, Viktor Kolář, Mirek Kovářik, Zdeněk Lorenc, Vladimír Macura, Vladimír Novotný, Jiří Příbáň, Jiří Rulík, Alena Sobotková, Jiří Trávníček, Aleš Zach, Miroslav Zelinský. Adresa redakce: 112 86 Praha 1, Na Florenci 3, telefon 282 35 35, 282 34 35. Redakcí nevyžádané rukopisy, kresby a fotografie se nevracejí. Grafická úprava Jakub Tayaří. Tiskne Česká typografie, a. s., Praha. Rozšiřuje A.L.L. production spol. s r. o., PNS, RAM, Mediaprint-Kapa a redakce. **Předplatné ČR:** A.L.L. production spol. s r. o., P.O.Box 732, 111 21 Praha 1, tel.: (02) 24 00 92 07, fax: (02) 24 23 10 03, e-mail: allpro@inbox.vol.cz; http: www.allpro.cz; redakce Tvaru, tel.: 02 282 34 35 a PNS. **Předplatné SR:** L.K. Permanent s. r. o., P.P. č. 4, 834 14 Bratislava, tel./fax: (07) 5253709, (07) 5253710, (07) 5253711, (07) 5253712. **Objednávky do zahraničí:** A.L.L. production spol. s r. o., PNS, Hvozďanská 3-5, Praha 4 a redakce. Předplatné může být hrazeno ve valutách. Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s. p. odštepňný závod Přeprava čj. 3728/96 ze dne 4. 11. 1996., OZSeč Ústí nad Labem, dne 21. 1. 1998, j. zn. P-326/98.

ISSN 0862-657 X

F5151 46771

•14.- Kč

•26. listopadu 1998